

Faculteit der Letteren
Opleiding Geschiedenis

Studiejaar 2018-2019
15 juni 2019

Een deugdzame dynastie?

Koningin Charlotte en de constructie van een dynastiek imago, 1761-1818

Johan Zoffany, *Queen Charlotte (1744-1818)*, 1771.

Auteur: Pim van Goch (s1006718)

Masterscriptie: Geschiedenis en Actualiteit (MA) / Cultuurgeschiedenis

Scriptiebegeleider: Dr. J.G.M.M. Rosendaal (Joost)

Inhoud

Inleiding: dynastieke identiteit en dynastiek imago	7
1 Huiselijke deugdzaamheid in de achttiende eeuw	14
1.1 Publiek, privé en huiselijkheid	15
1.2 Genderperspectieven	16
1.3 De vorstelijke dynastie	18
1.4 Conclusie	20
2 ‘A royal domestic scene’: de verhouding tussen zelfbeeld en publiek imago	21
2.1 Het imago van de Hannover-dynastie	21
2.2 Zelfbeeld en gevoel van eigenwaarde?	22
2.3 Een publiek dynastiek imago?	26
2.4 Conclusie	31
3 ‘My time is not my own’: een deugdame gemalin	32
3.1 Een modern huwelijk	32
3.2 Een verlicht moederschap?	34
3.3 ‘Preserving harmony’	35
3.4 De koningin als raadgeefster	38
3.5 Een intellectuele koningin	39
3.6 Conclusie	40
Conclusie: een deugdame dynastie?	42
Bibliografie	45
<i>Primaire bronnen</i>	45
<i>Secundaire literatuur</i>	45
Illustraties	47
Bijlage 1: Lijst met brieven en correspondentie van koningin Charlotte	48
Bijlage 2: Analyse van brieven en correspondentie van koningin Charlotte	59
Bijlage 3: Verwijzingen naar familie in correspondentie	83
Bijlage 4: Robert Southey, <i>Ode on the Death of Queen Charlotte (1818)</i>	85

*'The queen, they say,
Attends her nursery every day,
And like a common mother, shares
In all her infants' little cares.'*

Satire for the King's Birthday (1779)¹

¹ J. Hadlow, *The Strangest Family: The Private Lives of George III, Queen Charlotte and the Hanoverians* (New York 2015) 205.

Inleiding: dynastieke identiteit en dynastiek imago

‘Born and educated in this country, I glory in the name of Britain’.² Al vanaf de eerste momenten van zijn regeerperiode verlangde George III ernaar zich af te zetten tegen zijn directe voorgangers. Zowel George I als George II had zich nooit echt thuis gevoeld in Groot-Brittannië. De prioriteit had in beide regeerperiodes gelegen bij het ware thuis van de dynastie: Hannover, een keurvorstendom in Noord-Duitsland. Bovendien had de Hannover-dynastie, het geslacht dat in 1714 na de dood van de kinderloze koningin Anne de Britse troon had bestegen, een imago opgebouwd dat ver verwijderd was van dat van een gelukkige en deugdzame familie. De recente geschiedenis van de dynastie werd immers gedomineerd door echtscheidingen, maîtresses, familievets en bovenal slechte verhoudingen tussen vader en zoon. Tegen dit imago poogde George III zich af te zetten. Het was volgens hem tijd voor een nieuw soort monarchie en een deugdzamere dynastie. Een van de eerste stappen was het vinden van de juiste echtgenote. Deze vond hij in 1761 in prinses Charlotte van Mecklenburg-Strelitz. Samen poogde het kersverse koningspaar een imago van huiselijke deugdzaamheid te construeren.³

In de recent verschenen bundel *Dynastic Identity in Early Modern Europe* is de formatie van dynastieke identiteiten onderzocht. Van verschillende Europese adellijke huizen is de identiteit onder de loep genomen. De verschillende bijdragen aan de bundel hebben aangetoond dat de identiteit van een dynastie in het vroegmoderne Europa werd samengesteld uit politieke, religieuze, sociale, culturele, historische en individuele houdingen. De respectievelijk in vroegmoderne dynastieke geschiedenis en in adelsgeschiedenis gespecialiseerde samenstellers van deze bundel, Liesbeth Geevers en Mirella Marini, gaven de volgende definitie van het concept: ‘elke aristocratische dynastie ontwikkelde een uniek gevoel van eigenwaarde door middel van sociale, politieke en religieuze keuzes, of door hun opvatting van de geschiedenis en het doel van de familie’. Daarbij stelden de auteurs dat hoewel de culturele en politieke situatie door heel Europa min of meer hetzelfde was, elke aristocratische dynastie als ‘anders’ gezien wilde worden.⁴

In hun studie reageerden de auteurs onder andere op de studie van de Amerikaanse cultuurhistoricus Jonathan Dewald, waarin de adel werd gezien als een homogene groep met soortgelijke privileges, overtuigingen en ervaringen. Dynastieke identiteiten werden volgens Geevers en Marini echter voortdurend opnieuw geconstrueerd, verdedigd en gemanipuleerd. Aspecten van dynastieke identiteit moeten daarom worden gezien als constructies en uitvindingen in plaats van onbetwistbare en vaststaande waarheden. Er werd bijvoorbeeld steeds opnieuw gezocht naar manieren om aanspraak op

² Ibidem, 17.

³ Ibidem, 17-19.

⁴ L. Geevers en M. Marini eds., *Dynastic Identity in Early Modern Europe: Rulers, Aristocrats and the Formation of Identities* (Farnham 2015).

de troon te versterken. Koninklijke families construeerden geïdealiseerde versies van het verleden van hun dynastie, waarop zij vervolgens hun bestaansrecht baseerden.⁵

Historicus en hoogleraar algemene geschiedenis Jeroen Duindam had het in zijn uitgebreide studie over vroegmoderne dynastieën niet direct over het concept dynastieke identiteit, maar gaf de essentie van dit principe wel degelijk weer. Dynastieën zijn volgens hem inderdaad culturele constructies, gebaseerd op ‘een reeks conventies aangaande reproductie en het in aanmerking komen voor de troon’.⁶ Het gaat hierbij om in- en uitsluiting en het garanderen van continuïteit. Belangrijk is dat geen enkel systeem van dynastieke reproductie en troonopvolging trouw bleef aan de eigen regels: ‘dynastieke geschiedenis toont een eindeloze reeks aan ad hoc oplossingen om continuïteit te verzekeren in de afwezigheid van acceptabele opvolgers’.⁷ Dit getuigt van het belang van het optreden van vrouwen in een vorstelijke dynastie. Vrouwelijke leden van een dynastie namen volgens Duindam zelden een passieve positie in, maar speelden daarentegen een opvallende rol. Moeders van potentiële troonopvolgers oefenden bijvoorbeeld als regentes een aanzienlijke invloed uit in overgangsfasen. Gemalinnen creëerden en onderhielden banden met de lokale en buitenlandse elite, waardoor zij stakeholders werden in de dynastieke onderneming en dus bijvoorbeeld invloed uitoefenden op de troonopvolging.⁸

Wat zo veel te meer aansluit bij de studie naar dynastieke identiteit, is de recent verschenen bundel *Royal Women and Dynastic Loyalty*. In dit werk is geanalyseerd welke factoren loyaliteit en disloyaliteit aan een dynastie of individuele heerser genereerden. Het specifieke concept ‘dynastieke loyaliteit’ staat in de verschillende bijdragen centraal en is volgens mediëvist Caroline Dunn en oudheidkundige Elizabeth Carney een zeldzaam begrip. Veel studies raken aan dit onderwerp, maar gaan er niet dieper op in of blijven te oppervlakkig. Vaak waren vrouwelijke leden van een dynastie betrokken bij de formatie van dynastieke identiteit en een dynastiek imago via hof- en publieke ceremonies, rituelen en patronage. Dit kon al dan niet dynastieke loyaliteit voortbrengen en garanderen. Volgens Dunn en Carney speelden vrouwen veel invloedrijkere en meer diverse rollen binnen een dynastie dan het slechts trouwen met de koning en het produceren van troonopvolgers. Zo werden vrouwen vaak geboren in de ene dynastie en trouwden zij met leden van een andere dynastie. Op deze manier ontstond er een netwerk van verschillende dynastieën die met elkaar verbonden waren.⁹

Meer specifiek wordt in het hoofdstuk *From Family to Politics* de bijdrage van koningin Apollonis, vrouw van Attalus I van Pergamon, in de constructie van het dynastieke imago van een harmonieuze en loyale familie onderzocht. Dit betreffende hoofdstuk gaat weliswaar over de oudheid,

⁵ GeEVERS, *Dynastic Identity*, 239; J. Dewald, *The European Nobility 1400-1800* (Cambridge 1996).

⁶ J. Duindam, ‘Dynasty: reproduction and succession’, in: Idem ed., *Dynasties: A Global History of Power, 1300-1800* (Cambridge 2016) 87-155, aldaar 88.

⁷ Ibidem, 88-89.

⁸ Ibidem.

⁹ C. Dunn en E. Carney, ‘Introduction: Royal Women and Dynastic Loyalty’, in: Idem eds., *Royal Women and Dynastic Loyalty* (Cham 2018) 1-17.

maar in de tweede helft van de achttiende eeuw poogden ook George III en Charlotte een nieuw dynastiek imago voor hun dynastie te construeren. De oudheid kan vanzelfsprekend niet zomaar worden vergeleken met de achttiende eeuw. Toch geeft deze casus een mooie aanzet voor een soortgelijk onderzoek over vroegmoderne vorstenhuizen, waarin tot vrij recent nauwelijks aandacht is geweest voor de invloed van de gemalin in het construeren van een dynastieke identiteit of dynastiek imago. De nadruk op familiewaarden droeg volgens professor Grayson Ditchfield, gespecialiseerd in de achttiende-eeuwse politieke en religieuze geschiedenis van Groot-Brittannië, tenminste deels bij aan het overeind blijven van de Britse monarchie gedurende de periode van de Franse Revolutie. Het uitdragen van deze deugden zou echter mogelijk al zijn begonnen onder Frederick, prins van Wales, de vader van George III. Om deze reden is het aangrijpend te onderzoeken wat de rol van koningin Charlotte in dit streven was. De in de historiografie onderbelichte rol van de koningin-gemalin is wat dit onderzoek vernieuwend maakt.¹⁰

Bovengenoemde auteurs benadrukten dus al de rol van vrouwen in de identiteitsvorming van een dynastie. Toch gebeurde dit nog net iets meer in het artikel van de in vroegmoderne Duitse hofcultuur gespecialiseerde historicus Sara Smart. In haar artikel over de vrouwelijke leden van de Hohenzollern-dynastie onderzocht zij of het mogelijk was in de tweede helft van de zeventiende eeuw een vrouwelijke Hohenzollern-identiteit te onderscheiden. Aan de hand van een analyse van gelegenheidsgedichten en 'Festbeschreibungen' onderzocht zij wat deze bronnen onthulden over het dynastieke profiel van de vrouwelijke leden van de dynastie en constructies van vrouwelijkheid. De conclusie was dat het tot op zekere hoogte mogelijk was een vrouwelijke Hohenzollern-identiteit te onderscheiden.¹¹

Ook in *Women, Identities and Communities in Early Modern Europe* werden de identiteiten van vroegmoderne vrouwen onderzocht. Er werd in deze studie ook aandacht besteedt aan de koningin-gemalin. In het betreffende hoofdstuk stelde historicus Sibyl Jack dat de identiteit van de gemalin niet van haarzelf was, het ging namelijk om een publieke representatie. Daarnaast waren het mannen die het koninklijke imago voor hun eigen doeleinden gebruikten. De gemalin stond echter ook aan de top van de sociale piramide en kon daarom uiteenlopende ideeën van vrouwelijkheid representeren. Jack stelde dat het koninklijk hof na de dood van koningin Anne in 1714 en de overname van de Britse troon door

¹⁰ D. Mirón, 'From Family to Politics: Queen Apollonis as Agent of Dynastic/Political Loyalty', in: C. Dunn en E. Carney eds., *Royal Women and Dynastic Loyalty* (Cham 2018) 31-48; G. Ditchfield, 'The Changing Nature of the British Monarchy, 1784-1810', in: Idem, *George III: An Essay in Monarchy* (Houndmills 2002) 138-165, aldaar 138-144; J. Hadlow, *The Strangest Family*; S. Schama, 'George en Maria, Richard en Maria, Tom en Maria', in: Idem, *Het gezicht van een wereldrijk: Groot-Brittannië in portretten*, vert. K. van Santen en M. Vosmaer (Amsterdam-Antwerpen 2016), 168-206, aldaar 171; J. Black, *The Hanoverians: The History of a Dynasty* (London-New-York 2004); J. Black, 'Family', in: Idem, *George III: America's Last King* (New Haven-London 2006) 144-161.

¹¹ S. Smart, 'Hohenzollern Wives and a Daughter: Definitions of Feminine Dynastic Identity', *German Life and Letters* 67:4 (2014) 512-529.

de Hannover-dynastie minder belangrijk werd in de politiek en maatschappij. Dit zou voor verandering in de opvattingen over de rol van de koningin hebben gezorgd.¹²

Het bestuderen van de rol van de koningin-gemalin binnen vorstelijke dynastieën is een relatief nieuw fenomeen, gestimuleerd door de nog steeds groeiende populariteit van vrouwengeschiedenis en de hieruit voortgekomen gendergeschiedenis. Daar waar eerst de rol van vrouwen in het verleden werd onderzocht, staat in de laatstgenoemde vorm van geschiedschrijving vooral de verhouding tussen seksen in het verleden centraal. Al in 1990 verscheen de bundel *Women in the Eighteenth Century*, samengesteld door de in gender- en cultuurgeschiedenis gespecialiseerde Vivien Jones. Met name uit de in 2013 verschenen zesdelige serie *A Cultural History of Women* blijkt dat gendergeschiedenis nog steeds in ontwikkeling is. De nadruk ligt in al deze studies op de veranderende opvattingen over vrouwelijkheid in de achttiende eeuw, ten tijde van de Verlichting.¹³ De historicus Clarissa Campbell Orr, gespecialiseerd in de rol van de koningin-gemalin en samensteller van twee bundels over dit onderwerp, benadrukte het optreden van koningin Charlotte in de periode van de Verlichting. Intellectuele belangen waren voor Charlotte van grote betekenis. Dit ging gepaard met patronage en de grote waarde die zij hechtte aan de opvoeding van haar kinderen.¹⁴

Koningin Charlotte was gedurende zevenenvijftig jaar de gemalin van koning George III van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië. Dit maakt haar de langstzittende gemalin van Groot-Brittannië en daarom is het intrigerend om deze vrouw in dit onderzoek centraal te stellen. Wat deze casus echter nog aangrijpender maakt, is het gegeven dat George III en Charlotte vastbesloten waren de monarchie te vernieuwen. Zij poogden dit in eerste instantie te doen door ‘dynastiek recht door huiselijke deugdzaamheid te vervangen’. Het nieuwe soort monarchie zou gebaseerd zijn op ‘echtelijke trouw en familiezin’. Er zou worden afgezien van maîtresses en ongehoorzaamheid van de kroonprins zou niet langer worden getolereerd. De vorst zou bovendien fungeren als voorbeeld en leraar voor de rest van de koninklijke familie.¹⁵

Het onderzoek naar deze casus hoopt nieuwe kennis op te leveren over het concept dynastieke identiteit. Er wordt meer inzicht verkregen in de bijdrage van een individueel lid van een vorstelijke dynastie aan het construeren van een dergelijke familiale identiteit. Daarbij is het belangrijk om nogmaals te benadrukken dat het hier gaat om de rol van een koningin-gemalin. Hierdoor raakt deze

¹² S. Jack, ‘In Praise of Queens: The Public Presentation of the Virtuous Consort in Seventeenth-Century Britain’, in: S. Tarbin en S. Broomhall eds., *Women, Identities and Communities in Early Modern Britain* (Aldershot 2008) 211-224.

¹³ V. Jones ed., *Women in the Eighteenth Century: Constructions of Femininity* (London-New York 1990); E. Pollak ed., *A Cultural History of Women in the Age of the Enlightenment* (London-New York 2013); B. Taylor en S. Knott eds., *Women, Gender and Enlightenment* (Houndmills 2005).

¹⁴ C. Campbell Orr, ‘Charlotte of Mecklenburg-Strelitz, Queen of Great Britain and Electress of Hanover: Northern Dynasties and the Northern Republic of Letters’, in: Idem ed., *Queenship in Europe, 1660-1815: The Role of the Consort* (Cambridge 2004) 368-402; H. Strobel, ‘Royal “Matronage” of Women Artists in the Late-18th Century’, *Woman’s Art Journal* 26:2 (2005) 3-9; J. Marschner, en D. Bindman, L. Ford eds., *Enlightened Princesses: Caroline, Augusta, Charlotte, and the Shaping of the Modern World* (New Haven 2017); F. Fraser, *Princesses: The Six Daughters of George III* (London 2006).

¹⁵ Schama, ‘George en Maria’, 171.

studie ook aan de hiervoor genoemde gendergeschiedenis. Ook wordt het aanpassingsvermogen van een koninklijke familie aan de tijdsgeest getoetst. Een verschijnsel dat in de loop van de geschiedenis vermoedelijk regelmatig van toepassing was. Ook vandaag de dag conformeren vorstenhuizen zich aan het heersende politieke en culturele klimaat. Hierin ligt de verbinding van dit onderzoek met de actualiteit. Bovendien biedt dit project inzicht in processen van verandering en continuïteit. Er wordt aangetoond dat dynastieke identiteit aan verandering onderhevig is.

Deze studie focust zich dus zowel op het concept ‘dynastieke identiteit’ als op het daarbij aansluitende idee van ‘dynastieke loyaliteit’. Er zal worden geanalyseerd wat de rol van koningin Charlotte was in het construeren van een dynastiek imago van huiselijke deugzaamheid voor de Hannover-dynastie. Er zal worden gepoogd een antwoord te formuleren op de volgende vraag: *welke rol speelde koningin-gemalin Charlotte van Groot-Brittannië in de jaren tussen 1761 en 1818 in het construeren en het in stand houden van een dynastiek imago van huiselijke deugzaamheid?* De correspondentie van de koningin, zoals digitaal te raadplegen in de online catalogus van het *Georgian Papers Programme* (hierna *GPP*) staat centraal in deze aspiratie. Daarnaast worden deze bronnen aangevuld met memoires van hovelingen aan het hof van George III en Charlotte.

Het *GPP* is een tienjarig interdisciplinair project, gericht op het digitaliseren, conserveren, catalogiseren, transcriberen, interpreteren en verspreiden van bronnenmateriaal uit de Georgiaanse periode (1714-1837). Het materiaal is afkomstig uit de Britse koninklijke archieven en de koninklijke bibliotheek. Het uiteindelijke doel van het project is het aanbieden van unieke digitale bronnen, die zowel door onderzoekers als door het bredere publiek kunnen worden geraadpleegd. De catalogus bevat momenteel verschillende documenten uit de regeerperioden van George I tot aan William IV. Het materiaal is in eerste instantie dan ook chronologisch geordend.¹⁶

In het eerste hoofdstuk van dit onderzoek wordt door middel van een literatuurstudie geanalyseerd wat achttiende-eeuwse opvattingen waren over huiselijkheid en waarom dit werd beschouwd als deugd. De deelvraag die dan wordt beantwoord is: *wat was in de achttiende eeuw het maatschappelijke beeld rondom huiselijke deugzaamheid?* Het beantwoorden van deze vraag draagt bij aan het plaatsen van het onderzoek naar het dynastieke imago van de Hannover-dynastie in een breder perspectief. Het spanningsveld tussen zelfbeeld en publiek beeld staat centraal bij het beantwoorden van de tweede deelvraag: *wat was in het dynastieke imago van de Hannover-dynastie in de jaren tussen 1761 en 1818 de verhouding tussen zelfbeeld en publiek beeld?* Er wordt een kwantitatieve analyse gemaakt van de correspondentie van koningin Charlotte met George III en haar zoon George, prins van Wales. Onderbouwt met enkele passages uit de briefwisseling van de koningin, draagt deze ontleding bij aan het definiëren van het zelfbeeld van de Hannover-dynastie. Daarnaast worden verschillende memoires van hovelingen aan het hof van George III en Charlotte kwalitatief geanalyseerd. Met behulp

¹⁶ Georgian Papers Programme, <https://georgianpapersprogramme.com/> (geraadpleegd 13 februari 2019); Georgian Papers Online, <https://gpp.rct.uk/> (geraadpleegd 13 februari 2019); What's in the catalogue?, <https://gpp.rct.uk/What.aspx> (geraadpleegd 13 februari 2019).

van deze doorlichting wordt er ingeschat in hoeverre het naast een gevoel van eigenwaarde ging om een publiek imago. Bij het beantwoorden van de derde deelvraag wordt er door middel van een kwalitatieve analyse van de correspondentie van koningin-gemalin Charlotte onderzocht welke uiteenlopende functies zij vervulde binnen de dynastie. De bevindingen worden aangevuld en opgehelderd met informatie uit de bestaande literatuur. De volgende vraag staat hierbij centraal: *hoe gaf koningin Charlotte in de jaren tussen 1761 en 1818 invulling aan haar rol als gemalin van George III?*

De achttiende eeuw kan worden bestempeld als de eeuw van de brief. In de vroegmoderne periode werden brieven vaak voorgelezen aan de geadresseerden, met name als het ging om de hogere klassen. De epistolaire cultuur was destijds erg dominant, dit bleek ook uit het verschijnen van verschillende romans in briefvorm. Bovendien is geen enkele brief objectief, omdat de schrijver altijd een eigen kijk op het leven heeft. De te bestuderen correspondentie wordt in deze studie daarom benaderd vanuit de overtuiging dat het ging om (semi-)publieke bronnen die bij hebben moeten dragen aan de identiteitsvorming van zowel het individu als de dynastie als geheel. Hierbij moet volgens de in vroegmoderne geschiedenis gespecialiseerde historicus Miriam Dobson in acht worden genomen dat het altijd ging om een ‘dialogoog met de lezer of lezers’ en dat er daarom een selectie is gemaakt in wat er wel en niet is opgeschreven. Verder moet er rekening worden gehouden met de heersende conventies van de betreffende tijd en de historische context waarin de brieven zijn opgesteld.¹⁷

Over de invulling van de achttiende-eeuwse brieftheorie stelde de cultuurhistoricus Willemijn Ruberg bovendien dat vrouwen werden gezien als de brieven-schrijfsters bij uitstek: ‘vrouwen zouden gevoeliger en levendiger zijn dan mannen, en vatbaarder voor indrukken van buitenaf.’¹⁸ Gevolg hiervan was dat vrouwen zich vooral door het gevoel in plaats van door het verstand lieten leiden. Hierdoor waren zij niet gebonden aan (genre)regels en konden zij vrijere brieven schrijven. Dit soort opvattingen paste in de achttiende-eeuwse geslachtskaraktertheorie. Deze hield in dat vrouwen van nature passief en gevoelig zijn. Mannen zouden daarentegen actiever en rationeler zijn ingesteld. Ook het openbare leven was iets van het mannelijke geslacht. In dit onderzoek zal rekening worden gehouden met dit soort dominante vroegmoderne denkbeelden.¹⁹

¹⁷ M. Dobson, ‘Letters’, in: Ziemann, B., en M. Dobson eds., *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (London-New York 2009) 57-73, aldaar 60-61.

¹⁸ W. Ruberg, *Conventionele correspondentie: Briefcultuur van de Nederlandse elite, 1770-1850* (Nijmegen 2005) 33.

¹⁹ *Ibidem*.

Francis Cotes, *Queen Charlotte with Charlotte, Princess Royal*, 1767.

1 | Huiselijke deugzaamheid in de achttiende eeuw

Het portret van koningin Charlotte met haar eerstgeboren dochter Charlotte, Princess Royal, op de vorige pagina representeerde een droombeeld van moederlijke genegenheid. Voor deze eigenschap werd het portret althans geprezen toen het in 1767 werd tentoongesteld. De koningin werd in dit met pastelkrijt getekende portret gepresenteerd als liefhebbende moeder. Ze houdt haar slapende babydochter in haar armen, draagt eenvoudige kleding en haar kapsel is ongepoederd. Charlotte kijkt direct naar de toeschouwer en haar voorzichtig opgeheven vinger lijkt in stilte te vragen om het kind niet te wekken. Koning George III was een groot bewonderaar van dit portret en nam het steeds opnieuw met zich mee naar zijn wisselende verblijfplaatsen. Het moederschap en de bijbehorende genegenheid voor haar kinderen was een van de kenmerken van een harmonieuze en deugdzame familie. Dit waren beide belangrijke aspecten van het huiselijke ideaal dat in de loop van de achttiende eeuw als steeds waardevoller werd beschouwd.²⁰

De totstandkoming van dit ideaalbeeld was een van de gevolgen van de bredere ontwikkelingen die zich voordeden in het betreffende tijdperk. In de periode van de Verlichting of de Eeuw van de Rede, zoals de achttiende eeuw ook wel wordt genoemd, ontwikkelden zich nieuwe ideeën op allerlei terreinen van de samenleving. De traditionele kennis en gewoonten werden verdrongen door empirische kennis, gefundeerd in experimenten en waarnemingen. Op deze manier werd er onder andere een nieuwe ethiek en moraal ontwikkeld. De economische veranderingen van de zeventiende-eeuw droegen bijvoorbeeld bij aan de sociale en culturele transformatie van het dagelijks leven in het achttiende-eeuwse Europa. In de eerste helft van de achttiende eeuw werd het alledaagse leven grotendeels bepaald door traditie, routine, en gevestigde gedragscodes. Het voornamelijk plattelands leven bleef gericht op de lokale gemeenschap.

Naarmate de eeuw vorderde kwam hier echter verandering in en verloren dorpen hun controle over families en huwelijkspraktijken. Jongeren verkregen sociale en economische autonomie door loonarbeid te verrichten in de katoenindustrie en in stedelijke omgevingen. Dit resulteerde in meer persoonlijke keuzevrijheid. Deze zogenaamde morele vooruitgang bracht ook nieuwe opvattingen over het onderscheid tussen man en vrouw teweeg en het gezinsleven werd bovendien belangrijker geacht: er ontstond een ideaal van huiselijkheid. In dit hoofdstuk zal worden onderzocht wat dit nieuwe ideaal precies inhield en waarom huiselijkheid in de achttiende eeuw als deugd werd beschouwd. Deze verkenning is nodig om de ontwikkeling van het dynastieke imago van de Hannover-dynastie in een breder perspectief te kunnen plaatsen. Er wordt een antwoord geformuleerd op de vraag: *wat was in de achttiende eeuw het maatschappelijke beeld rondom huiselijke deugzaamheid?*²¹

²⁰ Hadlow, *The Strangest Family*, 203.

²¹ E. Pollak ed., *A Cultural History of Women in the Age of Enlightenment* (London-New York 2013); M. Francus, *Monstrous Motherhood: Eighteenth-Century Culture and the Ideology of Domesticity* (Baltimore 2012).

1.1 | Publiek, privé en huiselijkheid

In het derde deel van de wat verouderde, maar nog steeds gewaardeerde en invloedrijke serie *Geschiedenis van het persoonlijk leven* onderzochten de auteurs het proces van individualisering en de veranderingen die deze ontwikkeling teweegbracht in de westerse samenleving. Als typisch product van de Annales-school lag de nadruk in deze serie op mentaliteitsgeschiedenis. De mediëvist en historicus Philippe Ariès stelde dat er vóór de vroegmoderne periode, dus tot ongeveer 1500, weinig sprake was van een onderscheid tussen publiek en privé. In de moderne tijd zijn er bovendien andere, nieuwe betekenissen aan beide concepten toegekend. Er wordt hier niet uitgeweid over de verschillende definities en het complexe debat over deze distinctie. In het kader van deze studie is het echter wel waardevol om de bredere ontwikkeling in kaart te brengen. Zo stonden de late middeleeuwen volgens Ariès in het teken van saamhorigheid. Het was een wereld die naar moderne maatstaven publiek, noch privé was. In de negentiende eeuw was de maatschappij daarentegen geworden tot ‘een grote anonieme volksmassa’, waarin niemand elkaar meer kende. De privésfeer werd nu door ‘ondoordringbare barrières’ apart gesteld van de publieke ruimte.²²

Aan het einde van de vroegmoderne tijd ontwikkelde zich dus een nieuwe visie op het privébestaan. Dit was geen eenduidig proces en Ariès onderscheidde dan ook drie samenhangende fases van het verlangen naar privatisering: ‘het zoeken naar een individualisme op zedelijk gebied; een toename van gezelligheidsgroepen die de mogelijkheid bieden zich aan de menigte te onttrekken en de eenzaamheid te ontlopen; het terugbrengen van de privésfeer tot het kerngezin’.²³ Belangrijk hierbij is dat er een scheiding werd aangebracht tussen de representatieve publieke functie van het individu en het zich terugtrekken in de intimiteit. Privé en publiek raakten langzamerhand steeds meer gescheiden.²⁴

Deze ontwikkeling was mogelijk door de omvorming van de staat, die zich gedurende de vroegmoderne tijd steeds meer ging bemoeien met wat tot dan toe tot het privéleven werd gerekend. Deze privésfeer viel enerzijds samen met de huiselijke woning en anderzijds met de genegenheid die het gezin naar zich toe trok en de affectiviteit waar het zich meester van maakte. Voor disharmonie tussen gezinsleden was geen ruimte, een overtuiging waar ook George III en Charlotte zich beiden in konden vinden. Uiteindelijk zou het gezin in de negentiende eeuw bijna synoniem worden met het begrip privé.²⁵

²² P. Ariès, ‘Voor een geschiedenis van het persoonlijk leven’, in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de renaissance tot de Verlichting*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 7-15, aldaar 7.

²³ R. Chartier, ‘Inleiding’, in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de renaissance tot de Verlichting*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 349-527, aldaar 350.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Chartier, ‘Inleiding’, 350-352; Schama, ‘George en Maria’, 171.

In de achttiende eeuw verfijnde dus het onderscheid tussen het openbare en het private terrein. Het openbare of het publieke had zich voorgedaan als zaak van de staat en was hierdoor tot op zekere hoogte het persoonlijke karakter verloren. Het privéterrein had daarentegen een nieuwe waarde gekregen. Deze sfeer werd nu in verband gebracht met geluk en had een huiselijke en ruimtelijke betekenis gekregen. De Franse Revolutie kan in deze ontwikkeling echter worden bestempeld als breukmoment. Op korte termijn werd doorzichtigheid van het openbare leven belangrijk, om complotten en verraad tegen te gaan. Daarnaast, wat voor dit onderzoek des te betekenisvoller is, gaf de Revolutie het gezin een grotere waarde en werd de rol van beide geslachten verder gedifferentieerd. De politiek, het terrein van de mannen, werd tegenover het huis, het domein van de vrouwen, geplaatst.²⁶

Toch is het mogelijk een flinke korrel zout bij de opvatting over de scheiding van deze sferen en hun verband met gender te plaatsen. De meeste onderscheidingen zijn niet tweeledig, maar veelzijdig. Dat wil zeggen dat de verschillen tussen mannen en vrouwen in de publieke- en de privé sfeer erg complex waren. Het publiek/privé contrast had meerdere toepassingen, welke slechts af en toe rijmde met het onderscheid tussen man en vrouw. Daarnaast is het verre van duidelijk dat een huis een private ruimte was. Sociale bezoeken aan de bureaus, als ook de bedienden in een huishouden, brachten publieke aspecten naar het privé domein. Iets wat zeker ook van toepassing was op het vorstelijke hof. Beide ruimten of domeinen werden constant door elkaar beïnvloed. Er bestond volgens de historicus Nicole Castan een zekere ‘dubbelzinnigheid van de rollen’. Hiermee doelde zij op ‘een elkaar kruisen van functies, waardoor momenten en plaatsen ontstaan met minder conventies’.²⁷

Er bestond in de achttiende eeuw dus geen eenduidig onderscheid tussen privé en publiek. Ook de traditionele tweedeling tussen man en vrouw ging niet altijd op. Het maatschappelijke beeld werd echter gedomineerd door de overtuiging dat vrouwen verantwoordelijk waren voor het privé domein, in hoeverre dit samenviel met het huis en het gezin. Mannen moesten vooral zorgen voor de kostwinning en werden vaker geassocieerd met de publieke sfeer. In onderstaande paragraaf wordt het onderscheid tussen mannen en vrouwen verder uitgewerkt. Met name de positie van de vrouw wordt aandachtig bestudeerd, aangezien de casestudie van dit onderzoek gaat over de rol van koningin Charlotte.

1.2 | Genderperspectieven

In het achttiende-eeuwse huiselijke ideaal stond dus met name het familieleven centraal. De Britse historicus Karen Harvey, gespecialiseerd in de gendergeschiedenis van de achttiende eeuw, stelde dat tot in de negentiende eeuw het woord *huis* de meest gebruikte term was om te verwijzen naar het gezin.

²⁶ M. Perrot, ‘Eerder en elders’, in: P. Ariès en G. Duby ed., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de Franse Revolutie tot de Eerste Wereldoorlog*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 15-17, aldaar 15.

²⁷ N. Castan, ‘Publiek en particulier’, in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de renaissance tot de Verlichting*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 353-389, aldaar 353-355; M. Francus, ‘Introduction: The Ideology of Domesticity Reexamined’, in: Idem ed., *Monstrous Motherhood: Eighteenth Century Culture and the Ideology of Domesticity*, 1-24, aldaar 3-4.

Het constante onderscheid tussen man en vrouw stond centraal in de discussies over huiselijkheid. Vrouwen werden verantwoordelijk geacht voor de huishouding en mannen werden geacht te werken op het land of in de veeteelt. Dit onderscheid is aan te duiden met de Engelse termen *housewifery* versus *husbandry*. Huiselijke deugdzaamheid was dus vooral iets wat aan vrouwen werd toegeschreven. Dit aangebrachte onderscheid is het resultaat van de populariteit van gendergeschiedenis, die zich vooral vanaf het laatste decennium van de twintigste eeuw heeft gemanifesteerd. Sinds het begin van de eenentwintigste eeuw heeft deze verandering in de historiografie echter pas goed doorgezet. Het resultaat was een toenemende aandacht voor de positie van de vrouw in relatie tot de man, zoals naar voren kwam in het werk van Harvey.²⁸

Vóór de jaren 1990, onder invloed van de derde feministische golf, was er vooral aandacht voor vrouwengeschiedenis. Dit blijkt uit de studie van Jones, waarin zij stelde dat het dominante ideaal van vrouwelijkheid in de achttiende eeuw bestond uit een ‘natuurlijke associatie van vrouwen met de privésfeer, huiselijkheid en vrije tijd’ en de ‘identificatie van vrouwen met gevoel en gevoeligheid in plaats van met de rede’.²⁹ Pollak stelde daarentegen recentelijk dat vrouwen in de achttiende eeuw juist ook toetraden tot de publieke sfeer, onder andere door het schrijven van romans. Op deze manier konden zij hun ideeën en opvattingen kenbaar maken en verspreiden. Vrouwen werden hierin echter beperkt door de bestaande genderhiërarchieën. Veel verlichte filosofen benadrukten namelijk dat vrouwen in vergelijking met mannen beschikten over een aangeboren intellectuele inferioriteit. De nadruk moest volgens hen vooral liggen op het moederschap. Uiteindelijk ontstond er een burgerlijk ideaal van huiselijkheid met de zelfopofferende moederlijke vrouw als kern. Belangrijke waarden hierbij waren huiselijk geluk en vruchtbare seksualiteit.³⁰

Vrouwen waren in de achttiende eeuw volgens Castan in het algemeen dan ook uitgesloten van publieke functies en naar buiten gerichte verantwoordelijkheden. Het vrouwelijke beroep was in de eerste plaats huiselijk en het te belichamen beeld was een samensmelting van echtgenote en moeder. Dit beeld kan worden samengevat met het begrip eerzaamheid, bestaande uit een juiste houding, trouw aan haar familie en aan haar deugdzaam imago. Ook toewijding en dienstbaarheid werden erg belangrijk geacht. Zo moesten vrouwen zorgzaam zijn voor hun gezinsleden en huisgenoten, vervulden zij taken in het voeden en opvoeden van deze personen en werden zij geacht aanwezig te zijn bij ziekten en sterfgevallen. Toch stelde Castan dat vrouwen soms de kans leken te krijgen de van hen verwachte plichten te verwaarlozen. Vrouwen hadden ‘vrij rekbare marges waarbinnen zij konden

²⁸ K. Harvey, ‘Men Making Home: Masculinity and Domesticity in Eighteenth-Century Britain’, in: *Gender and History* 21:3 (2009) 525-529.

²⁹ V. Jones, ‘Introduction’, in: Idem ed., *Women in the Eighteenth Century: Constructions of Femininity* (London-New York 1990) 1-13.

³⁰ E. Pollak, ‘Introduction: Women Daring to Know in the Age of Enlightenment’, in: Idem ed., *A Cultural History of Women in the Age of Enlightenment* (London-New York 2013) 1-27.

manoeuvreren'.³¹ Verder speelden vrouwen een zeer belangrijke rol bij het uitoefenen van sociale controle. Zij waren de behoedster van het gezin en van 'de gezinsmoraal in de praktijk'.³²

De representatie en evaluatie van het moederschap werd in de achttiende eeuw dus sterk beïnvloed door het discours over huiselijkheid. Het huis was volgens literatuur- en cultuurhistoricus Marilyn Francus de meest geschikte locatie voor vrouwen voor het volbrengen van haar plicht tegenover God, de maatschappij en zichzelf. Verschillende wetenschappers hebben betoogd dat het discours rondom huiselijkheid gedurende de lange achttiende eeuw gecodificeerd en cultureel dominant werd. Belangrijke karakterkenmerken van de vrouw die Francus hierbij onderstreepte en die aansluiten bij de beschrijving van Castan waren: 'het zorgen voor haar kinderen, toezicht houden op de bedienden, nederigheid tegenover haar echtgenoot; gehoorzaamheid, religiositeit, zuinigheid, bescheidenheid, kuisheid, fatsoenlijkheid, liefdadigheid en gevoeligheid voor de behoeften van anderen'. Huiselijkheid en vrouwelijkheid werden in de achttiende-eeuwse samenleving in brede zin opgevat als synoniem.³³

Naast de veranderende opvattingen over vrouwelijkheid, is het voor dit onderzoek ook van belang de invloed van mannelijkheid enigszins erbij te betrekken. Gendergeschiedenis gaat immers over de verhouding tussen de verschillende seksen. Harvey analyseerde in haar artikel *Men Making Home* de relatie tussen de constructies van mannelijkheid en de betekenissen van thuis. De rol van mannen moet volgens haar niet worden onderschat. Mannelijkheid had namelijk direct te maken met huiselijkheid op alle niveaus en stadia in haar ontwikkeling. Zo noemde ook de Britse feministische historicus Catherine Hall vaders, echtgenoten en broers 'ridders strijdende voor de huiselijke deugd'. Mannen negeerden de organisatie en het beheer van hun huishouden niet, maar namen hier daarentegen actief aan deel.³⁴

Huiselijke deugdzaamheid werd in de achttiende eeuw dus vooral geassocieerd met vrouwelijkheid. Vrouwen moesten gehoorzaam zijn aan hun echtgenoot en zorgen voor de kinderen. Toch hadden ook mannen invloed op het creëren van een deugdzaam bestaan. Zij vervulde namelijk een taak als vader en echtgenoot. Bovenstaande lijkt echter vooral op te gaan voor de lagere klassen van de samenleving, maar hoe zat het met de hogere klassen en dan met name en meer specifiek de adel?

1.3 | De vorstelijke dynastie

Het maatschappelijke beeld rondom huiselijke deugdzaamheid is nu enigszins in kaart gebracht, maar hoe het met de hogere klassen zat is nog niet geheel verduidelijkt. Tot aan de achttiende eeuw leek het leven van Europese koningen namelijk volledig te worden beheerst door hun publieke rol. Vanaf de achttiende eeuw was er echter sprake van verandering. In de totstandbrenging van het nieuwe huiselijke

³¹ Castan, 'Publiek en particulier', 359.

³² Ibidem, 357-366.

³³ Francus, 'Introduction', 1; Castan, 'Publiek en particulier', 359.

³⁴ Harvey, 'Men Making Home', 520-540; C. Hall, 'Sweet home', in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de Franse Revolutie tot de Eerste Wereldoorlog*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 49-78, aldaar 49; Francus, 'Introduction', 4-5.

ideaal speelde de middenklasse volgens de Franse historicus Michelle Perrot een essentiële rol. De arbeidersklasse nam het ideaal op haar eigen manier over en ook de landadel liet zich meeslepen door het veranderende denkbeeld. De specifieke casus van dit onderzoek zal uiteindelijk bevestigen dat het nieuwe huiselijke ideaal ook doordrong tot in de hoogste klassen van de samenleving. Er kan in ieder geval worden geconstateerd dat de Hannover-dynastie zich onder George III tot op zekere hoogte conformeerde aan het contemporaine maatschappelijke beeld van huiselijke deugdzaamheid. Buiten Groot-Brittannië, liet met name Frankrijk zich tot in de eerste helft van de negentiende eeuw inspireren door de Engelse manier van leven. Daar drong het nieuwe model ook door tot in de heersende klassen.³⁵

Over het algemeen lijken historici het eens te zijn dat huiselijke deugdzaamheid in de achttiende eeuw vooral aan vrouwen werd toegeschreven. Voor deze studie is het van belang te achterhalen of dit beeld ook van toepassing was op koningin-gemalin Charlotte. De in 2014 gepubliceerde, goed beoordeelde monografie van de Britse historicus Janice Hadlow over het hof van George III, nuanceerde de bestaande vooroordelen over deze statige periode. In *The Strangest Family* combineerde Hadlow sympathieke, genuanceerde portretten van George III en koningin Charlotte met geestige karikaturen van hun kritische tijdgenoten. Over de rol van Charlotte stelde zij dat George haar wilde uitsluiten van de politiek en daarom een soort ‘sociale uitsluitingszone’ om haar heen bouwde. Op deze manier raakte zij geïsoleerd in het centrum van het hof, waarover zij de leiding kreeg. Dit lijkt een associatie van de koningin met huiselijk deugdzaamheid te suggereren. Charlotte was dan verantwoordelijk voor het privé-domein en daarmee voor het opvoeden van de kinderen en bewaken van het familiebestaan.³⁶

Wat deze suggestie verder zou kunnen onderbouwen is de bevinding dat George en Charlotte in hun eerste echte huis een ‘privé routine van extreme eenvoud’ creëerden. Een illustrerend voorbeeld hierbij is dat het koninklijke koppel wanneer ze maar konden hun formele kleding verving voor eenvoudigere, meer comfortabele kleding. Charlotte liet haar kapsel ongepoederd en overtuigde George ervan afstand te doen van zijn pruik. Daarnaast werd er iedere ochtend samen ontbeten. De vormgeving van het huis moest daarnaast zoveel mogelijk bijdragen aan het nastreven van ‘vergenoegde huiselijke teruggetrokkenheid’. Het is moeilijk te achterhalen of deze trend zijn doorwerking had in de leefwijze van de hovelingen en de onderdanen van het koninklijke paar. De vraag naar hoe het publiek dit doen en laten zag en of zij dit al dan niet overnamen zou een intrigerende vraag zijn voor een eventueel vervolgonderzoek.³⁷

Naast dit min of meer privébestaan verschenen George en Charlotte regelmatig samen op publieke evenementen. Zo bezochten zij bijvoorbeeld geregeld het theater. Hun huiselijke vermaak was daarentegen gemoedelijker en de focus lag hierbij dan ook vooral op familie. Tijdens de eerste jaren van hun huwelijk nam George zijn nieuwe echtgenote bijvoorbeeld mee naar de bezoeken aan zijn moeder.

³⁵ Castan, ‘Publiek en particulier’, 353; Perrot, ‘Eerder en elders’, 15-16.

³⁶ Hadlow, *The Strangest Family*, 176.

³⁷ Ibidem, 168-169.

Daarnaast organiseerde Charlotte regelmatig een concert in een ruimte die hier speciaal voor was ingericht. De koninklijke familie was immers zeer muzikaal en trad vaak samen op.³⁸

Het was echter zo dat rustige intimiteit voor George en Charlotte moeilijk te bereiken was. Het grootste deel van hun zogenaamde privéleven werd namelijk geleid in wat Hadlow een ‘semipublieke wereld’ noemde. Dit betekende dat het gedrag van het koninklijke paar constant werd vastgelegd en verspreid. Dat het hof vooral een plek van publieke aangelegenheden was, bleek met name uit de zogenaamde ‘Drawing Rooms’, die twee keer per week plaatsvonden. Deze salons of ontvangstkamers speelden een cruciale rol in het ritme van het leven van de elite. Gedurende deze episodes concurreerden mannen en vrouwen voor aandacht en goedkeuring van de koning en koningin. Dit alles leidt tot onderstaande deelconclusie van dit hoofdstuk.³⁹

1.4 | Conclusie

In Engeland was aan het begin van de negentiende eeuw de scheiding tussen het openbare leven en het met het gezinsleven samenvallende persoonlijk leven tot stand gekomen. Daarnaast was er sprake van een ‘strikttere differentiatie van de rol van man en vrouw’.⁴⁰ Het maatschappelijke beeld rondom huiselijke deugdzaamheid had zich gedurende de achttiende eeuw ontwikkeld. In de privésfeer stond het harmonieuze gezin centraal. Het onderscheid met de publieke sfeer werd verfijnd, deze had het persoonlijke karakter verloren. Het privéterrein kreeg een nieuwe waarde en werd in verband gebracht met geluk en huiselijkheid. Daarmee werden ook de genderverhoudingen bijgesteld. Vrouwen werden geassocieerd met de private huiselijke sfeer, waarbij de nadruk vooral lag op het moederschap. In de tweede helft van de achttiende eeuw nam het belang van dit nieuwe huiselijke ideaal toe. Deze maatschappelijke veranderingen leken hun doorwerking te hebben op adellijke families en het zelfs op het vorstenhuis. Om deze hypothese te testen, wordt er in het volgende hoofdstuk aandacht besteedt aan het imago van de vorstelijke Hannover-dynastie.

³⁸ Ibidem, 163.

³⁹ Ibidem, 164.

⁴⁰ Perrot, ‘Eerder en elders’, 15.

2 | ‘A royal domestic scene’: de verhouding tussen zelfbeeld en publiek imago

De nadruk ligt in dit onderzoek op de concepten dynastieke identiteit en dynastiek imago. Het begrip imago wordt in het algemeen gedefinieerd als het beeld dat mensen hebben van iets of iemand. Hierbij gaat het dus vooral om de publieke opinie. De definitie van het concept dynastieke identiteit door Geevers en Marini wekte daarentegen al de indruk dat het niet uitsluitend ging over een publiek imago. Zij stelden namelijk dat elke aristocratische dynastie een uniek gevoel van eigenwaarde ontwikkelde. Het gaat tot op zekere hoogte dus ook over de vraag hoe een dynastie zichzelf zag. Om deze reden is het interessant en noodzakelijk ook te analyseren in hoeverre het dynastieke imago van de Hannover-dynastie ging over zelfbeeld. Er wordt allereerst uiteengezet wat het imago van Hannover-dynastie onder de directe voorgangers van George III was. Hierbij wordt ook aandacht besteedt aan de redenen waarom het imago in de tweede helft van de achttiende eeuw opnieuw moest worden geconstrueerd. In dit hoofdstuk staat de volgende vraag centraal: *wat was in het dynastieke imago van de Hannover-dynastie in de jaren tussen 1761 en 1818 de verhouding tussen zelfbeeld en publiek beeld?*⁴¹

2.1 | Het imago van de Hannover-dynastie

De troonsbestijging van de Hannover-dynastie in Groot-Brittannië was volgens de in achttiende-eeuwse Britse politiek gespecialiseerde historicus, en autoriteit op dit gebied, Jeremy Black, het resultaat van een driedelige mislukking van de Stuart-dynastie. Dit vorstenhuis had zowel gefaald op politiek- als op dynastiek gebied. Bovendien waren de Jacobieten, een politieke beweging die het rooms-katholieke koningshuis Stuart op de Britse troon wilde herstellen, na de dood van koningin Anne in 1714 niet succesvol gebleken. Er werd daarom uitgeweken naar de Hannover-dynastie. In de Act of Settlement was reeds in 1701 vastgelegd dat koningin Anne zou worden opgevolgd door Sophia van Hannover of haar nakomelingen. Sophia was een kleindochter van James I van Engeland en was het dichtst verwante protestantse familielid van Anne. Zij was echter al gestorven toen het moment daar was. De Britse troon ging daarom naar haar oudste zoon die in 1714 als George I van Groot-Brittannië werd gekroond. De Hannover-dynastie was onder alle vier de Georges niettemin erg onpopulair. Deze monarchen bleken politiek gezien immers zeer incompetent. Op dynastiek gebied waren zij daarentegen wel erg succesvol. De opvolging werd in stand gehouden en er vond geen serieuze bedreiging van de monarchie plaats.⁴²

Algemene opvattingen over de Hannover-dynastie zijn vaak kritisch geweest, gebaseerd op een mengeling van wantrouwen ten opzichte van hun politieke bedoelingen en verontrusting over hun

⁴¹ Geevers, *Dynastic Identity*.

⁴² Black, *The Hanoverians*, 1-3.

privélevens. De persoonlijke situaties van leden van de Hannover-dynastie zijn vaak gekarakteriseerd als ongelukkig en onzedelijk. Met name de persoonlijke levens van George I en George II werden gedomineerd door echtscheidingen, maîtresses en familievets. Contemporaine karikaturen van deze vorsten werden vaak gedomineerd door zonden als incest, domheid, krankzinnigheid, lust en eigenaardigheid.⁴³

Onder Frederick, prins van Wales, zoon van George II en vader van de latere George III, begon er echter het een en ander te veranderen. Van alle leden van de Hannover-dynastie tot dan toe was Frederik het minst verbitterd. Daarmee had hij de beste kans op het doorbreken van de erfenis van dynastieke ongelukkigheid. Hadlow verwoorde het stijlvol toen zij stelde dat Frederick in zijn houding tegenover zijn vrouw en familie ‘een cruciale en vaak onderschatte brug tussen de verschillende werelden van George II en George III’ vertegenwoordigde. Het huishouden van Frederick en zijn vrouw Augusta was immers een relatief fijne plek voor het opvoeden van hun nakomelingen. De prins van Wales was vastbesloten een harmonieus familieleven te creëren. Een streven dat zijn zoon, de latere George III, maar al te graag voortzette. Samen met zijn echtgenote poogde George III een nieuw dynastiek imago te construeren. In deze studie is deze ambitie echter geanalyseerd vanuit het perspectief van zijn gemalin: koningin Charlotte.⁴⁴

2.2 | Zelfbeeld en gevoel van eigenwaarde?

Uit het overzicht van de correspondentie van koningin-gemalin Charlotte is op te maken dat zij regelmatig verwees naar (huiselijke) deugdzaamheid.⁴⁵ Op basis van dit gegeven leek het voornamelijk te gaan om een gevoel van eigenwaarde, zoals Geevers en Marini het bedoelden. Mogelijk had dit ook te maken met verlichte denkbeelden en de eigen overtuigingen van Charlotte over het gezinsleven. In de vroegmoderne tijd vormden correspondentienetwerken door beperkte publicatiemogelijkheden namelijk ‘een uniek forum voor het uitwisselen van ideeën tussen groepen gelijkgestemden’. Brieven moeten volgens Dobson daarom worden benaderd vanuit de overtuiging dat deze onderdeel waren van de poging van een individu om de betekenis van zijn of haar leven vast te leggen. Het schrijven van brieven droeg met andere woorden bij aan identiteitsvorming. Belangrijk hierbij is dat er dus steeds keuzes werden gemaakt over wat er wel of juist niet werd opgeschreven. Deze selectie vond plaats, omdat er altijd sprake was van een ‘dialog met de lezer(s)’.⁴⁶

De min of meer contemporaine Nederlandse wetenschapper Willem Brill stelde in de negentiende eeuw dat vrouwen uitermate goede briefschrijfsters waren, omdat zij door middel van correspondentie de familiebetrekkingen in stand hielden. De liefde voor anderen was hun bron van

⁴³ Black, *The Hanoverians*, 19; Hadlow, *The Strangest Family*.

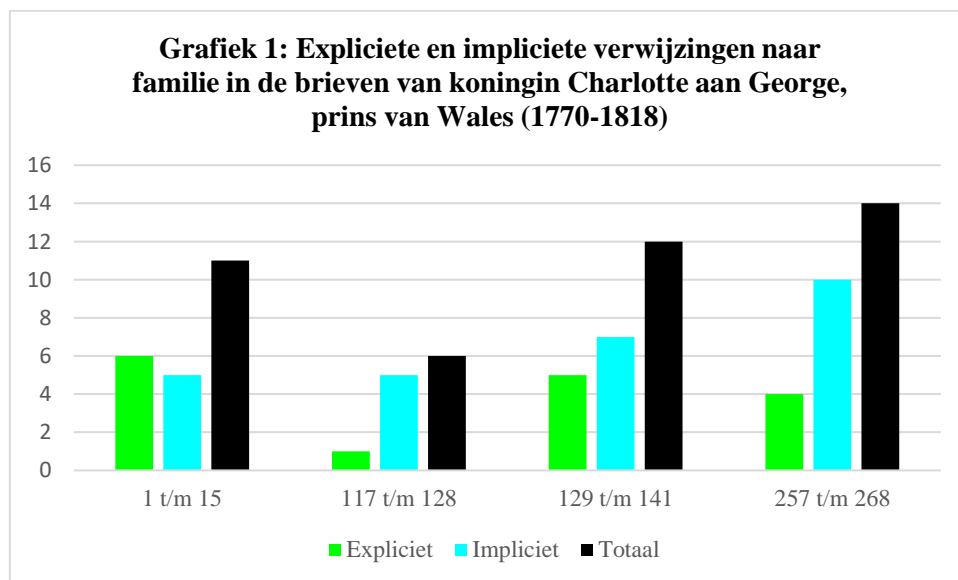
⁴⁴ Hadlow, *The Strangest Family*, 80-83.

⁴⁵ Voor het betreffende overzicht zie bijlage 1: Lijst met brieven en correspondentie van koningin Charlotte.

⁴⁶ Geevers, *Dynastic Identity*; Dobson, ‘Letters’, 58-61.

inspiratie, hierdoor konden zij zichzelf wegcijferen. Er bestonden echter ook negatieve verbanden tussen vrouwen en het briefschrijven. Een daarvan was dat vrouwenhandschriften vaak stijl- en spelfouten zouden bevatten. Daarnaast hechtten vrouwen weinig waarde aan bijvoorbeeld interpunctie en zouden zij vaker postscripta onder hun brieven zetten, wat getuigde van een zekere slordigheid. In de correspondentie van koningin-gemalin Charlotte zijn deze opmerkingen terug te vinden. Haar schrijfstijl werd bovendien vast en zeker (gedeeltelijk) beïnvloed door haar Duitse afkomst.⁴⁷

Op basis van een analyse van de brieven van Charlotte aan haar oudste zoon kan in ieder geval worden gesteld dat de koningin regelmatig schreef over het functioneren van de koninklijke familie. Er is een uitgebreid corpus aan brieven van Charlotte aan haar zoon George gedigitaliseerd. Om deze reden is er voor dit onderzoek gekozen voor een systematische steekproef. Zo zijn de eerste en de laatste twaalf brieven van de koningin aan de prins van Wales geanalyseerd. Het gaat hier dan om de periode 1770-1810. In 1811 werd George benoemd tot prins-regent. Ook van deze periode (1811-1818) zijn de eerste en laatste twaalf brieven geanalyseerd. In de brieven aan de prins van Wales verwees Charlotte zowel expliciet als impliciet naar de familie als belangrijk domein. Bij het selecteren van expliciete verwijzingen naar de familie is gelet op rechtstreekse of directe benoeming van het koninklijke gezin als entiteit. Verwijzingen waarbij de term familie niet nadrukkelijk wordt benoemd, maar waarbij het wel gaat om familieaangelegenheden, zijn hier opgevat als impliciet. Onderstaande grafiek is een schematische weergave van deze analyse.⁴⁸

Ter verdere onderbouwing van bovenstaande vaststelling worden er hierna een aantal voorbeelden gegeven van zowel expliciete als impliciete verwijzingen naar de koninklijke familie of familiewaarden.

⁴⁷ Ruberg, *Conventionele correspondentie*, 34-35.

⁴⁸ Voor de verantwoording van de analyse zie bijlage 2: Analyse van brieven en correspondentie van koningin Charlotte; bijlage 3: Verwijzingen naar familie.

De passage in de brief van Charlotte aan de prins van Wales gedateerd op 6 mei 1807 illustreert de essentie van de expliciete vermeldingen: ‘to prevent as possible a new breach in the family of which there has been full enough already’.⁴⁹ Hier maakte Charlotte direct gebruik van de term familie om te verwijzen naar het gezin. Daarnaast had ze het over het voorkomen van een breuk in datzelfde huishouden. Naast dat dit aansluit bij haar nog nader toe te lichten functie als bemiddelaarster, schetst dit ook het belang van het imago van een deugdzaam familie dat Charlotte toekende aan haar gezin. Dit was dus het zelfbeeld dat de koningin probeerde te bereiken en waaraan ze poogde vorm te geven. Door het belang van een hechte familie te benadrukken in haar brieven aan gezinsleden, streefde zij er wellicht naar een bewust imago van huiselijke deugzaamheid te bereiken.

In de brieven aan haar zoon verwees koningin Charlotte ook regelmatig impliciet naar het deugdzaam imago waar zij en haar echtgenoot naar streefden. In de brief waarin ze haar zoon adviseert over zijn toekomstige ontwikkeling, schreef ze: ‘Keep in love and friendship with your brothers and sisters, for I am sure they will deserve and require it of you’.⁵⁰ Hier werd dus niet expliciet het woord familie genoemd, maar toch had deze verwijzing er impliciet wel mee te maken. Aangezien broeder- en zusterliefde kan worden aangemerkt als belangrijke voorwaarde voor een deugdzaam familie. Het regelmatige benadrukken van familiewaarden in brieven aan de kroonprins was misschien ook onderdeel van de poging van koningin Charlotte om het nieuw geconstrueerde dynastieke imago in stand te houden. Wellicht hoopte zij dat de prins dit imago zou voortzetten, ook als hij uiteindelijk de troon zou hebben bestegen en een eigen familie zou hebben gesticht.

Het steeds vaker impliciet verwijzen naar familiewaarden in brieven aan de prins van Wales kan verschillende mogelijke verklaringen hebben. Charlotte zou bijvoorbeeld steeds minder geneigd hebben kunnen zijn om George de les te leren. Hierbij aansluitend zou het zo kunnen zijn dat ze steeds voorzichtiger werd naarmate haar zoon ouder werd en meer politieke invloed verwierf. Hij werd in 1811 als gevolg van de ongesteldheid en onbekwaamheid van de koning immers benoemd tot prins-regent, wat hem logischerwijs meer politieke invloed verschafte.

De beschikbare brieven van Charlotte aan George III zijn een stuk minder groot in aantal. In de te raadplegen veertien brieven verwees de koningin echter regelmatig impliciet naar zaken die te maken hadden met familie of meer specifiek het gezin. Het ging hier vooral om mededelingen over de bezigheden en de ontwikkeling van hun kinderen. ‘Mary is very anxious to see your majesty,’ zo schreef Charlotte eind april 1778 in een brief aan de koning,

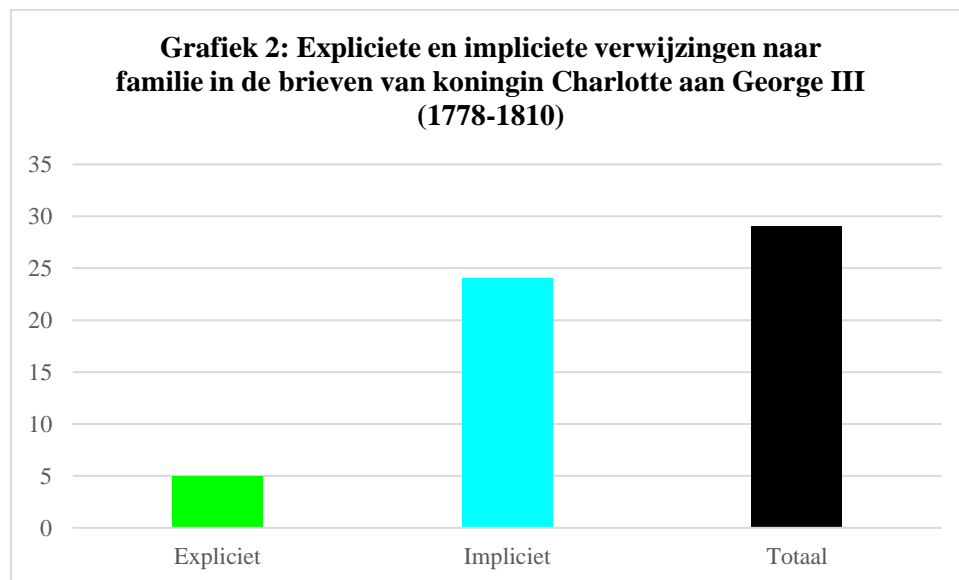
‘she desired me to call dear papa but after telling her that could not be, she desired to be lifted up, and she called for at least half an hour “Papa coming, now papa comes.” But seeing she was

⁴⁹ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36550, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 6 mei 1807.

⁵⁰ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36345-36347, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 12 augustus 1770.

disappointed by not receiving an answer I desired her to tell me what I should say to the King in ease. I should write and she answered “Minny say goody Papa, poor Papa”.⁵¹

Dit fragment is karakteristiek voor het beeld van een deugdame familie. Prinses Mary was destijds slechts twee jaar oud en verlangde volgens haar moeder naar de aanwezigheid van haar ‘papa’. Hier lag dus de nadruk op het vaderschap van de koning. Charlotte wees haar echtgenoot op zijn verantwoordelijkheid als vader en zette hierbij het verlangen van haar dochter in als middel. In onderstaande grafiek is te zien dat er in de brieven aan de koning minder vaak sprake is van expliciete verwijzingen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat Charlotte inderdaad erg voorzichtig was. Ze hield zich afzijdig van politieke aangelegenheden, maar misschien durfde ze de koning ook op dit gebied niet de les te leren. In plaats daarvan verwees ze impliciet naar huiselijke en deugdame familiewaarden, zoals in het fragment hierboven te lezen is.⁵²

George en Charlotte werden al door Hadlow ‘domestically minded parents’ genoemd, wat vrij vertaald zoiets betekent als op huiselijkheid gerichte ouders. Er werd in ieder geval gesuggereerd dat zij zichzelf zo zagen. De koning en koningin vierden de genegenheid voor hun groeiende familie bijvoorbeeld in de afbeeldingen waarvoor zij opdracht gaven. Ze lieten hun familie constant afbeelden, in een enorme hoeveelheid media en in alle mogelijke opstellingen. De leden van het gezin werden namelijk niet alleen vastgelegd in enkele portretten, maar er werden ook conversatiestukken vervaardigd. Dit waren informele groepsportretten, waarin het koninklijke gezin werd weergegeven in een huiskamer of een tuin. Er werd op dit soort schilderijen de suggestie gewekt dat de geportretteerden met elkaar in gesprek

⁵¹ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36349-36351, Letter from Queen Charlotte to George III, 24-25 april 1778.

⁵² Ibidem.

waren of op een andere manier contact met elkaar zochten. Dit getuigde van een zelfbeeld waarin familiezin en huiselijkheid hoog in het vaandel stonden.⁵³

2.3 | Een publiek dynastiek imago?

In een koninklijke familie zijn publiek en privé met elkaar verweven, stelde de archeoloog en in gendergeschiedenis gespecialiseerde Spaanse professor Dolores Mirón. Haar onderzoek richt zich vooral op de geschiedenis en archeologie van vrouwen in de klassieke wereld, waarin de nadruk ligt op macht, religie en gender in de Griekse wereld. Vorstelijke families zijn volgens Mirón privé-instellingen waarbinnen het politieke systeem wordt gereproduceerd. Dat wil zeggen dat wat er in de koninklijke familie gebeurt altijd een politieke relevantie heeft, onafhankelijk van de directe publieke zichtbaarheid. Het moederschap van koningin Charlotte als ook haar rol als opvoedster van haar kinderen werd ook van belang geacht en wellicht zelfs gewaardeerd in het publieke domein. Uiteraard was dit deels het gevolg van de doorwerking van achttiende-eeuwse verlichte waarden. De gemalin kon daarbij ideeën over vrouwelijkheid representeren, omdat zij bovenaan de sociale piramide stond. Dit suggereert al dat er tot op zekere hoogte ook sprake was van een publieke representatie.⁵⁴

Een voorbeeld van het uitstralen van het imago van een deugdzaam familie naar de buitenwereld was de manier waarop de koninklijke familie hun vrienden en bezoekers warm ontving in hun paleis in Kew. In dit verblijf, waar de kinderen van George en Charlotte oorspronkelijk verbleven, werd de gemoedelijke stijl van het koninklijke leven nagebootst. Het ingehouden karakter van het leven op deze locatie maakte het mogelijk een informele sociabiliteit tussen de leden van de koninklijke familie te onderhouden. Er kan dus worden gesteld dat de combinatie van het creëren van een huiselijke en harmonieuze sfeer in Kew met het ontvangen van bezoekers bijdroeg aan het construeren en in het in stand houden van een publiek beeld over de koninklijke familie.⁵⁵

Een bron waaruit eveneens blijkt dat het naast een gevoel van eigenwaarde ook leek te gaan om een publiek imago, is het dagboek van een van de hovelingen van de koningin. Charlotte kwam voor het eerst in aanraking met de schrijfster Frances Burney, ook bekend als Fanny Burney en na haar huwelijk als Madame d'Arblay, door het lezen van haar boeken. Fanny was afkomstig uit een cultureel beladen familie uit de middenklasse. Na haar meerdere malen te hebben ontmoet stond de koningin er op Fanny een positie aan het hof aan te bieden. In 1786 werd zij benoemd tot 'Keeper of the Robes', na de koningin de hoogste positie die een vrouw destijds aan het Engelse hof kon bekleden. Deze functie hield in dat zij verantwoordelijk was voor de kleding en juwelen van de koningin. De brieven en dagboeken die

⁵³ Hadlow, *The Strangest Family*, 201.

⁵⁴ Mirón, 'From Family to Politics', 32; Jack, 'In Praise of Queens', 211-224.

⁵⁵ Campbell Orr, 'Charlotte of Mecklenburg-Strelitz', 386.

Fanny tijdens haar verblijf in het huishouden van Charlotte schreef, vingen volgens Hadlow beter dan menig ander verslag de ritmes en vereisten van het leven aan het hof.⁵⁶

De primaire functie die wordt toegeschreven aan het moderne dagboek is samen te vatten met het begrip ‘strict self-observation’. Het gaat hierbij om een ‘proces van ontwikkeling van zelfbewustzijn’ die volgens de Oostenrijkse historicus Christa Hämmerle vanaf de achttiende eeuw in Europa plaatsvond. Daarnaast stelde zij dat er in de decennia rond 1800 sprake was van een privé-publiek dichotomie. In deze tweedeling zouden vrouwen meer gefixeerd zijn geweest op het privé-domein en zouden mannen zich meer bezig hebben gehouden met de publieke wereld. In onderstaande situatie is Fanny Burney echter als buitenstaander het koninklijke hof binnengedrongen en schreef zij op wat zij daar aanschouwde. Dit onderbouwd de constatering dat het hier tot op zekere hoogte ging om de uitstraling van het imago van de vorstelijke familie naar de wereld om hen heen.⁵⁷

Op 18 augustus 1788 schreef Fanny in haar dagboek dat de verjaardag van prins Frederick, de hertog van York, die dag werd gevierd. In het begin van het verslag werd een beeld geschetst van de dynamiek in de koninklijke familie. Dit geeft een indruk van de deugdzaamheid die de familie bij deze gelegenheid uitstraalde. De suggestie werd gewekt dat het ging om een prima functionerend gezin. ‘The Prince of Wales arrived early’, rapporteerde Fanny,

‘while I was yet with the Queen. He kissed her hand, and she sent for the Princesses. Only Princess Elizabeth and Princess Sophia were dressed. Her Majesty went into the next room with Mrs. Sandys, to have her shoes put on, with which she always finishes. The Prince and Princesses then chatted away most fluently. Princess Elizabeth frequently addressed me with great sweetness; but the Prince only with curious eyes. Do not, however, understand that his looks were either haughty or impertinent; far from it; they were curious, however, in the extreme.’⁵⁸

Ook tijdens de festiviteiten voor de tweeëntwintigste verjaardag van de oudste dochter van George en Charlotte gaf de koninklijke familie volgens Fanny Burney blijk van huiselijke deugdzaamheid. In haar beschrijving van de viering van de geboortedag van Charlotte, Princess Royal, noteerde Fanny namelijk een algemene opmerking over de verjaardagen van leden van de koninklijke familie. ‘The birthdays in this house are made extremely interesting at the moment, by the reciprocations of present and congratulations in this affectionate family.’⁵⁹ Het koninklijke gezin werd hier dus bestempeld als een aanhankelijke of liefhebbende familie. Het is echter opmerkelijk dat het bij beide voorbeelden om verjaardagen gaat. Wellicht was het gedrag van de koninklijke familie gebonden aan deze gelegenheden.

⁵⁶ Hadlow, *The Strangest Family*, 317-321.

⁵⁷ C. Hämmerle, ‘Diaries’, in: Ziemann, B., en M. Dobson eds., *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (London-New York 2009) 141-158, aldaar 143-144.

⁵⁸ S. Woolsey, *The Diary and Letters of Frances Burney Madame D’Arblay* (Boston 1910) 7-8.

⁵⁹ *Ibidem*, 12.

Fanny lijkt zelf ook een rechtstreekse kanttekening bij haar constatering te plaatsen. ‘Were they but attended with less of toil (I hate to add *ette*, for I am sure it is not little toil), I should like them amazingly.’⁶⁰ Deze toevoeging suggereert dat het een soort toneelstuk was wat de koninklijke familie opvoerde. Het gezin moest zwoegen en hard hun best doen om de hierboven beschreven genegenheid voor elkaar te bewijzen. Dit toont echter wel aan dat de familie graag door de buitenwereld, of in ieder geval door hovelingen en andere aanwezigen aan het hof, als deugdzaam gezien wilde worden. Er moet daarentegen rekening worden gehouden met het feit dat bovenstaande evenementen plaatsvonden binnen de muren van het koninklijke paleis. Er waren daarentegen wel hovelingen aanwezig, zoals de beschrijving van Fanny getuigt. Vandaar dat de verjaardagen van leden van deze koninklijke familie misschien wel kunnen worden gezien als semipublieke aangelegenheden.

Het was Mary Delany, voor haar huwelijk bekend als Mary Granville, die Charlotte voorstelde aan Fanny Burney. Na de dood van haar beschermvrouwe, Margaret Bentinck, weduwe-hertogin van Portland, verbleef Mary in een klein verblijf in Windsor. Hier leerde zij koningin Charlotte kennen en werd ze een belangrijk lid van de binnenste cirkel van het hof. Mary Delany was een kunstenares en briefschrijfster, beroemd geworden door haar papieren mozaïeken en levendige correspondentie.⁶¹

Mary schreef op 10 oktober 1783 vanaf haar verblijf in Bulstrode aan Frances Hamilton en deed in deze brief verslag van een van de regelmatige koninklijke bezoeken. Het einde van dit bericht is in de context van dit onderzoek het meest opvallend:

‘When the concert of music was over, the young Princess Amelia, nine weeks old, was sent for, and brought in by her nurse and attendants. The King took her in his arms and presented her to the Duchess of Portland and to me. Your affectionate heart would have been delighted with this royal domestic scene.’⁶²

Het is aangrijpend dat Mary in dit fragment expliciet verwijst naar de huiselijkheid van de koninklijke familie en wel met de letterlijke woorden ‘royal domestic scene’. De koning deed zich voor als liefhebbende vaderfiguur en presenteerde zijn dochter van negen weken aan zowel de hertogin van Portland als aan Mary. Dit werd vervolgens door deze laatste beschreven als een huiselijk tafereel. Hoewel Mary als tachtigjarige van een oudere generatie was, was ze vol lof over voor dit open, onbevangen vertoon van ouderlijke genegenheid.⁶³

Ongeveer twee jaar na bovenstaande brief, op 9 november 1785, schreef Mary Delany wederom aan Frances Hamilton. Opnieuw werd er een beeld van een deugdzame koninklijke familie geschetst:

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Hadlow, *The Strangest Family*, 318.

⁶² A. Hall ed., *The Autobiography and Correspondence of Mary Granville, Mrs. Delany; with interesting reminiscences of King George the Third and Queen Charlotte* (London 1861) 150.

⁶³ Hadlow, *The Strangest Family*, 204.

'I have been several evenings at the Queen's Lodge, with no other company but their own most loving family. They sit around a large table, on which are books, work, pencils, and paper. The Queen has the goodness to make me sit down next to her; and delights me with her conversation, which is informing, elegant, and pleasing, beyond description; whilst the younger part of the family are drawing and working, &c. &c., the beautiful babe, Princess Amelia, bearing her part in the entertainment sometimes in one of her sister's laps; sometimes playing with the King on the carpet; which, altogether, exhibits such a delightful scene, as would require an Addison's pen, or a Vandyke's pencil, to do justice to it.'⁶⁴

Mary vergeleek het tafereel wat zij aanschouwde met de schilderkunst van de gewaardeerd Zuid-Nederlandse barokke portretschilder Antoon van Dyck. Deze kunstenaar was van grote invloed op het Engelse portretschilderen. Sommige historici zien hem zelfs als de oprichter van de Engelse school van schilderkunst. Daarnaast refereerde zij aan de Britse politicus en schrijver Joseph Addison, welke werd geprezen voor zijn luchtige, gemoedelijke schrijfstijl. Zijn essays staan ook bekend om hun helderheid en elegante stijl, evenals hun vrolijke en respectvolle humor. Met deze verwijzingen doelde Mary misschien op de schoonheid van het moment en het ideaalbeeld van een deugdzame familie dat zij had waargenomen.

Charlotte Papendiek⁶⁵, hofdame van koningin Charlotte, liet evenzeer een dagboek met beschrijvingen van het hofleven na. Haar vader was gekozen om prinses Charlotte van Mecklenburg-Strelitz naar Engeland te begeleiden. Papendiek verwees in haar memoires naar de kwaliteiten van de koningin. Dit deed zij weliswaar onder meer door te verwijzen naar de correspondentie van Lord Chesterfield, maar hierbij benadrukte zij dat deze zienswijze destijds door velen werd gedeeld. Koningin Charlotte werd volgens Papendiek over het algemeen dus gezien als deugdzam. Het fragment uit de betreffende brief luidde als volgt:

'You seem not to know the character of the Queen; here it is: she is a good woman, a good wife, a tender mother, and an unmeddling queen. The King loves her as a woman, but, I verily believe, has never spoke one word to her about politics.'⁶⁶

Charlotte werd in dit fragment geprezen voor haar rol als goede echtgenote en liefhebbende moeder. Bovendien was ze een koningin die zich niet inliet met de politieke bezigheden van haar echtgenoot. Koning George III had het met Charlotte volgens deze passage nooit over politiek.

Een specifiek fragment uit de memoires van Papendiek ving misschien wel de essentie van de mate van het publieke imago van de koninklijke familie. Het paleis in Kew werd volgens haar

⁶⁴ Hall, *Autobiography and correspondence of Mary Granville*, 309.

⁶⁵ Er wordt hierna middels haar achternaam naar Charlotte Papendiek verwezen, om zo verwarring met haar naamgenoot koningin Charlotte van Mecklenburg-Strelitz te voorkomen.

⁶⁶ C. Papendiek, *Court and Private Life in the Time of Queen Charlotte* (London 1887) 15.

gedeeltelijk opengesteld voor het publiek: ‘Kew now became quite gay, the public being admitted to the Richmond Garden on Sundays, and to Kew Gardens on Thursdays.’ Wat de bezoekers er vervolgens konden aanschouwen is echter des te meer intrigerend:

‘Their Majesties were to be seen at the windows speaking to their friends, and the royal children amusing themselves in their own gardens. Parties came up by water, too, with bands of music, to the ait opposite the Prince of Wales’s house. The whole was a scene of enchantment and delight; Royalty living amongst their subjects to give pleasure and to do good.’⁶⁷

De koninklijke familie was keurig en eerzaam, zichtbaar voor en staande tussen hun onderdanen. Door het aanschouwen van wat informele gesprekken van de koning en koningin leken en het zien van hun spelende kinderen in de tuinen, werd de illusie gewekt dat er sprake was van een doorsnee gezin. Het was een typisch voorbeeld van achttiende-eeuwse huiselijke deugdzaamheid.

Een ander geschrift uit het begin van de negentiende eeuw maakt dit publieke imago des te evidentier. In 1818 schreef Romantisch dichter Robert Southey (1774-1843) zijn gedicht ter gelegenheid van het overlijden van koningin Charlotte. In zijn *Ode on the Death of Queen Charlotte* prees Southey de persoonlijkheid van de gemalin van George III. In de zevende strofe van het gedicht loofde hij zelfs expliciet de huiselijke deugdzaamheid die voor de koningin en haar echtgenoot zo hoog in het vaandel had gestaan. Dit suggereert dat het dynastieke imago dat het koninklijke paar hoopte te construeren, in ieder geval na de dood van koningin Charlotte, tot op zekere hoogte ook tot een publiek imago was geworden.

‘At court the household virtues had their place;
Domestic purity
Maintained her proper influence there:
The marriage bed was blest,
And length of days was given.’⁶⁸

De Britse historicus Lynda Pratt, gespecialiseerd in achttiende- en negentiende-eeuwse literatuur en cultuur, bestempelde Southey onder andere als patriot, literatuurhistoricus en moralist. Het leven en de geschriften van de dichter onthulden het ‘diep dubbelzinnige kosmopolitisme’ van de Engelse Romantiek. Hij was immers gefascineerd door het vreemde en het exotische en was ontevreden over de

⁶⁷ Ibidem, 78.

⁶⁸ R. Southey, ‘Ode on the Death of Queen Charlotte’, in: Idem ed., *The Poetical Works of Robert Southey* (London 1845) 199; zie bijlage 4 voor het volledige gedicht.

Britse samenleving. Zijn ontevredenheid blijkt echter niet uit dit betreffende gedicht. De ode geeft eerder blijk van zijn patriotisme, aangezien hij het Britse koningshuis leek te prijzen.⁶⁹

2.4 | Conclusie

In het dynastieke imago van de Hannover-dynastie onder George III ging het dus zowel om een gevoel van eigenwaarde, een zelfbeeld, als om een publiek imago. Koningin-gemalin Charlotte benadrukte in haar brieven aan haar echtgenoot George III en hun oudste zoon George, prins van Wales het belang van familiewaarden. Dit deed zij door zowel expliciet als impliciet te verwijzen naar verschillende aspecten van het gezinsleven en de onderlinge omgang met elkaar. Zo hield ze de koning bijvoorbeeld op de hoogte van de ontwikkeling van hun kinderen en legde ze in de correspondentie met haar de zoon met name de nadruk op het bewaren van de harmonie in de familie.

Op basis van bovenstaande bevindingen is daarnaast te concluderen dat deze vorstelijke dynastie in ieder geval door de belangrijkste hoveling van de koningin in zekere mate werd gezien als deugdzaam. De huiselijke deugdzaamheid van de koningin werd zelfs bezongen in een contemporain gedicht dat ter ere van haar overlijden werd geschreven. In het volgende hoofdstuk wordt er verder ingezoomd op de casus van deze studie: het perspectief van koningin Charlotte. Er wordt door middel van een kwalitatieve analyse van haar correspondentie nagegaan welke functies zij binnen de Hannover-dynastie vervulde.

⁶⁹ L. Pratt, 'Introduction: Robert Southey and the Contexts of English Romanticism', in: Idem ed., *Robert Southey and the Contexts of English Romanticism* (Aldershot 2006) xvii-xxix, aldaar xxvi.

3 | ‘My time is not my own’: een deugdzame gemalin

Prinses Sophia Charlotte werd in 1744 geboren in Mecklenburg-Strelitz. Dit volgens Duitse standaarden tweederangs hertogdom werd in de achttiende eeuw vooral gezien als een achtergestelde, plattelandse omgeving. De Mecklenburg-dynastie leidde een rustig bestaan in hun bescheiden paleis. De moeder van Charlotte, hertogin Elisabeth, nam de ontwikkeling van haar dochters serieus. Zo werd de prinses onderwezen in alle essentiële onderdelen van een welgemanierde opvoeding, zoals dichtkunst, Frans, Latijn en theologie. Een van haar tutoren was bijzonder geïnteresseerd in de geschiedenis van de natuur en plantkunde. Hij wist met zijn lessen een gelijkwaardig enthousiasme in Charlotte aan te wakkeren.⁷⁰

In 1761 verliet de prinses haar vertrouwde Duitse omgeving om in Groot-Britannië in het huwelijk te treden met de toekomstige George III. Net als voor veel andere adellijke vrouwen, betekende dit ook voor Charlotte dat zij voortaan tot twee dynastieën behoorde. Als vrouw van de heerser van een groot deel van de Britse eilanden had zij een belangrijke taak te volbrengen. In dit hoofdstuk zal worden geanalyseerd hoe koningin-gemalin Charlotte invulling gaf aan haar nieuwe positie: *hoe gaf koningin Charlotte in de jaren tussen 1761 en 1818 invulling aan haar rol als gemalin van George III?*⁷¹

3.1 | Een modern huwelijk

Het koninklijke huwelijk vertegenwoordigde in de eerste plaats het symbolische huwelijk van de koning met zijn koninkrijk en de harmonie die onder zijn onderdanen zou moeten heersen. Liefde was volgens Sybil Jack ook een belangrijk element in de representatie van de koningin-gemalin en haar connectie met de dynastie. De voornaamste uiting van deze deugd was het krijgen van kinderen. Een koninklijke geboorte speelde een belangrijke rol in het creëren van een nationaal gevoel onder de onderdanen van de monarch. Verder moest er binnen de familie sprake zijn van harmonie. Wederzijdse overeenstemming tussen man en vrouw werd van groot belang geacht. De bijdrage van Jack gaat weliswaar over het zeventiende-eeuwse Groot-Britannië, maar deze opvattingen hadden hun doorwerking in de achttiende eeuw.⁷²

Van Charlotte werd verwacht dat zij op een juiste manier invulling zou geven aan haar rol als koningin-gemalin. Hierbij werd het in de eerste plaats belangrijk geacht dat ze zich niet te intensief zou bemoeien met politieke aangelegenheden. Haar dynastieke neutraliteit was volgens Hadlow een van de factoren die haar zo aantrekkelijk hadden gemaakt voor de koning. Doordat Mecklenburg een relatief onbelangrijke speler op het Europese politieke toneel was, leek het voor George onwaarschijnlijk dat hij door dit huwelijk verwickeld zou raken in het gecompliceerde patroon van bondgenootschappen en

⁷⁰ Hadlow, *The Strangest Family*, 136-137.

⁷¹ Ibidem, 143; Dunn, ‘Introduction’, 5.

⁷² Jack, ‘In Praise of Queens’, 214-215.

twisten, waarmee de grotere Duitse prinselijke staten werden geconfronteerd. Campbell Orr stelde echter dat de dynastieke banden van Charlotte haar verbonden met verschillende Duitse vorstenhuizen. Het huis Mecklenburg-Strelitz was immers een ondergeschikte tak van de Mecklenburg-dynastie. Doordat haar broers belangrijke posities bekleedden ten behoeve van de Hannover-dynastie, stond Charlotte dichter bij Hannover aangelegenheden dan haar echtgenoot. Op deze manier benadrukte zij de verbinding tussen Hannover en Mecklenburg en onderhield zij dynastieke contacten met de Duitse gebieden.⁷³

Uit een analyse van haar correspondentie met George III blijkt dat Charlotte zich inderdaad onderdanig opstelde tegenover de koning. Zo sloot ze haar brieven regelmatig af met een verwijzing naar genegenheid en onderwerping. Voorbeelden van dergelijke afsluitingen zijn: ‘your most affectionate & obedient wife’ of ‘your majesty’s most truly attached & dutiful wife’.⁷⁴ Vanzelfsprekend moet er bij dit soort constateringën rekening worden gehouden met de heersende conventies van de betreffende tijd. Ruberg benadrukte de ‘performativiteit’ van taalgebruik. Deze opvatting houdt in dat taal niet slechts een werkelijkheid weergeeft, maar deze ook deels zelf tot stand brengt. Brieven kunnen onder andere een zeer belangrijke rol spelen bij het bepalen van de manier waarop man en vrouw tijdens een huwelijk met elkaar omgaan. Daarnaast wees Ruberg echter op het bestaan van twee min of meer tegengestelde betekenisvelden. Enerzijds werd er tijdens de achttiende eeuw ‘in overeenstemming met het algemeen geldende’ geschreven, maar anderzijds gebeurde dit meer ‘spontaan’ of ‘ongedwongen’.⁷⁵

Hadlow bracht een ander onderscheid aan en stelde dat alledaagse brieven vaak bijna een vorm van ‘extended conversation’, een verlengd gesprek, waren. Andere berichten werden in alle haast geschreven, meestal als reactie op een gebeurtenis, een ontmoeting of een toevallige gedachte. Voor hen die het zich konden veroorloven, was het onderhouden van een correspondentienetwerk een cruciaal onderdeel van de dagelijkse routine. Er kan worden aangenomen dat koningin Charlotte tot deze groep behoorde, aangezien zij tot de elite behoorde. Ook leek zij regelmatig te taak van het onderhouden van het familiale sociale netwerk van vrienden en relaties op zich te nemen. Belangrijk hierbij is de aanname dat het vermogen tot het schrijven van een gracieuze, formele brief werd gezien als het kenmerk van een geschoold persoon. Daarnaast stelde Hadlow dat achttiende-eeuwse correspondenten hun hoop, angsten en vreugde aan het papier toevertrouwden.⁷⁶

In bovenstaande bewoordingen komt een beeld van koningin Charlotte als deugdzaam gemalin naar voren. Deze rol hield voornamelijk in dat zij werd geacht zich niet te veel te bemoeien met politieke aangelegenheden. Een van haar belangrijkste taken in deze positie was daarentegen het garanderen van dynastieke continuïteit door het baren van nakomelingen. Dit leidt logischerwijs naar een tweede functie

⁷³ Hadlow, *The Strangest Family*, 142; Campbell Orr, ‘Charlotte of Mecklenburg-Strelitz’, 369.

⁷⁴ Zie bijvoorbeeld: Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36489-36490, Letter from Queen Charlotte to George III, 18 februari 1798; Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36544, Letter from Queen Charlotte to George III, 2 februari 1805.

⁷⁵ Ruberg, *Conventionele correspondentie*, 8-11.

⁷⁶ Hadlow, *The Strangest Family*, 312.

van de koningin, namelijk haar rol als moeder. In de volgende paragraaf wordt geanalyseerd hoe Charlotte invulling gaf aan het moederschap.

3.2 | Een verlicht moederschap?

Het moederschap was een van de meest belangrijke aspecten in het definiëren van de deugdzame gemalin. De reproductieve rol van de koningin, het vermogen tot het krijgen van kinderen, werd gespiegeld aan de bredere gemeenschap van het koninkrijk. Het krijgen van nakomelingen was cruciaal in het garanderen van vrede en het bewaren van de publieke orde. Een vreedzame machtsoverdracht na het overlijden van een monarch droeg immers bij aan het suggereren van continuïteit en het bewaren van rust en eenheid in het koninkrijk.⁷⁷

Charlotte had dit primaire dynastieke doel binnen elf maanden na haar huwelijk al vervuld. Zij en George III werden in augustus 1762 de trotse ouders van een gezonde troonopvolger. Vanaf de geboorte van George, prins van Wales, volgde de koningin gedurende twee decennia min of meer een constant patroon van zwangerschappen. In totaal kreeg het koninklijke echtpaar vijftien kinderen, van wie er dertien de kindertijd overleefden.⁷⁸

Voor de koningin was er met betrekking tot het moederschap sprake van een constante spanning tussen haar twee identiteiten. Aan de ene kant had Charlotte haar rol als koningin en gemalin te vervullen, maar aan de andere kant wenste ze vorm te geven aan het moederschap en aan een moderne opvoeding van haar kinderen. Dit zorgde voor een druk tussen haar publieke en private rol. Om deze reden besloot Charlotte de implementatie van haar ideeën over opvoeding uit te besteden aan iemand die haar overtuigingen deelde. Lady Charlotte Finch bleek hiervoor de aangewezen persoon, vooral omdat zij dagelijks aanwezig kon zijn daar waar de koningin dat zelf niet kon. Dit dilemma illustreert het streven van Charlotte om te voldoen aan de verwachting van de achttiende-eeuwse maatschappij. Van vrouwen werd, zoals in het vorige hoofdstuk vermeld, destijds verwacht dat zij het beeld van echtgenote en moeder in één belichaamden.⁷⁹

Tegenover het moederschap van de koningin stond het vaderschap van de koning. Aan het einde van een van de brieven aan haar oudste zoon, schreef Charlotte:

‘Lastly, I recommend unto you the highest love, affection, and duty towards the king. Look upon him as a friend: nay as the greatest, the best and the most deserving of all friends you can possibly find. Try to imitate his virtues.’⁸⁰

⁷⁷ Jack, ‘In Praise of Queen’, 216-217; Duindam, ‘Dynasty: reproduction and succession’, 87-89; Black, *The Hanoverians*, 118.

⁷⁸ Hadlow, *The Strangest Family*, 187-191.

⁷⁹ Hadlow, *The Strangest Family*, 206-207; Castan, ‘Publiek en particulier’, 357-366.

⁸⁰ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36345-36347, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 12 augustus 1770.

De prins van Wales moest zijn vader volgens Charlotte zien als vriend en bovenal als voorbeeld. Dit kan worden opgevat als een typisch voorbeeld uit de praktijk van de koninklijke familie als regeerschool, zoals de kunsthistoricus Schama het uitdrukte. De koning vervulde de rol van belangrijkste leraar, wat bij het vaderschap aansloot.⁸¹

Op latere leeftijd bleek echter dat de prins van Wales zijn vader niet zag als zijn beste voorbeeld. De prins had nauwe banden met de politieke oppositie en hield zich vooral bezig met feesten, drank en vrouwen. Hij was egoïstisch en lui, meer een prater dan een doener. Dit droeg eraan bij dat zijn vader hem geen echte verantwoordelijkheden durfde toe te vertrouwen. Als gevolg hiervan was er zo nu en dan sprake van onenigheid tussen de koning en zijn beoogde troonopvolger. De koningin leek op te treden als bemiddelaarster, zij poogde regelmatig de harmonie in de familie te bewaren.⁸²

3.3 | ‘Preserving harmony’

Uit de analyse van de briefwisseling van Charlotte met haar oudste zoon blijkt dat de koningin naast haar rol als echtgenote en moeder ook fungeerde als bemiddelaarster binnen de dynastie. In een van haar brieven, gedateerd op 1 februari 1789, stelde Charlotte dat ze het als haar plicht zag om de harmonie en vriendelijkheid in de familie te bewaren:

‘Conscious of my claim to your affection and confidence, I believe you without hesitation, when you assure me, that you depend upon my duty to the king, and my constant affection to my children, for preserving harmony and mutual kindness in the family. Nor can I omit to thank you from my heart for this solemn promise, that I shall continue the constant object of your wish to cherish and promote it.’⁸³

Er kan echter de vraag worden opgeworpen hoe Charlotte deze rol als intermediair in de praktijk bracht. Op 4 mei 1787 schreef de prins van Wales een brief aan zijn moeder met daarin het verzoek om weer toegelaten te worden tot het hof van de koning. De koningin vervulde in dit proces de rol van tussenpersoon of bemiddelaarster, omdat zij het verzoek moest communiceren aan de koning. Charlotte beantwoordde de brief van haar zoon instemmend en een dag later ontving de prins de mededeling dat zijn moeder het verzoek had voorgelegd aan de koning. Uit onderstaande passages kan worden opgemaakt dat de prins van Wales een zeker vraagstuk niet rechtstreeks aan zijn vader had voorgelegd. In plaats daarvan verliep de communicatie via de koningin. Dit verschijnsel herhaalde zich gedurende

⁸¹ Schama, ‘George en Maria’, 171.

⁸² Hadlow, *The Strangest Family*, 302-303.

⁸³ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36377-36378, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 1 februari 1789.

de jaren. Het is opvallend dat deze rol of functie van Charlotte niet specifiek wordt genoemd in de bestaande literatuur.

‘I cannot help seizing the earliest opportunity after the gracious message I received from the King last night, to express my eagerness to be again admitted to your presence. I therefore take the liberty through your means, which ever must be the most pleasing to my feelings, of soliciting to know when my attendance will be agreeable both to the King & you.’⁸⁴

‘I have this instant received your letter & shall with pleasure acquaint the King at his return from St. James’s with your desire of waiting upon him. The moment I receive his answer I shall inform you of it.’⁸⁵

‘I have taken an opportunity of communicating your letter of yesterday to the King, who has directed me to express how much he is pleased with your wish of being again received by him. But as your long absence has alone arisen from your own choice, not his commands, he thinks it must mutually be more agreeable to defer fixing the time of the interview till the whole of the unhappy affair be settled, and consequently no room left for further misapprehensions.’⁸⁶

De rol van de koningin als bemiddelaarster kan breder worden opgevat dan alleen haar optreden binnen haar gezin in Engeland. In Duitsland volgde de broer van Charlotte in 1794 de ander op als groothertog Karl II. van Mecklenburg-Strelitz. Gedurende haar tijd in Groot-Brittannië onderhield Charlotte intensieve contacten met verschillende Duitse vorstendommen.⁸⁷ Ze leek regelmatig voorzichtig op te komen voor de belangen van haar familieleden, vaak ging het hierbij om de financiële situatie. In februari 1798 schreef ze George III over de situatie van haar broer. Charlotte begon en eindigde deze brief als volgt:

‘Unhappy as it makes me to see your majesty plagued & the reluctance, I feel to add at any time one moments uneasiness to the various unpleasant affairs which constantly surround you. I feel myself notwithstanding all the delicacy I possess under the necessity to represent to you the truly miserable situation of my brother the Duke, caused by the death of monsieur Schroeder with whose life the Irish pension ceases.’⁸⁸

⁸⁴ ‘The Prince of Wales to the Queen’, in: A. Aspinall ed., *The Correspondence of George, Prince of Wales 1770-1812 Volume 1 1770-1789* (1963) 285.

⁸⁵ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36368, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 4 May 1787.

⁸⁶ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36369-36371, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, [4]-5 May 1787.

⁸⁷ Campbell Orr, ‘Charlotte of Mecklenburg-Strelitz’, 369.

⁸⁸ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36489-36490, Letter from Queen Charlotte to George III, 18 February 1798.

'I well know the difficulties you have to grant new pensions, & the present times must increase them, but I also know your heart which is ever ready to give comfort when possible.'⁸⁹

Charlotte had daarnaast een, al dan niet minimale, rol in de huwelijkspolitiek van de Hannover-dynastie. In ieder geval als het ging om de onderhandelingen met de tweede dynastie waar zij toe behoorde, die van Mecklenburg-Strelitz. In 1805 stuurde zij haar man een bericht over een mogelijk huwelijk tussen de zoon van hertog Karl II. en een van de Britse prinsessen. Het verzoek hiervoor kwam van haar broer, maar Charlotte fungeerde hier wederom duidelijk als tussenpersoon of bemiddelaarster. 'I have most earnestly wished ever since the month of November to communicate to your majesty a letter which I had received from my brother the Duke', zo schreef ze. Verder bevatte de brief het volgende fragment:

'I take the liberty of inclosing the copies of both letters, by which your majesty will see that my brother wishes to see his son settled, and anxiously desires him to marry one of the younger princesses. But as he is inclined to let him follow his own inclination, he proposes with your leave to send him over to England, that he may make his own choice provided your majesty gives him leave to do so, & that he has some hopes of your approbation, & of succeeding in his suit. My answer of which I also send a copy will sufficiently prove to your majesty that though as a sister I have fairly avowed how happy such an intermarriage would make me. I have given no encouragement but desired no step might be taken until he did hear from me.'⁹⁰

Uit dit gedeelte is op te maken dat Karl II. niet direct aan George III schreef, maar dat hij zijn verzoek via Charlotte doorspeelde aan de Britse koning. Wellicht hoopte hij dat zij meer invloed op hem had. Een paar regels later gaf Charlotte eerst blijk van haar nederigheid, maar ze vervolgde dit met een discrete doorschemering van haar mening. Het laatste gedeelte van onderstaand citaat klinkt in ieder geval alsof ze opkomt voor zowel de belangen van haar dochters, als ook indirect die van haar broer.

'I have never named the subject to any of the Princesses, for I have made it rule to avoid a subject in which I know their opinions differ with your majesty's, for every one of them have at different times assured me, that happy as they are, they should like to settle if they could and I feel I cannot blame them.'⁹¹

Uit de laatste woorden van deze passage lijkt er toch een voorzichtige poging om invloed uit te oefenen door te schemeren. Charlotte liet haar echtgenoot weten dat ze het eens was met hun dochters, die vonden dat het tijd was om te trouwen en een eigen familie te stichten. Dit deed ze echter op een discrete manier,

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36545-36546, Letter from Queen Charlotte to George III, 7 April 1805.

⁹¹ Ibidem.

door niet direct te stellen dat ze instemde met de behoefte van haar dochters, maar door te schrijven dat ze de prinsessen hiervoor niets kon verwijten.

De koningin had deze brief daarnaast dus al ontvangen in de maand november en wachtte tot april met het communiceren van het verzoek aan de koning. Het is echter niet met zekerheid te zeggen waarom deze informatieoverdracht enkele maanden werd uitgesteld. Daarnaast stelde Hadlow al dat het in eerste instantie de krankzinnigheid van de koning was die de prinsessen ervan had weerhouden te trouwen. Later werd het de overtuiging van George dat hij zijn dochters het beste dichtbij kon houden. Waarschijnlijk was Charlotte op de hoogte van dit standpunt van haar echtgenoot. Bovendien kwam er van een dergelijk huwelijk nooit iets terecht. Geen enkele dochter van George en Charlotte trouwde met een zoon van Karl II. De reactie van de koning op het verzoek van zijn schoonbroer is helaas niet te achterhalen.⁹²

Uit bovenstaande fragmenten blijkt dat de koningin graag de harmonie in de familie wilde bewaren. Dit deed zij onder andere door te intermediairen in de contacten tussen de koning en de prins van Wales en door op te komen voor andere familieleden. Hier lijkt daarnaast de rol van de koningin als raadgeefster al door te schemeren. Zij adviseerde haar broer om niet direct aan de koning te schrijven. Daarnaast schreef ze aan George III om na te denken over een eventueel huwelijk tussen een van hun dochters en de zoon van haar broer. In onderstaande paragraaf wordt de rol van de koningin als raadgeefster of adviseur geanalyseerd.

3.4 | De koningin als raadgeefster

Wat min of meer aansluit bij de hierboven beschreven rollen van de koningin, is haar rol als raadgeefster. Zowel in haar rol als moeder, als in haar functie als bemiddelaarster leek Charlotte de rol van raadgeefster op zich te nemen. Een van de meest kenmerkende voorbeelden van de uiting van deze functie, is de brief van de koningin aan de prins van Wales uit augustus 1770. Over de toekomstige begeleiding van haar dan slechts achtjarige zoon en haar daartoe horende advies schreef ze het volgende: ‘My advice will be short but sincere, & therefore I flatter myself, not less serviceable to you.’⁹³ Vervolgens volgden er een aantal aanbevelingen, waaruit bepaalde waarden bleken die door Charlotte van belang werden geacht voor de ontwikkeling van de troonopvolger van haar echtgenoot.

Ten eerste benadrukte de koningin religiositeit, te verklaren vanuit haar eigen toewijding aan het christelijke geloof: ‘Above all things I recommend unto you to fear God.’⁹⁴ Een tweede consultatie aan haar zoon benadrukte het verafschuwen van ondeugd, zowel in het privéleven als in de openbaarheid. George had zich voorbeeldig te gedragen en Charlotte wees hem hierbij op het midden

⁹² Hadlow, *The Strangest Family*, 415.

⁹³ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36345-36347, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 12 augustus 1770.

⁹⁴ Black, *The Hanoverians*, 140; Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36345-36347, Letter from Queen Charlotte to George, prince of Wales, 12 augustus 1770.

van favoritisme: ‘Do justice unto everybody and avoid partiality’.⁹⁵ Daarnaast werd naastenliefde benadrukt, zoals blijkt uit de passages ‘love and esteem those that are about you’ en ‘be charitable to everybody’.⁹⁶ Het is echter intrigerend dat Charlotte in een bijgevoegde letter aan Lady Charlotte Finch benadrukte dat de betreffende brief aan haar zoon moest worden voorgelezen, maar dat de informatie die het bevatte tussen hen moest blijven. Wellicht betekende dit dat de brief opmerkingen bevatte die voor de koningin niet geheel veilig waren om naar buiten te brengen.⁹⁷

‘My dear Lady Charlotte, I beg you will deliver to the Prince of Wales the pocket book, wherein I have put a letter which you will open and read unto him, desiring him to remember the contents thereof, but not to mention it to anybody. I must beg the same of you, as my intention is not to shine but to do real good, and after all not to have anything to reproach myself with hereafter.’⁹⁸

Uit deze passage blijkt de oprechtheid van de koningin. Haar bedoeling was niet om op de voorgrond te treden en om uit te blinken. Ze wilde daarentegen op een discrete manier echt goed doen. Niemand anders hoefde van haar advies aan haar zoon iets af te weten. Zelfs de koning lijkt hiervan niet op de hoogte te zijn geweest. Charlotte leek dus goed na te denken over de manier waarop zij actie ondernam. Ze was een intelligente vrouw die haar kennis gebruikte in het vormgeven van haar rol als koningingemalin van de Britse vorst. De rol van de koningin als intellectueel had meerdere aspecten en wordt daarom hierna als apart aspect belicht.

3.5 | Een intellectuele koningin

De vrouwelijke leden van de Hannover-dynastie werden geacht zich cultureel te ontwikkelen, onder andere op het gebied van muziek en literatuur. De intellectuele interesses van Charlotte vormden een mengeling van vroomheid, wetenschap en gevoeligheid en waren typisch voor de kleinere Duitse hoven. Deze belangstelling ging goed samen met de bibliografische, oudheidkundige en wetenschappelijke interesses van haar echtgenoot. De intellectuele en culturele bezigheden van Charlotte dienden niet alleen een recreatieve functie binnen haar privéleven, maar droegen ook bij aan haar meer publieke rol als boegbeeld van een protestantse Verlichting. Bescherming van kunsten en wetenschappen was namelijk ook een van de bezigheden van koning George III en koningin Charlotte. Zij waren muziekkenners en hielden zich met name op dit gebied bezig met patronage.⁹⁹

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Hadlow, *The Strangest Family*, 234-235.

⁹⁸ Royal Archives, Queen Charlotte, inv.nr. GEO/MAIN/36348, Letter from Queen Charlotte to Lady Charlotte Finch, 12 augustus 1770.

⁹⁹ Campbell Orr, ‘Charlotte of Mecklenburg-Strelitz’, 379-380; Hadlow, *The Strangest Family*, 252-262.

De rol van Charlotte als intellectueel kwam daarnaast sterk tot uiting in de opvoeding van haar kinderen. Campbell Orr schetste de relatie van de koningin en haar kinderen met de late Verlichting aan de hand van drie individuen die de prinsen en prinsessen onderwezen: Marie-Elisabeth de la Fite, Georg Christoph Lichtenberg en Jean-André Deluc of Geneva. Ook Hadlow en de Engelse schrijver van historische biografieën Flora Fraser benadrukten de rol van Charlotte in de intellectuele ontwikkeling van haar kinderen. Charlotte onderhield volgens Hadlow een ‘toezichhoudende aanwezigheid’ en een ‘veroordeelend oog’ over alle procedures.¹⁰⁰

Op intellectueel gebied hield Charlotte zich ook graag bezig met plantkunde, ze was een enthousiast botanica. Dit kwam vooral tot uiting in haar belangstelling voor de Koninklijke Botanische Tuinen in Kew (Kew Gardens). Hier kon de koninklijke familie hun formele bestaan in Londen tot op zekere hoogte achter zich laten. De koning en koningin verbleven hier met zo min mogelijk uiterlijk vertoon en Charlotte kon haar interesse in plantkunde in de praktijk brengen. De tuinen waren hier gevestigd door haar voorganger, koningin-gemalin Caroline, echtgenote van George II, maar gedijden onder de actieve patronage van Charlotte.¹⁰¹

Met name op latere leeftijd verzamelde Charlotte intellectuele mannen en vrouwen om haar heen om zo de intellectuele stimulans te verkrijgen waarnaar ze zo verlangde. Deze ‘kleine salon’ die de koningin om haar heen creëerde was volgens Hadlow niet bedoeld om de aandacht van andere intellectuelen te trekken. Het ingehouden karakter getuigde daarentegen van de in de achttiende eeuw heersende achterdocht richting vrouwelijke filosofen. Daarnaast was het een reflectie van het voorzichtige, bescheiden karakter van Charlotte. Dit laatste was misschien wel het meest van invloed op de manier waarop zij vormgaf aan haar positie als koningin-gemalin en de verschillende functies die zij als gevolg van deze rol vervulde. Dit brengt ook dit onderdeel op een aantal deelconclusies, welke hieronder te raadplegen zijn.¹⁰²

3.6 | Conclusie

Uit bovenstaande verhandeling blijkt dat Charlotte in haar positie als koningin-gemalin verschillende functies vervulde. Er kan worden gesteld dat haar identiteit als het ware caleidoscopisch was. Het mozaïek van haar karakter bestond uit haar rol als echtgenote, moeder, bemiddelaarster, raadgeefster en intellectueel. Deze laatste functie is nog verder op te delen in wetenschapper, opvoeder, botanica en mecenas. Door middel van deze aspecten van haar positie als koningin-gemalin gaf Charlotte mede vorm aan het imago van de Hannover-dynastie onder George III. De manier waarop de koningin dit deed rijmde met het contemporaine maatschappelijke beeld over huiselijke deugzaamheid. Het feit dat

¹⁰⁰ Campbell Orr, ‘Charlotte of Mecklenburg-Strelitz’, 379-380; Fraser, *Princesses*; Hadlow, *The Strangest Family*, 252-262.

¹⁰¹ Hadlow, *The Strangest Family*, 217.

¹⁰² Ibidem, 254-255.

zij bijvoorbeeld optrad als bemiddelaarster sluit aan bij de achttiende-eeuwse overtuiging dat er voor disharmonie tussen gezinsleden geen ruimte was. In plaats daarvan werden genegenheid en affectiviteit zeer belangrijk geacht.¹⁰³

Toch blijkt de scheiding tussen publiek en privé in het leven van koningin Charlotte moeilijk te duiden. Dit is onder anderen te verklaren met het feit dat zij en haar gezin tot de hogere klassen van de Britse samenleving behoorden. Als koninklijke familie leefden zij in een soort ‘semipublieke wereld’.¹⁰⁴ De verschillende deelconclusies van bovenstaande hoofdstukken worden in de volgende sectie van dit onderzoek bij elkaar gebracht om zo tot een aantal algemene bevindingen te komen.

¹⁰³ Chartier, ‘Inleiding’, 350-352.

¹⁰⁴ Hadlow, *The Strangest Family*, 164.

Conclusie: een deugdzame dynastie?

De intentie van deze studie was te achterhalen wat de rol van koningin-gemalin Charlotte was in het construeren en het in stand houden van een dynastiek imago van huiselijke deugzaamheid. Om tot een wetenschappelijk gefundeerd en onderbouwd antwoord op dit vraagstuk te komen is allereerst het achttiende-eeuwse maatschappelijke beeld rondom huiselijke deugzaamheid geanalyseerd. Vervolgens is er gepoogd het spanningsveld tussen zelfbeeld en publiek beeld in het dynastieke imago van de Hannover-dynastie te expliciteren. Ten slotte is door middel van een bestudering van de correspondentie van de koningin uiteengezet welke functies zij vervulde binnen de Hannover-dynastie.

Er kan op basis van de bevindingen allereerst worden geconcludeerd dat koning George III en zijn gemalin Charlotte van Mecklenburg-Strelitz zich grotendeels conformeerden aan het contemporaine maatschappelijke beeld rondom huiselijke deugzaamheid. In het construeren van een dynastiek imago lag de nadruk op een harmonieuze en goed functionerende familie. Hoewel dit in de praktijk lastig bleek, de prins van Wales maakte zich immers wederom schuldig aan misstanden zoals gokken en het hebben van maîtresses, slaagde de koninklijke familie er in zekere mate toch in om ook door de buitenwereld als deugzaam bestempeld te worden. Dit gebeurde onder andere door bijvoorbeeld het paleis in Kew open te stellen voor het publiek. De koninklijke familie kon hier in een informele omgeving worden aanschouwd. De koning en koningin bevonden zich als huisvader en -moeder in de woonkamer en hun kinderen speelden in de tuinen.

Daarnaast is de vaststelling dat dynastieke identiteit of dynastiek imago zowel gaat om de publieke opinie als om het zelfbeeld van de dynastie een intrigerende conclusie van dit onderzoek. In hun definitie van dynastieke identiteit benadrukten Geevers en Marini met name de ontwikkeling van een gevoel van eigenwaarde. Dit onderzoek heeft echter aangetoond dat ook het publieke beeld een rol speelde bij met name het uitdragen van dit dynastieke imago. De stelling van dezelfde auteurs dat dynastieke identiteiten voortdurend aan verandering onderhevig zijn is met deze casestudie juist bevestigd. George en Charlotte wilden zich onderscheiden van en zich afzetten tegen het heersende imago van de Hannover-dynastie. Daarnaast leek hun zoon en de troonopvolger van George III terug te vallen in het oude patroon van ondeugd. Dit is een interessant gegeven dat diepgaander onderzoek vereist. Conformeerde George IV zich aan het imago dat zijn ouders zo hoog in het vaandel hadden staan of juist niet? Nam hij kenmerken van deze identiteit over, viel hij terug in het oude, ongelukkige patroon of construeerde hij onder zijn bewind een geheel nieuw dynastiek imago?¹⁰⁵

Een derde intrigerende conclusie die kan worden getrokken is het vastgestelde onderscheid tussen de verschillende rollen van koningin Charlotte. Dit is meteen een van de voornaamste toevoegingen van deze studie aan het wetenschappelijke debat. In de bestaande literatuur staan deze

¹⁰⁵ Geevers, *Dynastic Identity*.

rollen niet expliciet genoemd of beschreven. Hadlow zinspeelde bijvoorbeeld wel op de invloed die Charlotte uitoefende in het creëren van een harmonieuze familie, maar dit bleef aan de oppervlakkige kant. Dunn en Carney benadrukten ook al dat vrouwen binnen een dynastie veel invloedrijkere en meer diverse rollen hadden dan slechts het trouwen met de koning en het baren van troonopvolgers. Door de verschillende rollen of functies van koningin Charlotte uiteen te zetten, heeft dit onderzoek meer diepgang weten te verschaffen en zijn een aantal vrouwelijke dynastieke rollen geëxpliciteerd. Uit de analyse van met name de correspondentie van de gemalin van George III is echter gebleken dat zij wel degelijk verschillende taken vervulde binnen de Hannover-dynastie. Een belangrijke uitkomst van dit betoog is daarom dat de identiteit van een individueel lid van een koninklijke familie, net als de identiteit van een dynastie als geheel, caleidoscopisch was. Daarnaast is aangetoond dat dit bijdroeg aan het construeren van een familiale identiteit.¹⁰⁶

De volgende vraag vormde het uitgangspunt van dit onderzoek: *welke rol speelde koningin-gemalin Charlotte van Groot-Brittannië in de jaren tussen 1761 en 1818 in het construeren en het in stand houden van een dynastiek imago van huiselijke deugdzaamheid?* Uit bovenstaande conclusies is al gebleken dat de rol van de koningin binnen de vorstelijke dynastie uit meerdere aspecten bestond. Charlotte droeg bij aan het construeren van een dynastiek imago van huiselijke deugdzaamheid door op een voorzichtige en bescheiden manier vorm te geven aan al haar te onderscheiden rollen. Daarnaast poogde zij dit imago in stand te houden door bijvoorbeeld ook de prins van Wales te wijzen op zijn verantwoordelijkheden en door in haar brieven waarden als harmonie te benadrukken. Toch bleef de prins zich verzetten tegen deze deugdzaamheid.

De conclusies kunnen in zekere mate worden gegeneraliseerd door deze te testen op andere koningshuizen en vorstelijke dynastieën. Ook kunnen de uitkomsten van deze studie op de bredere lagen van de achttiende-eeuwse maatschappij worden losgelaten. Mogelijkerwijs waren bovenstaande bevindingen ook van toepassing op de lagere klassen van de vroegmoderne Britse maatschappij. De gemalin kon door haar positie bovenaan de sociale piramide immers uiteenlopende ideeën van vrouwelijkheid representeren.¹⁰⁷ Dit zou betekenen dat vrouwen in de middenklasse soortgelijke functies vervulden als koningin-gemalin Charlotte. In hoeverre komt de invulling van het moederschap in de lagere klassen overeen met de manier waarop dit gebeurde binnen de aristocratie? Functioneerde andere vrouwen ook als bemiddelaarster en raadgeefster? Dit zou een mooie aanzet zijn tot eventueel vervolgonderzoek.

Bovendien zouden studies naar andere leden van de Hannover-dynastie meer kennis kunnen opleveren over de bijdrage van individuen aan de constructie van een dynastieke identiteit. Er zou bijvoorbeeld kunnen worden onderzocht wat de invloed van de dochters van George en Charlotte was in het creëren van een dynastiek imago. Ook zou de rol van de prins van Wales kunnen worden

¹⁰⁶ Dunn, 'Introduction', 1-17; Geever, *Dynastic Identity*; Hadlow, *The Strangest Family*.

¹⁰⁷ Jack, 'In Praise of Queens', 211-224.

onderzocht en in hoeverre hij het door George III en Charlotte geconstrueerde imago aantastte of trachtte te veranderen. Al met al zijn er dus verscheidene mogelijkheden om dit intrigerende thema verder uit te diepen.

Bibliografie

Primaire bronnen

- Aspinall, A. ed., *The Correspondence of George, Prince of Wales 1770-1812 Volume 1 1770-1789* (1963).
- Hall, A. ed., *The Autobiography and Correspondence of Mary Granville, Mrs. Delany; with interesting reminiscences of King George the Third and Queen Charlotte* (London 1861).
- Papendiek, C., *Court and Private Life in the Time of Queen Charlotte* (London 1887).
- Royal Collection Trust, Georgian Papers Programme, <https://georgianpapersprogramme.com/>.¹⁰⁸
- Southey, R., 'Ode on the Death of Queen Charlotte', in: Idem ed., *The Poetical Works of Robert Southey* (Volume 10).
- Woolsey, S. ed., *The Diary and Letters of Frances Burney Madame D'Arblay* (Volume 2), (Boston 1910).

Secundaire literatuur

- Ariès, P., 'Voor een geschiedenis van het persoonlijk leven', in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de renaissance tot de Verlichting*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 7-15.
- Black, J., 'Family', in: Idem, *George III: America's Last King* (New Haven-London 2006) 144-161.
- Black, J., *The Hanoverians: The History of a Dynasty* (London-New York 2004).
- Campbell Orr, C., 'Charlotte of Mecklenburg-Strelitz, Queen of Great Britain and Electress of Hanover: Northern Dynasties and the Northern Republic of Letters', in: Idem ed., *Queenship in Europe, 1660-1815: The Role of the Consort* (Cambridge 2004) 368-402.
- Castan, N., 'Publiek en particulier', in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de renaissance tot de Verlichting*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 353-389.
- Chartier, R., 'Inleiding', in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de renaissance tot de Verlichting*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 349-527.
- Dewald, J., *The European Nobility 1400-1800* (Cambridge 1996).
- Ditchfield, G., 'The Changing Nature of the British Monarchy, 1784-1810', in: Idem, *George III: An Essay in Monarchy* (Houndmills 2002) 138-165.
- Dobson, M., 'Letters', in: Ziemann, B., en M. Dobson eds., *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (London-New York 2009) 57-73.

¹⁰⁸ Zie bijlage 1 voor de specifiek geraadpleegde en geanalyseerde bronnen.

- Duindam, J., 'Dynasty: reproduction and succession', in: Idem ed., *Dynasties: A Global History of Power, 1300-1800* (Cambridge 2016) 87-155.
- Dunn, C., en E. Carney, 'Introduction: Royal Women and Dynastic Loyalty', in: Idem eds., *Royal Women and Dynastic Loyalty* (Cham 2018) 1-17.
- Francus, M., 'Introduction: The Ideology of Domesticity Reexamined', in: Idem ed., *Monstrous Motherhood: Eighteenth Century Culture and the Ideology of Domesticity*, 1-24.
- Francus, M., *Monstrous Motherhood: Eighteenth-Century Culture and the Ideology of Domesticity* (Baltimore 2012).
- Fraser, F., *Princesses: The Six Daughters of George III* (London 2006).
- Geevers, L. en M. Marini eds., *Dynastic Identity in Early Modern Europe: Rulers, Aristocrats and the Formation of Identities* (Farnham 2015).
- Hadlow, J., *The Strangest Family: The Private Lives of George III, Queen Charlotte and the Hanoverians* (New York 2015).
- Hall, C., 'Sweet home', in: P. Ariès en G. Duby eds., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de Franse Revolutie tot de Eerste Wereldoorlog*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 49-78.
- Hämmerle, C., 'Diaries', in: Ziemann, B., en M. Dobson eds., *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (London-New York 2009) 141-158.
- Harvey, K., 'Men Making Home: Masculinity and Domesticity in Eighteenth-Century Britain', in: *Gender and History* 21:3 (2009) 525-529.
- Jack, S., 'In Praise of Queens: The Public Presentation of the Virtuous Consort in Seventeenth-Century Britain', in: S. Tarbin en S. Broomhall eds., *Women, Identities and Communities in Early Modern Britain* (Aldershot 2008) 211-224.
- Jones, V., 'Introduction', in: Idem ed., *Women in the Eighteenth Century: Constructions of Femininity* (London-New York 1990) 1-13.
- Jones, V. ed., *Women in the Eighteenth Century: Constructions of Femininity* (London-New York 1990).
- Marschner, J., en D. Bindman, L. Ford eds., *Enlightened Princesses: Caroline, Augusta, Charlotte, and the Shaping of the Modern World* (New Haven 2017).
- Mirón, D., 'From Family to Politics: Queen Apollonis as Agent of Dynastic/Political Loyalty', in: C. Dunn en E. Carney eds., *Royal Women and Dynastic Loyalty* (Cham 2018) 31-48.
- Perrot, M., 'Eerder en elders', in: P. Ariès en G. Duby ed., *Geschiedenis van het persoonlijk leven: van de Franse Revolutie tot de Eerste Wereldoorlog*, vert. A. Aarsbergen (2e druk; Amsterdam 1989) 15-17.
- Pollak, E. ed., *A Cultural History of Women in the Age of the Enlightenment* (London-New York 2013).
- Pollak, E., 'Introduction: Women Daring to Know in the Age of Enlightenment', in: Idem ed., *A Cultural History of Women in the Age of Enlightenment* (London-New York 2013) 1-27.
- Pratt, L. ed., *Robert Southey and the Contexts of English Romanticism* (Aldershot 2006).

Ruberg, W., *Conventionele correspondentie: Briefcultuur van de Nederlandse elite, 1770-1850* (Nijmegen 2005).

Schama, S., 'George en Maria, Richard en Maria, Tom en Maria', in: Idem ed., *Het gezicht van een wereldrijk: Groot-Brittannië in portretten*, vert. K. van Santen en M. Vosmaer (Amsterdam-Antwerpen 2016) 168-206.

Smart, S., 'Hohenzollern Wives and a Daughter: Definitions of Feminine Dynastic Identity', *German Life and Letters* 67:4 (2014) 512-529.

Strobel, H., 'Royal "Matronage" of Women Artists in the Late-18th Century', *Woman's Art Journal* 26:2 (2005) 3-9.

Taylor, B., en S. Knott, *Women, Gender and Enlightenment* (Houndmills 2005).

Illustraties

Francis Cotes, *Queen Charlotte with Charlotte, Princess Royal*, 1795. Pastel. 93 x 78.5 cm. Royal Trust Collection, London, inv.nr. RCIN 452805.

Johan Joseph Zoffany, *Queen Charlotte (1744-1818)*, 1771. Olie op canvas. 162,9 x 137,2 cm. Royal Collection Trust, London, inv.nr. RCIN 405071.

Bijlage 1: Lijst met brieven en correspondentie van koningin Charlotte

Brieven en correspondentie van koningin Charlotte (aan George III)				
	Referentie	Datum	Geadresseerde	Beschrijving
1	GEO/MAIN/36349-36351	24-25 April 1778	George III	On Princess Mary
2	GEO/MAIN/36352-36354	26 April 1778	George III	On Princess Mary
3	GEO/MAIN/36357	[1778-1790]	George III	Concerning the Duchess of Argyll and her daughter [Lady Derby]
4	GEO/MAIN/36358-36359	19 August 1781	George III	On the Children
5	GEO/MAIN/36432	7 April 1795	George III	Concerning the Prince of Wales
6	GEO/MAIN/36464-36466	15 April 1796	George III	Concerning her finances and enclosing a letter from Lord Ailesbury
7	GEO/MAIN/36481-36482	22 January 1797	George III	“my dislike to every thing Public is greatly increased”
8	GEO/MAIN/36486-36487	31 October 1797	George III	Thanks him for his letter; King of Prussia, a relation of the Princess of Orange
9	GEO/MAIN/36489-36490	18 February 1798	George III	Concerning the financial situation of her brother, Duke Charles II
10	GEO/MAIN/36516	24 September 1799	George III	On the Princesses
11	GEO/MAIN/36517-36518	25 September 1799	George III	On the Duke of York; Princess Charlotte
12	GEO/MAIN/36544	2 February 1805	George III	On her ill health including a visit from Sir Francis Milman and Dumirgue
13	GEO/MAIN/36545-36546	7 April 1805	George III	On a possible marriage (son of Duke Charles II and one of their daughters)
14	GEO/MAIN/36555-36556	[June 1810]	George III	Concerning her finances

Brieven en correspondentie van koningin Charlotte (aan George, Prins van Wales)				
	Referentie	Datum	Geadresseerde	Beschrijving
1	GEO/MAIN/36345-36347	[12 August 1770]	George, Prince of Wales	Concerning his future conduct
2	GEO/MAIN/36355-36356	6 May 1778	George, Prince of Wales	Apologies for having lost his letter [French]
3	GEO/MAIN/36360-36361	3 October 1782	George, Prince of Wales	On the King; his brothers and Sophie; Mecklenburg [French]
4	GEO/MAIN/36362	9 July 1784	George, Prince of Wales	Declining his gift [of horses]
5	GEO/MAIN/36363	11 July 1784	George, Prince of Wales	Operation; on womanhood
6	GEO/MAIN/36364	11 December 1784	George, Prince of Wales	On 'Chevalier Dyer'; best wishes from the King and sisters [French]
7	GEO/MAIN/36368	4 May 1787	George, Prince of Wales	'Shall with pleasure acquaint the King at His return'; affection
8	GEO/MAIN/36369-36371	[4]-5 May 1787	George, Prince of Wales	'Communicating Your letter of Yesterday to the King'
9	GEO/MAIN/36372	20 June 1788	George, Prince of Wales	Her place in the family
10	GEO/MAIN/36373	10 August 1788	George, Prince of Wales	Birthday Wishes; Ball to be held in his honour
11	GEO/MAIN/36374	2 December 1788	George, Prince of Wales	"I am doubtful of my own Powers"

12	GEO/MAIN/36375	4 December 1788	George, Prince of Wales	On the Prince's ill health; on the King's health
13	GEO/MAIN/36376	9 December 1788	George, Prince of Wales	On Dr Willis' return
14	GEO/MAIN/36377-36378	1 February 1789	George, Prince of Wales	On the king's illness; on her duty to the king and the family
15	GEO/MAIN/36379	7 February 1789	George, Prince of Wales	On womanhood
16	GEO/MAIN/36380	7 February 1789	George, Prince of Wales	'His Majesty's Sentiments upon the Subject'
17	GEO/MAIN/36381	20 February 1789	George, Prince of Wales	Thanks him for his letter; on visiting the King
18	GEO/MAIN/36382	21 February 1789	George, Prince of Wales	Enclosing a paper from the King's physicians [missing].
19	GEO/MAIN/36383	21 May 1789	George, Prince of Wales	'the King will be glad to see You between six & seven a Clock'
20	GEO/MAIN/36386	25 July 1791	George, Prince of Wales	Concerning his visit next month
21	GEO/MAIN/36387	30 August 1791	George, Prince of Wales	'I am ever anxious to Oblige You & to Contribute to Your Happiness'
22	GEO/MAIN/36388	29 September 1791	George, Prince of Wales	Congratulations; his Brother's happiness; on his 'indisposition'
23	GEO/MAIN/36390	5 April 1792	George, Prince of Wales	Concerning his attendance at the Drawing Room
24	GEO/MAIN/36391	11 May 1792	George, Prince of Wales	Concerning wool he is to send
25	GEO/MAIN/36392	16 July 1792	George, Prince of Wales	'the Kg I think it right to mention, is ignorant of my writing to You'
26	GEO/MAIN/36393-36394	26 August 1792	George, Prince of Wales	On a report of French news; regards to the Duke and Duchess of York
27	GEO/MAIN/36395-36398	2-4 September 1792	George, Prince of Wales	On womanhood; on France and Marie Antoinette
28	GEO/MAIN/36399	10 September 1792	George, Prince of Wales	On his health; her departure to take possession of Frogmore
29	GEO/MAIN/36400-36401	27 September 1792	George, Prince of Wales	On a pamphlet he has sent; Yr Conduct must be pleasing to the Kg'
30	GEO/MAIN/36402-36403	25 January 1793	George, Prince of Wales	On family; the Female Government
31	GEO/MAIN/36404	January 1793	George, Prince of Wales	Concerning his appearance at the Drawing Room
32	GEO/MAIN/36405	8 March 1793	George, Prince of Wales	His letter of congratulation on the victory of 'Prince of Saxe Cobourg'
33	GEO/MAIN/36406	15 April 1793	George, Prince of Wales	On the chickenpox of Augusta and Elizabeth
34	GEO/MAIN/36407	16 April 1793	George, Prince of Wales	The illness of his sisters
35	GEO/MAIN/36408	8 May 1793	George, Prince of Wales	On a proposed meeting with the King; health of his sisters
36	GEO/MAIN/36409-36410	1 August 1793	George, Prince of Wales	On his Brother's behaviour; French Royalist Victory
37	GEO/MAIN/36411	12 August 1793	George, Prince of Wales	On a trip to Eton for a rowing match
38	GEO/MAIN/36412	15 September 1793	George, Prince of Wales	On Augustus;
39	GEO/MAIN/36413	18 October 1793	George, Prince of Wales	Request for a loan of the 'Glass Girandoles'; on Sophia
40	GEO/MAIN/36414	22 October 1793	George, Prince of Wales	On the 'Glass Girandoles' lent by him for a party at Frogmore
41	GEO/MAIN/36415	21 September 1794	George, Prince of Wales	On his present to her of a snuffbox
42	GEO/MAIN/36416	21 October 1794	George, Prince of Wales	Enclosing letters [missing]
43	GEO/MAIN/36417	22 October 1794	George, Prince of Wales	Her silence on every Subject; on Miss Bruhl

44	GEO/MAIN/36418-36419	30 October 1794	George, Prince of Wales	The eldest son of Louis Albert; on the buying of dresses and material
45	GEO/MAIN/36420	19 November 1794	George, Prince of Wales	Concerning arrangements for his wedding
46	GEO/MAIN/36421	November 1794	George, Prince of Wales	On his returning from the Continent; and shoes
47	GEO/MAIN/36422	20 November 1794	George, Prince of Wales	Arrangements for his wedding and the arrival of Princess Caroline
48	GEO/MAIN/36423	22 November 1794	George, Prince of Wales	Travel arrangements for Princess Caroline; wedding arrangements
49	GEO/MAIN/36424	24 November 1794	George, Prince of Wales	On the misdelivery of his letter; arrangements for his wedding
50	GEO/MAIN/36425	25 November 1794	George, Prince of Wales	'to go to Hannover & Brunsvic with Prince William'
51	GEO/MAIN/36426	5 December 1794	George, Prince of Wales	Concerning travel arrangements for Princess Caroline
52	GEO/MAIN/36427-36428	7 January 1795	George, Prince of Wales	On the progress of Princess Caroline from Brunswick
53	GEO/MAIN/36429-36430	2 March 1795	George, Prince of Wales	Political advice
54	GEO/MAIN/36431	April 1795	George, Prince of Wales	On the weather; a present to the Princess
55	GEO/MAIN/36433	10 April 1795	George, Prince of Wales	En. letters for the Duke and Dowager Duchess of Brunswick [missing]
56	GEO/MAIN/36434	18 April 1795	George, Prince of Wales	A ball dress for the Princess; visit before Her Court begins
57	GEO/MAIN/36435	21 April 1795	George, Prince of Wales	Concerning etiquette when the Royal Family visits the Princess of W.
58	GEO/MAIN/36436-36437	30 June 1795	George, Prince of Wales	An allowance for the Princess of Wales
59	GEO/MAIN/36439-36440	8 July 1795	George, Prince of Wales	Allowance of the Princess of W.; match between Princess Louisa and...
60	GEO/MAIN/36441-36442	12 July 1795	George, Prince of Wales	The death of the Field Marshal and promotion Duke of Richmond
61	GEO/MAIN/36443	16 July 1795	George, Prince of Wales	Enclosing a letter [missing]; a recipe for 'Potatoe Bread'
62	GEO/MAIN/36444-36445	5 August 1795	George, Prince of Wales	On pigs for the Princess of Wales; recommendations for a nurse
63	GEO/MAIN/36446-36448	16 August 1795	George, Prince of Wales	Concerning a nurse; possible bleeding of the Princess of Wales
64	GEO/MAIN/36449-36450	19 August 1795	George, Prince of Wales	On naming a governess
65	GEO/MAIN/36451	28 August 1795	George, Prince of Wales	'how glad I am to hear that You are comming to Us'
66	GEO/MAIN/36452-36453	27 September 1795	George, Prince of Wales	Cavalry, troops; Duke of York; her toothache
67	GEO/MAIN/36454-36455	5 November 1795	George, Prince of Wales	Wet nurses; 'Childbed Linnin'; bringing the Princess of Wales to Town
68	GEO/MAIN/36456	[7 January 1796]	George, Prince of Wales	On the birth of Princess Charlotte
69	GEO/MAIN/36457	[9 January 1796]	George, Prince of Wales	The Princess of Wales following her confinement; Princess Charlotte
70	GEO/MAIN/36458-36459	23 January 1796	George, Prince of Wales	On Princess Charlotte; Lady Dashwood and Lady Charlotte Finch
71	GEO/MAIN/36460-36461	28 January 1796	George, Prince of Wales	On Miss Garth as assistant to Lady Dashwood
72	GEO/MAIN/36462	28 January 1796	George, Prince of Wales	On a cradle
73	GEO/MAIN/36467-36468	8 June 1796	George, Prince of Wales	On honesty; the king; life at Frogmore
74	GEO/MAIN/36471-36472	23 September 1796	George, Prince of Wales	Concerning a newspaper article

75	GEO/MAIN/36473	24 September 1796	George, Prince of Wales	A Ball at Frogmore on 29 th ; inviting the Princess of Wales
76	GEO/MAIN/36474-36475	9 October 1796	George, Prince of Wales	Lady Dashwood and successor; Lady Margaret Fordyce; Elizabeth
77	GEO/MAIN/36476-36477	1 November 1796	George, Prince of Wales	Sisters; Nursery; Lady Euston; possible invasion; illness of Augusta
78	GEO/MAIN/36478	12 December 1796	George, Prince of Wales	Lady Templeton successor to Lady Dashwood; health of the family
79	GEO/MAIN/36479	16 December 1796	George, Prince of Wales	On his health; the weather; his daughter Princess Charlotte
80	GEO/MAIN/36480	7 January 1797	George, Prince of Wales	On little dear Charlottes Birth Day
81	GEO/MAIN/36510	5 May 1797	George, Prince of Wales	On his health; Mrs Halifax as a potential successor to Miss Garth
82	GEO/MAIN/36483	6 August 1797	George, Prince of Wales	On life at Weymouth; his possible visit; her daughter Charlotte
83	GEO/MAIN/36484	11 August 1797	George, Prince of Wales	Birthday wishes
84	GEO/MAIN/36485	11 September 1797	George, Prince of Wales	Thanks him; Health of the Duchess of York and Princess Charlotte
85	GEO/MAIN/36488	1 January 1798	George, Prince of Wales	Best wishes for the New Year
86	GEO/MAIN/36491-36494	19 September 1798	George, Prince of Wales	Amelia and her knee; military reviews; theatre; his daughter Charlotte
87	GEO/MAIN/36495-36498	2 October 1798	George, Prince of Wales	On Germany; health of Amelia; Duchess of York; Edward; his fall
88	GEO/MAIN/36499-36500	4 October 1798	George, Prince of Wales	On the celebrations for Nelson's victory; his letter; Amelia
89	GEO/MAIN/36501	1 December 1798	George, Prince of Wales	On his health; Amelia; his daughter Princess Charlotte; the weather
90	GEO/MAIN/36502	7 January 1799	George, Prince of Wales	Best wishes on the birthday of his daughter Princess Charlotte
91	GEO/MAIN/36503-36504	19 March 1799	George, Prince of Wales	Miss Seymor, Miss Fellows, Miss Mckenzie and presentation at Court
92	GEO/MAIN/36505	23 March 1799	George, Prince of Wales	On Lady Cholmondeley; presentation at Court
93	GEO/MAIN/36506-36507	?10 April 1799	George, Prince of Wales	Bath and London; match Lord Bagot and Amelia Fitzroy; his daughter
94	GEO/MAIN/36508-36509	24 April 1799	George, Prince of Wales	Wedding Duke of Rutland, Lady Antrim, Lady Charlotte; his daughter
95	GEO/MAIN/36511	8 May 1799	George, Prince of Wales	Conversation with the King; birthday celebrations Princess of Wales
96	GEO/MAIN/36512	16 June 1799	George, Prince of Wales	Miss Poynts, Miss Mackenzie; Mrs Waldegrave successor Mrs Herbert
97	GEO/MAIN/36513	12 August 1799	George, Prince of Wales	Birthday wishes
98	GEO/MAIN/36514-36515	30 August 1799	George, Prince of Wales	His daughter Princess Charlotte at Weymouth; Augustus
99	GEO/MAIN/36519	26 December 1799	George, Prince of Wales	On his health; Amelia; thanks him for 'the very pritty Almanac'
100	GEO/MAIN/36520	6 June 1800	George, Prince of Wales	On the arrival of the Duke of Wurtemberg's brother and his wife
101	GEO/MAIN/36521	9 August 1800	George, Prince of Wales	Birthday wishes
102	GEO/MAIN/36522	1 January 1801	George, Prince of Wales	New Year's wishes
103	GEO/MAIN/36523	18 January 1801	George, Prince of Wales	Thanks for present; his health and visit tomorrow
104	GEO/MAIN/36524	10 August 1801	George, Prince of Wales	Birthday wishes

105	GEO/MAIN/36525	16 May 1802	George, Prince of Wales	The date of the Ball of the Union Club and its possible postponement
106	GEO/MAIN/36526	10 June 1802	George, Prince of Wales	Invitation to a fête at Frogmore on 14th
107	GEO/MAIN/36527	10 June 1802	George, Prince of Wales	On a print he has sent as a present
108	GEO/MAIN/36528-36529	12 June 1802	George, Prince of Wales	The attendance of the Princess of Wales at the fête at Frogmore
109	GEO/MAIN/36530-36531	26 July 1802	George, Prince of Wales	Her eyes; health of his daughter; Duke of Cumberland
110	GEO/MAIN/36532	9 August 1802	George, Prince of Wales	Birthday wishes
111	GEO/MAIN/36533-36534	11 August 1802	George, Prince of Wales	Augustus; health of his daughter; plans for tomorrow; visit from Ernest
112	GEO/MAIN/36535	12 August 1803	George, Prince of Wales	Birthday wishes
113	GEO/MAIN/36536	19 January 1804	George, Prince of Wales	Thanks for the congratulations on her Official Birthday
114	GEO/MAIN/36540	20 May 1804	George, Prince of Wales	Thanks for the congratulations on her Birthday
115	GEO/MAIN/36541	4 [July] 1804	George, Prince of Wales	'uniting our too long seperated Family'
116	GEO/MAIN/36542	27 July 1804	George, Prince of Wales	On his planned trip to Brighton; 'happiness & union to the Family'
117	GEO/MAIN/36543	12 August 1804	George, Prince of Wales	Birthday wishes
118	GEO/MAIN/36547	11 August 1805	George, Prince of Wales	Birthday wishes
119	GEO/MAIN/36548	10 August 1806	George, Prince of Wales	Birthday wishes
120	GEO/MAIN/36549	14 January 1807	George, Prince of Wales	Enclosing a letter [missing] from Mr William Price; furniture.
121	GEO/MAIN/36550	6 May 1807	George, Prince of Wales	'to prevent if Possible a new Breach in the Family'
122	GEO/MAIN/36551	29 June 1807	George, Prince of Wales	Concerning a summer residence for his daughter, Princess Charlotte
123	GEO/MAIN/36552	28 July 1807	George, Prince of Wales	Enclosing a letter from 'the D of B' [Duchess of B?] [missing]
124	GEO/MAIN/36553	22 February 1808	George, Prince of Wales	On the death of Lord Lakes
125	GEO/MAIN/36554	11 August 1808	George, Prince of Wales	Birthday wishes
126	GEO/MAIN/36557	20 May 1809	George, Prince of Wales	Thanks him for the letter and present; on his gout
127	GEO/MAIN/36558	11 August 1809	George, Prince of Wales	Birthday wishes. Ps. that the Duke of Kent bears a present for him
128	GEO/MAIN/36561	12 August 1810	George, Prince of Wales	Birthday wishes
129	GEO/MAIN/36562	29 January 1811	George, Prince Regent	'Mr Perceval has seen the King...'; 'how you had Conducted Yourself'
130	GEO/MAIN/36563	29 January 1811	George, Prince Regent	'Mr Perceval has seen the King...' [copy]
131	GEO/MAIN/36564	5 February 1811	George, Prince Regent	Proposing Sir Henry Halford brief the King on daughter Amelia's will
132	GEO/MAIN/36565	8 February 1811	George, Prince Regent	'The News [...] are so entirely Correspondent with my own Feelings'
133	GEO/MAIN/36566	8 February 1811	George, Prince Regent	On the King's health
134	GEO/MAIN/36567	23 May 1811	George, Prince Regent	Thanks from the King; on his brother
135	GEO/MAIN/36568-36569	5 June 1811	George, Prince Regent	On his daughter; King's health/treatment; possible postponement Fête
136	GEO/MAIN/36570	6 June 1811	George, Prince Regent	Thanks him for his letter and hopes her advice will be taken

137	GEO/MAIN/36571-36572	25 June 1811	George, Prince Regent	On his daughter, Princess Charlotte
138	GEO/MAIN/36573-36574	1 August 1811	George, Prince Regent	The proposal that Robert Willis should consult on the King's health
139	GEO/MAIN/36575-36577	9 October 1811	George, Prince Regent	Enclosing a letter from the Queen's Council; consulting physicians
140	GEO/MAIN/36579-36581	23 October 1811	Archbishop of Canterb.	[It is likely that this copy document was sent to the Prince Regent]
141	GEO/MAIN/36578, 36582	27 October 1811	George, Prince Regent	Enclosing a copy of her letter to the Archbishop of Canterbury
142	GEO/MAIN/36583-36586	10 November 1811	George, Prince Regent	Enclosing a copy of a letter to the Queen's Council
143	GEO/MAIN/36587-36591	15 November 1811	George, Prince Regent	Enclosing a copy of the response from the Queen's Council
144	GEO/MAIN/36592	16 November 1811	George, Prince Regent	On his health; enc. a copy of her letter to the Archbishop of Canterbury
145	GEO/MAIN/36593	17 November 1811	George, Prince Regent	On his health; expected arrival of John Willis
146	GEO/MAIN/36594	24 December 1811	George, Prince Regent	On Sir Thomas Strange
147	GEO/MAIN/36595-36601	31 December 1811	George, Prince Regent	Proposal to combine establishments of King and Queen [copy]
148	GEO/MAIN/36602	2 January 1812	George, Prince Regent	Spencer Perceval and the proposed reduction in the Establishment
149	GEO/MAIN/36603-36604	9 January 1812	George, Prince Regent	On the proposed reduction in the Queen's Establishment
150	GEO/MAIN/36605-36606	12 January 1812	George, Prince Regent	Concerning the proposed reduction in the Queen's Establishment
151	GEO/MAIN/36607-36608	23 January 1812	George, Prince Regent	Appointments to the proposed Establishment of the King [copy]
152	GEO/MAIN/36609	2 February 1812	George, Prince Regent	Robert Keate's application as a Surgeon in Prince Regent's Household
153	GEO/MAIN/36610	12 May 1812	George, Prince Regent	Following the assassination of Spencer Perceval
154	GEO/MAIN/36611	13 May 1812	George, Prince Regent	Encl. letter of invitation to his daughter [missing]; birthday Princ. W.
155	GEO/MAIN/36612-36613	17 May 1812	George, Prince Regent	Her conversation with his daughter concerning him and her manner
156	GEO/MAIN/36614	21 May 1812	George, Prince Regent	Thanking him for his present; on the publication of the correspondence
157	GEO/MAIN/36615-36616	23 May 1812	George, Prince Regent	'The Kings two Oldest & most trusty Servants Brawn & Bott'
158	GEO/MAIN/36617	11 June 1812	George, Prince Regent	Concerning a Drawing Room to be held next Thursday
159	GEO/MAIN/36618	7 August 1812	George, Prince Regent	His daughter's attendance at the Duchess of Brunswick's birthday
160	GEO/MAIN/36619	23 September 1812	George, Prince Regent	'Will You allow Her (Charlotte) to go to with us to Old new Drury'
161	GEO/MAIN/36620-36621	22 November 1812	George, Prince Regent	Encl. copy of letter from the Princ. of W. and Queen's reply [missing]
162	GEO/MAIN/36622-36624	2 December 1812	George, Prince Regent	On the princesses; confrontation between the princesses and the Queen
163	GEO/MAIN/36625	3 December 1812	George, Prince Regent	Thanks him for his letter and request for a meeting in person
164	GEO/MAIN/36626	4 December 1812	George, Prince Regent	Congratulations on the news from Russia
165	GEO/MAIN/36627-36628	5 January 1813	George, Prince Regent	George Villiers; rumours that he is to have management of the farms
166	GEO/MAIN/36630	23 January 1813	George, Prince Regent	A copy of a letter from George Villiers to Sir Henry Halford [missing]

167	GEO/MAIN/36631-36640	26 January 1813	George, Prince Regent	Copies of correspondence with Lord Clarendon concerning his brother
168	GEO/MAIN/36641	12 February 1813	George, Prince Regent	Concerning his visit to his daughter, Princess Charlotte
169	GEO/MAIN/36642	18 March 1813	George, Prince Regent	Congrats 'upon the good turn things have taken last Night in the House'
170	GEO/MAIN/36643-36644	24 March 1813	George, Prince Regent	Death and arrangements for the burial of the Duchess of Brunswick.
171	GEO/MAIN/36645	28 March 1813	George, Prince Regent	Concerning arrangements for the burial of the Duchess of Brunswick
172	GEO/MAIN/36646	30 March 1813	George, Prince Regent	Burial of the Duchess of Brunswick; death of the Princess de Condé
173	GEO/MAIN/36647	8 April 1813	George, Prince Regent	On her prospective visit to London
174	GEO/MAIN/36648	21 April 1813	George, Prince Regent	'Order for the Change of the Mourning on the 25th Sunday next...'
175	GEO/MAIN/36649	22 July 1813	George, Prince Regent	On letters from the Duke of Cumberland in Germany; Duke Charles II
176	GEO/MAIN/36650-36651	30 July 1813	George, Prince Regent	'Yr kindness towards my Brothers'; arrangements for their visit
177	GEO/MAIN/36652-36654	5 September 1813	George, Prince Regent	Copy correspondence Duchess of Leeds conc. Princess Charlotte's visit
178	GEO/MAIN/36655	21 September 1813	George, Prince Regent	'The Glorious news from the Continent...the deliverance of Hannover'
179	GEO/MAIN/36656	23 September 1813	George, Prince Regent	'Great Events do indeed follow'; 'The Patriotism of my Countrymen'
180	GEO/MAIN/36657	4 November 1813	George, Prince Regent	'...This Government...oppression of the self made Emperor'
181	GEO/MAIN/36658	4 November 1813	George, Prince Regent	On news from the Continent
182	GEO/MAIN/36659-36660	16 November 1813	George, Prince Regent	On the Duchess of Leeds and his daughter, Princess Charlotte
183	GEO/MAIN/36661	19 November 1813	George, Prince Regent	On his health; the Duchess of Leeds
184	GEO/MAIN/36662	21 November 1813	George, Prince Regent	'May every Country follow the Example Holland'; visit of her brother
185	GEO/MAIN/36663	24 November 1813	George, Prince Regent	'the Happy Recovery of the Electorate & the Addition of Hildesheim'
186	GEO/MAIN/36664	25 November 1813	George, Prince Regent	Congratulations on Lord Wellington's victory; her brother; the band
187	GEO/MAIN/36665	29 November 1813	George, Prince Regent	On a Thanksgiving celebration for the restoration of Hanover
188	GEO/MAIN/36666	14 December 1813	George, Prince Regent	Intended alliance between his daughter and the Hered Prince of Orange
189	GEO/MAIN/36669-36670	5 January 1814	Queen Charlotte	Offering her the use of his house; on his servant McMahon
190	GEO/MAIN/36671-36674	8 January 1814	George, Prince Regent	On the reception at Hannover of the Duke of Cambridge & more...
191	GEO/MAIN/36675	17 January 1814	George, Prince Regent	Letter for Charlotte, Queen of Württemberg and possible visit from her
192	GEO/MAIN/36676	24 January 1814	George, Prince Regent	'Knowing that You have a Taste for Antiquities...'
193	GEO/MAIN/36677-36679	29 January 1814	George, Prince Regent	Colonel Bloomfield; Duke of Cumberland; Duke of Mecklenburg...

194	GEO/MAIN/36680-36681	1 February 1814	George, Prince Regent	On assistance to her brother, Duke Charles II
195	GEO/MAIN/36682	8 February 1814	George, Prince Regent	Marriage between the Dowager Lady Melville and Mr Wallace
196	GEO/MAIN/36683-36684	14 February 1814	George, Prince Regent	Death of her brother Ernest; divorce of her niece Frederica of Solms...
197	GEO/MAIN/36685	2 March 1814	George, Prince Regent	General Bailie and Campbell; Onslow as Equerry or Groom of the Bed
198	GEO/MAIN/36686-36687	11 March 1814	George, Prince Regent	Trousseau for his daughter for upcoming marriage, reference to sister
199	GEO/MAIN/36688	19 March 1814	George, Prince Regent	Congrats on news from the Continent; 'This Island will be Immortal'
200	GEO/MAIN/36689	4 April 1814	George, Prince Regent	Congratulations on news from the Continent
201	GEO/MAIN/36690	9 April 1814	George, Prince Regent	Congrats news from the Continent; restoration Bourbons
202	GEO/MAIN/36691	9 April 1814	George, Prince Regent	'I coincide with You that it is impossible for Us to be gratefull enough'
203	GEO/MAIN/36692-36693	25 May 1814	George, Prince Regent	Copy letter sent to Princess of Wales conc. attendance at the Drawing
204	GEO/MAIN/36694	25 May 1814	George, Prince Regent	Encl. 'Small Picture the March of a Cossack Division' by ?Peter Hess
205	GEO/MAIN/36695-36700	26 May 1814	George, Prince Regent	Encl. copies of corr. Princess of Wales' attendance at Drawing Room
206	GEO/MAIN/36701	27 June 1814	George, Prince Regent	On her intention to host a small party tomorrow evening
207	GEO/MAIN/36702-36703	4 July 1814	George, Prince Regent	Encl. papers delivered by Lady Ilchester and Lady Rossllyn [missing]
208	GEO/MAIN/36704	25 July 1814	George, Prince Regent	Lady Ilchester's visit to London; visit by him to Cranbourne Lodge
209	GEO/MAIN/36705-36707	9 August 1814	George, Prince Regent	Attendance of his daughter at Frogmore on Friday; Princess of Wales
210	GEO/MAIN/36708	21 August 1814	George, Prince Regent	Ill health of his daughter; possible trip to Weymouth for her recovery
211	GEO/MAIN/36709-36710	11 September 1814	George, Prince Regent	His daughter; news on the divorce of the Prince and Princess Royal
212	GEO/MAIN/36711-36712	20 September 1814	George, Prince Regent	Ill health of his daughter; present Princess Charlotte; Frederica, Solms..
213	GEO/MAIN/36713-36714	30 October 1814	George, Prince Regent	The King and Sophia; the Duke of York
214	GEO/MAIN/36715-36716	1 November 1814	George, Prince Regent	On the painter Friedrich Rehberg; his letter to Mary
215	GEO/MAIN/36734-36735	18 [November] 1814	George, Prince Regent	Copy of her letter to his daughter concerning her stay at Weymouth
216	GEO/MAIN/36717-36721	23 November 1814	George, Prince Regent	Copies corr. Lady Ilchester and Jersey conc. presents for Prin Charlotte
217	GEO/MAIN/36722-36724	24 November 1814	George, Prince Regent	Copy letter William Price conc. his attendance on Princess Charlotte
218	GEO/MAIN/36725-36726	30 November 1814	George, Prince Regent	Letters to Lady Ilchester and Colonel Addenbrooke; marriage Münster
219	GEO/MAIN/36727-36730	5 December 1814	George, Prince Regent	Health of his sister Charlotte, Queen of Württemberg and Vienna
220	GEO/MAIN/36731-36733	7 December 1814	George, Prince Regent	Letter Alexander Hale Strong conc. stewardship of the Royal Manors
221	GEO/MAIN/36736	10 December 1814	George, Prince Regent	Concerning travel arrangements for his daughter Princess Charlotte

222	GEO/MAIN/36737	27 December 1814	George, Prince Regent	Congratulations on the signing of the Treaty of Ghent
223	GEO/MAIN/36738	1 January 1815	George, Prince Regent	Best wishes for the New Year
224	GEO/MAIN/36739	2 January 1815	George, Prince Regent	On a gift of geese from Rügen
225	GEO/MAIN/36740-36741	20 January 1815	George, Prince Regent	His daughter, Princess Charlotte with reference to the Prince of Orange
226	GEO/MAIN/36742	3 March 1815	George, Prince Regent	Death Mrs Fielding and succession of her apartments at St James
227	GEO/MAIN/36743	8 March 1815	George, Prince Regent	Ill health of his daughter Princess Charlotte
228	GEO/MAIN/36744-36745	23 March 1815	George, Prince Regent	On the return of Napoleon and events on the Continent
229	GEO/MAIN/36746-36747	27 May 1815	George, Prince Regent	Duke of Cumberland and Frederica, Princess of Solms; his daughter
230	GEO/MAIN/36748	22 June 1815	George, Prince Regent	Defeat of Napoleon at Waterloo; reference to Officers Howard...
231	GEO/MAIN/36749	28 Augustus 1815	George, Prince Regent	Cumberland and his future wife Frederica; their marriage; King Prussia
232	GEO/MAIN/36750-36752	1 September 1815	George, Prince Regent	Letter from her eldest nephew and enclosing a copy of her reply to it
234	GEO/MAIN/36753-36756	4 September 1815	George, Prince Regent	Her nephew's letter and conduct to her; referring to Duke Cumberland
235	GEO/MAIN/36757	29 September 1815	George, Prince Regent	His daughter Princess Charlotte, Lady Fielding, and Lady Rosslyn
236	GEO/MAIN/36758	19 October 1815	George, Prince Regent	Letter from Lady Fielding [missing]; possible visit of the Archduke
237	GEO/MAIN/36759	19 November 1815	George, Prince Regent	The publication of her letters in the Morning Chronicle
238	GEO/MAIN/36760	21 November 1815	George, Prince Regent	Copies of correspondence with the Duke of Cumberland [missing]
239	GEO/MAIN/36761	22 November 1815	Queen Charlotte	Concerning the Duke of Cumberland
240	GEO/MAIN/36762	23 December 1815	George, Prince Regent	Thanks him; on this daughter Princess Charlotte
241	GEO/MAIN/36763-36764	21 January 1816	George, Prince Regent	On her visit to Brighton; his health; Sophia and the King
242	GEO/MAIN/36765-36766	27 January 1816	George, Prince Regent	On his daughter with reference to Prince of Coburg and Dr Short
243	GEO/MAIN/36768-36769	7 February 1816	George, Prince Regent	On his daughter and Leopold, Prince of Saxe-Coburg-Saalfeld
244	GEO/MAIN/36770-36773	2 March 1816	George, Prince Regent	Wedding Duchess of Brunswick; arrang. wedding Princess Charlotte
245	GEO/MAIN/36774-36777	6 March 1816	George, Prince Regent	Meeting with Lord Liverpool concern. a house for Princess Charlotte
246	GEO/MAIN/36782-36783	[6-10 March 1816]	George, Prince Regent	Ill health Mrs Campbell and appointment Miss Coates as assistant
247	GEO/MAIN/36778-36779	11 March 1816	George, Prince Regent	'Little Carr Damer' and Camelford House; Leopold, Prince of Saxe-Co.
248	GEO/MAIN/36780-36781	12 March 1816	George, Prince Regent	On his health; choice of Ladies for his daughter, Princess Charlotte
249	GEO/MAIN/36784-36786	23 March 1816	George, Prince Regent	On the wedding of his daughter Princess Charlotte...
250	GEO/MAIN/36787	30 March 1816	George, Prince Regent	German Bread; inquiry about Butley; letters sent and received
251	GEO/MAIN/36788	4 April 1816	George, Prince Regent	Possible date for the wedding of his daughter; Miss Coates
252	GEO/MAIN/36789	10 April 1816	George, Prince Regent	Granting his sister Princess Augusta the use of Cranbourne Lodge
253	GEO/MAIN/36790-36791	18 April 1816	George, Prince Regent	House for and visit from Leopold, Prince of Saxe-Co.; Count Münster

254	GEO/MAIN/36792	28 July 1816	George, Prince Regent	Visit to her daughter Mary and the Duke of Gloucester
255	GEO/MAIN/36793-36794	10 August 1816	George, Prince Regent	Illness her son William; visit her daughter Mary and Princess Charlotte
256	GEO/MAIN/36795	5 November 1816	George, Prince Regent	Death of his brother-in-law the King of Württemberg; mourning
257	GEO/MAIN/36796	12 November 1816	George, Prince Regent	Mourning etiquette; visit son Adolphus to Dow. Queen of Württemb.
258	GEO/MAIN/36797-36798	27 December 1816	George, Prince Regent	Thanks on her stay at Brighton; on Sophia; the King
259	GEO/MAIN/36799	31 December 1816	George, Prince Regent	Seasons greetings
260	GEO/MAIN/36800-36801	20 January 1817	George, Prince Regent	On her illness; the health of his sisters and the King; flooding
261	GEO/MAIN/36802	24 January 1817	George, Prince Regent	On the postponement of the Drawing Room; her health
262	GEO/MAIN/36803	27 January 1817	George, Prince Regent	Thanks 'for Your little P. S.'; his health; still birth daughter Duke of C.
263	GEO/MAIN/36804	29 January 1817	George, Prince Regent	'Congratulating You upon Your Escape of so Vile an attempt'
264	GEO/MAIN/36805-36806	20 November 1817	George, Prince Regent	Following the burial of his daughter; meeting with the Prince of Cob.
265	GEO/MAIN/36807	23 November 1817	George, Prince Regent	Thanks him for 'the Beautifull Present of Charlottes Picture'; his health
266	GEO/MAIN/36808-36811	19 December 1817	George, Prince Regent	On the possibility of marriage by the Duke of Clarence; his children
267	GEO/MAIN/36812	31 December 1817	George, Prince Regent	On the Duke of Clarence; his health; best wishes for the New Year
268	GEO/MAIN/36817-36818	10 April 1818	George, Prince Regent	On receiving the Duchess of Cumberland; the King of Prussia

Brieven en correspondentie van koningin Charlotte (overige geadresseerden)				
	Referentie	Datum	Geadresseerde	Beschrijving
1	GEO/MAIN/36389	25 December 1791	Frederick, Duke of York	On bringing his wife to 'the English Spectacle'
2	GEO/MAIN/36365-36367	3 March 1786	Prince William	Responding; arguing against the proposed posting to America
3	GEO/MAIN/36384-36385	30 October 1790	Prince Augustus	On his health; mankind; society; religion
4	GEO/MAIN/36629	9 January 1813	Augustus, Duke of Sussex	On his health and a possible physician
5	GEO/MAIN/36667-36668	3 January 1814	Augustus, Duke of Sussex	On Regency government
6	GEO/MAIN/36767	27 January 1814	Augustus, Duke of Sussex	Birthday wishes
7	GEO/MAIN/36356a	[1763-1791]	Lady Effingham	Concerning Lady Egremont; arrangements for a private party
8	GEO/MAIN/36357a	31 December 1780	Lady Effingham	On Lady Effingham's son
9	GEO/MAIN/36356b	[1782?]	Lady Effingham	Concerning Mrs Vansittart
10	GEO/MAIN/36371a	23 March 1785	Lady Effingham	Music in Holy Week
11	GEO/MAIN/36357b	[1782]	Madame de la Fite	Concerning Monsieur de Luc's return to Geneva; her health
12	GEO/MAIN/36348	[12 August 1770]	Lady Charlotte Finch	Enclosing a pocket book and a letter for the Prince of Wales
13	GEO/MAIN/36559-36560	3 June 1810	Princess Mary	On a visit to Ernest; the Drawing Room tomorrow; Amelia

14	GEO/MAIN/36438	30 June 1795	Lady Charlotte Bruce	Concerning the illness of Lady Elgin
15	GEO/MAIN/36463	16 May 1796	Caroline, Princess of Wales	[French]
16	GEO/MAIN/36813-36814	22 January 1818	Frederick of Hesse-Kassel	On the match between her son Adolphus and his daughter Augusta
17	GEO/MAIN/36815-36816	22 January 1818	Augusta of Hesse-Kassel	On her match with Adolphus, Duke of Cambridge
Brieven en correspondentie van koningin Charlotte (aanvullend)				
Referentie	Datum	Geadresseerde	Beschrijving	
GEO/ADD/2/81	27 December 1777	Queen Charlotte	From Charlotte, Princess Royal	
GEO/ADD/2/68	15 December 1781	Mrs Mary Delany	Concerning words of affection and a pocket book as present	
GEO/ADD/2/46	2 December 1788	Thurlow, 1st Baron	'the Privy Council have determined to send for Dr Willis'	
GEO/ADD/2/69	8 August 1796	Catherine, Duch. of Leeds	On a possible cure for her health complaint	
GEO/ADD/2/75	18 October 1800	Unidentified	'seing a Sucessor to Mr Smelt, Personally known to the Family'	
GEO/ADD/2/70	9 February 1801	William Price	On relinquishing his office	
GEO/ADD/2/71	4 July 1804	George, Prince of Wales	Will acquaint the King with its contents; uniting the Family	
GEO/ADD/2/73	30 July 1807	William Price	Mrs Barrington; Frogmore, amusements and refurbishments; garden	
GEO/ADD/2/62	17 January [1809]	William George, Dr Maton	'Her Majesty will accept the currious bird' [writer: Mrs Beckedorff]	
GEO/ADD/2/83	18 March 1810	Frederick, Duke of York	Concerning the Bolton family and Mr Richards; a note to Lord Ailesbury	
GEO/ADD/2/84	20 March 1810	Frederick, Duke of York	Reply from Lord Ailesbury	
GEO/ADD/2/92	22 April 1810	George III	'Our Separation must be & really is equally painfull to us both...'	
GEO/ADD/2/63	[1810-1811]	John Hatchard	From Elizabeth, Princess; requesting a copy of... for Queen Charlotte...	
GEO/ADD/2/63	[1810-1811]	John Hatchard	From Elizabeth, Princess; requesting a copy of... for Queen Charlotte...	

Bijlage 2: Analyse van brieven en correspondentie van koningin Charlotte

TO GEORGE III

1	GEO/MAIN/36349-36351	24-25 April 1778	George III	On Princess Mary
<p>“Sir. The arrival of Ramus cannot be expected will some hours hence. Yet can I not refuse myself the agreeable occupation of beginning to scribble by way of conversing with him who takes up the greatest part of my thoughts. A little before ten o clock this morning I thought your majesty arrived at Greenwich & we amused ourselves with hearing the sound of the firing of the canons. I then observed the wind & found it northeast which was a very agreeable thing as of course it must naturally carry you sooner to the end of your journey.</p> <p>In hopes of making my correspondence a little entertaining I tried to get some news that might be depended upon, but to my great mortification that proves to be almost impossible. The only thing that I could learn this morning is that Lord Chatham was somewhat easier last night at eleven o clock but still very weak. From Lion Hill I have no direct account but was told by the Duchess of Ancaster that Mrs Lockhart was to go there today and that she in het opinion thinks that Lord Holderness will not live a fortnight longer.</p> <p>The newspapers informed us last night of a man being taken up who was suspected of having fixed up the paper about the declaration of war against the French signed Effingham. This I hear is really true, the man was examining and said that he was paid forty guineas by a gentleman is, or what induced him to take this step I have not been able to learn as yet, but flatter myself to get some more instructions about it in the course of this evening.</p> <p>Prince of Wales of Frederick dined with me today. Both have charged me with their duty to you. At eight o clock when all their lessons are finished they are to make up my commerce party.</p> <p>Q.H. 25th April 1778. Ramus did not return till ten o clock last night just as I was going to supper. He finds the house at Portsmouth extremely heat. All rooms furnish with very “<u>Elegant Cutton Beds</u>” this is his expression, but no bedding for the servants beds. The kitchen is very indifferently stokd with furniture and the greatest part must be taken from hence, Ramus also wishes to know whether <u>Epargne</u> from Windsor is to be sent or not, there being no wont of a desert he is of opinion that would make the table look better. I have taken the copy of the paper which Ramus gave me and I shall gray as early as possible this morning. Portsmouth Town was so full on Thursday night that no more Lodgies could be found and a great many of the ladies were obliged to set up all night, the searcily[?] of horses immof[?] it was owing to this that Ramus come so late for he says the poor beasts are so fatigued nobody can’t get a long with them.</p> <p>Madame Becker has wrote a letter to a friend of her friends which arrived yesterday she ays monsieur de Salgas is so much worth that his physician has ordered him to take the bath of a particular place in Switzerland famous for curing this complaint, but as nobody overthinks of going there till the beginning of the month of July, I believe we must give up all hopes of seeing him this summer.</p> <p>Mary is very anxious to see Your Majesty, she desired me to call dear papa but after telling her that could not be, she desired to be lifted up, and she called for at least half an hour. “Papa coming, now papa comes.” But seeing she was disappointed by not receiving an answer I desired her tot tell me what I should say to the King in ease. I should write and she answered. “Minny say goody Papa poor Papa”</p>				

Ernest will be delighted when he hears that I did let you know of his behaving well, the two gentleman attending him were both satisfied with his conduct of yesterday.

It would be very indiscreet to take up Your Majesty time any longer with my very bad writing. I drawn it is against inclination that I stop here, but prudence and discretion is a necessary thing in this world. I hope that your majesty's orders for me shall be very well executed assuring you that nobody can find more happy in executing them than your very affectionate Friend & Wife, Charlotte”

2	GEO/MAIN/36352-36354	26 April 1778	George III	On Princess Mary
---	--------------------------------------	---------------	------------	------------------

“Sir. A thousand thanks unto you for your very kind and affectionate letter which arrived last night by a quarter past ten, just after my commerce party was broke up. It hath served me as supper and is to keep me company at breakfast this morning when that hours comes, where I shall take an opportunity to rejoice all the little people with your kindness to them. Dear little Minny remains quite uneasy about not finding you anywhere in the house, every coach she sees is Papa a coming and nothing satisfies her hardly but sitting at the window to look for you.

The Duke of Montague brought yesterday a little before dinner Lord Dalkeith to the Prince of Wales apartment in order to take leave of him as also to show him in the uniform of his fathers regiment he is drest in the light infantry cloth, the cape I think are pretty enough, he told me that he must go to Scotland to raise the regiment, fond that he was to do it all himself. Adolphus seeing his sword asked him if it as sharp. Yes, says he not much but sufficient to cut off a Frenchmans head, so I said, but how do you know that so exactly could it not fail in the trial? No! For I know how to frighten a Frenchman away for I try & succeed frequently in frighting my papas Valet de Chambre. He is altogether a fine boy and the very image of his mother. and I think the darling of the grand father.

There was a great fire the night before last broke out in a backhouse at Berkley Square. A cabinet makers house being near there a feared the destruction to all they neighbours, but providentially the wind changed all of a sudden and it was soon extinguished, a mows is quite burnt down and the only real sufferer by this fire is a poor labouring man who by his industry had just saved enough to buy himself a horse & a cart to carry about his goods. These riches being there taken care of are destroyed & this honest old man forsook the inhabitants call him, again returned to his former fate that of working hard to carry his goods about when he had the hopes of doing it in an easier way.

There is a report of a match between Lord Waldgraves eldest son and Lady Louise Fitzpatrick. It cannot be interest I must be liking je ne dispaté pas des gous but such is the truth that I am blind enough not to see her beauty.

How glad do I feel to know that you are pleased and enjoy good health a board your yacht, there is a pleasure in doing what is right to do and you will have the benefit by your voyages to put spirit in everybody, to be more known by the world, and if possible more beloved by the people in general. That must be the case, but not equal to the love of her who subscribes herself your very affectionate friend and wife Charlotte.

Gray is to go this afternoon to Windsor. He understands everything perfectly well, and to prevent all this takes I sent him to Ramus where he got all the necessary information about the heatness & business of the house at Portsmouth.

Poor Lady Carlisle is very uneasy by the breaking of a sore breast. I do hear there is no danger in her case, but I think her of so delicate a make that verything would alarm me if I did belong to her.

Thank God they tell me it is not so cold this morning, a little mild air would really not be uncomfortable after our high & cutting wind of yesterday.

Today William is to dine with me I should just have made the tour of all the children by Tuesday when I hope to be supplied with the company of im who is ever dear to me: you know who that is.

3	GEO/MAIN/36357	[1778-1790]	George III	Concerning the Duchess of Argyll and her daughter [Lady Derby]
<p>“I send Your Majesty the Duchess of Argyles letter to me. I know there is also one for you, her indelicacy goes a great way, and I am of opinion with my humble advice that Your Majesty would now do better to let the Duke of Manchester acquaint her that her daughter should not come to court, or be ill received, as letting her come will open the door to others for though she is not divorced, she has stood a public trial. I declare I shall neither speak to mother or daughter, and if she leaves my family I shall but yet need of one impertinent person who had always behaved disrespectful to me. Charlotte”</p> <p>“There will be time enough to send to the Duke of Manchester I shall not answer the Duchess of Argyles letter.”</p>				

4	GEO/MAIN/36358-36359	19 August 1781	George III	On the Children
<p>“Sir. There never was anybody so agreeably surprised as I have been an hour ago by the arrival of your majesty’s letter for which I return you a thousand thanks. I am glad to find that you continue well, and that your journey as far as you are come affords you pleasure, and I look forward with great impatience for Wednesday evening to embrace and congratulate your majesty upon your return amongst us. A quarter before three I had sent off a letter to town which I ordered to be given to your postillion in order to be delivered to you when the horses were sent for, but the arrival of the messenger 20 minutes past three with so charming a letter is too great a temptation for me to withstand writing a second time. Our news is not of any great importance, I met lady Sicilia Johnson and her family upon the terrace last night. The general seems delighted with the thoughts of your majesty’s seeing his regiment soon, as we have had plentiful of rain within these three days. The showers have been very partial and very heavy which hath cooled the air wonderfully, and makes the park look beautiful. Mrs Walsingham hath begun to see her friends on an evening. This is called private though the number of them is not limited, neither she nor her daughter have appeared anywhere. Father Paul goes there in order to recruit his spirits, with his coxcoming son as general Mathews calls him. I am glad that I am not of the party, as I cannot help always dreading to find instead of the <u>canon</u> a <u>Jesuit</u>. Mrs Walsingham is rather silent upon her loss which is in my opinion very sensible in her, for if she was to say much upon the subject she must be suspected of hypocrisy.</p> <p>Lady Juliana Penn hath been for one night at Stoke and from thence is gone to Hartford, in which neighbourhood she wished to take a house, but not being able to meet with anything she liked, she hath taken a house belonging to admired Forbs near Lady Harriot Cornipas.</p> <p>The Children are thank God all in perfect health and present both their love and Duty to You, Octavius in particular wishes much to be with Papa, on board a House but not on board a Ship. I shall be upon the Terras this Evening where I shall make many People happy with the good accounts coming from You. but I am sure no bodys happiness can equal the happiness of Her who hath received them, and who subscribes herself with the greatest love and affection.</p> <p>Your Majestys Most affectionate and Attached Wife, Charlotte</p>				

5	GEO/MAIN/36432	7 April 1795	George III	Concerning the Prince of Wales
<p>“Sir. Will You be do kind as to permit me to say a few words concerning the Prince of Wales. A few days ago, he brought me copies of two letters which he had written to you some time ago concerning some military arrangement about himself & desired me most earnestly to interest myself for him with your Majesty. His request, I refused, & my writing now is not only at present but ever shall be a secret to him. But I think it my duty to tell you that in my conversation with him I find that receiving no answer at all not only makes him wretched, but I will fairly own that I hear before he mentioned it to me, that some of the opposition hearing of it, have again begun under hand to try to bring him over to them. For the moment he had stood firm & I hope will continue to do so, particularly as he sees the necessity of every branch of the royal family keeping strongly together.</p>				

I do not mean to urge your majesty in the least upon this subject, but as long as he receives no answer, he looks upon it in an undecided way, & any answer if kindly worded at this present moment would be of infinite use.
 If I have erred in acquainting you of this, I hope my good intentions in serving both your majesty & him, nay I may even aid the Duke of York must stand my excuses which I am sure you will not refuse.”

6	GEO/MAIN/36464-36466	15 April 1796	George III	Concerning her finances and enclosing a letter from Lord Ailesbury
---	--------------------------------------	---------------	------------	--

“Sir. I do almost feel ashamed of again troubling your majesty with my affairs, & will own that it would make me even wretched if I was sensible that the deficiency of my finances arose from any particular imprudence of mine, but as I really never have taken any step without Lord Ailesbury’s advice. I feel so easy in my mind that A alleviates greatly the reluctance I now feel in representing it to your majesty. The enclosed letter & state of one years expense sent me by Lord Ailesbury last Monday, makes it absolutely necessary to acquaint your majesty with it, & will explain much better than I can everything which is essential to know. I will only add that Lord Ailesbury consulted Mr Grant upon the subject a year & a half ago when my accounts were passed & he gave it as his opinion that with prosperity no change could be made. I have myself made one with your approbation in my wardrobe expenses, & am even ready to do more if you think proper, but you will be so gracious as to recollect that Mary & Sophia have now only an allowance of one thousand pound & if they appear oftener in public than they have done & which must be soon the case, they must require a larger sum, nay even Amelia as she grows older cannot go on with an allowance of five hundred. The travelling expenses increase considerably every year, & so does the pension list as several old servants must give up doing duty & others supply their places. The extraordinary expenses last year must also be considered, & every article is so raised in price, even the most trivial things which no man can be a judge of in ladies dress that those who must manage in order to live, find their expenses double to what it was a year ago.

I have the happiness to assure your majesty that since I have had my private money paid quarterly I have never once drawn any sum from my treasury & that my expenses at Frogmore are all paid out of any private purse excepting Mr Whyats bill which is done by small instalments of 250 L a quarter. I have now stated to your majesty my situation fairly & openly, it never can be better than in your hands whatever you determine I shall acquiesce in with pleasure. Lord Ailesbury & Mr Grant are so perfectly acquainted with everything that if you should think it proper to have any further information they will be ready to give it, & will own that their being spoke to will make me happier than being talked to myself.

Since I received Lord Ailesburys letter, he told me that about a year ago he had taken the liberty to write to your majesty about my affairs, he sure did mean it well, but I think it right to tell your majesty that this step was unknown to me. I have the honour to be...”

7	GEO/MAIN/36481-36482	22 January 1797	George III	“my dislike to everything public is greatly increased”
---	--------------------------------------	-----------------	------------	--

“Sir. Your majesty saying on Friday last at dinner that you supposed I would shut up shop until the town filled, induces me to beg leave of you to shut up shop entirely as far as relates to assemblies.

Before anything unpleasant happened last year, I found the fatigue almost too much for me, & at times was so spent, that the princesses can bear witness how often I was inclined to beg leave of you to be excuses the going out on Wednesday evening & Thursday’s to court. I then sent for Dr Turton who gave me bark & by that means I did go on, but certainly not without great exertion, & your majesty will I am sure be sensible that as from Monday to the Saturday we live in a constant bustle either upon the road or in public, I may now begin to feel the consequences of that life.

Since all the unpleasant affairs of the Prince & Princess of Wales begun, I will own fairly to your majesty that my dislike to everything public is greatly increased, & I have given full proof of that by appearing but three times on the terrace last year & not oftener on the esplanade at Weymouth. I found every

word I spoke in the papers & thereby was convinced that spies were sent to watch me & as your majesty at the time could not clear my character when things were at the worst in London, from being privately connected with Lady Jersey, I then determined never to appear but where my duty called me. I have been so thorough by wounded at that time, that nothing ever can make it up to me, & my dislike to mankind is so general, that I distrust every soul & everybody that surround me, & I trust that my sincerity in telling your majesty the truth will lead you to acquiesce in my request. I shall have no objection to see the Prince & Princess of Orange at the Queens House to dinner where of course I suppose the Princess of Wales & the rest of the family will be invited, & a small increase to our common evening parties will of course make the party goon very well. If instead of dining at four those days you would dine at five it would certainly make then evening less long for the females of the family, as so many untruths were reported last year of those afternoons spent in my rooms. & As there is no possibility to depend oneself, nor to find anybody to do it for one, the encouragement is not great for me in doing anything but what is merely my duty. I shall wait Your Orders when the Dinners are to begin & shall obey them with Pleasure. I have the honour to be..."

8	GEO/MAIN/36486-36487	31 October 1797	George III	Thanks him for his letter; King of Prussia, a relation of the Princess of Orange
---	--------------------------------------	-----------------	------------	--

"Sir. I have this instant been made very happy with your very affectionate & kind letter, for which I won't words to express both my joy & happiness, but I can say with great truth that though my pen cannot express my feeling my heart does most deeply feel your kind expressions about me & it shall ever be my most earnest endeavour as well as my inclination to merit the continuation of your good opinion.
We have been lamenting ever since your departure the obstinacy of the wind, & though laughed at, it was my opinion that you could see nothing even today. The disappointment to poor admiral Duncan will be of course inexpressible & I pity him much upon the occasion, but I will own that my thoughts were about you least this very cold wind might prove hurtful to you, but as your majesty does not mention your health I hope you will not suffer in the end. I saw the Princess of Orange who told me that she received in private a letter from Berlin, in which she is given to understood that Dr Brown told the Prince Royal of Prussia in secret that he did not fear so much for the Kings life as for a state of imbecility in which he really is now. She is low & very uneasy about her nephews situation.
 We went this morning to Frognel & were well received but for the place I cannot say much, excepting that the road to it is beautiful. Last night we spent entirely alone & are to do the same this evening. I shall not see anybody until your return which I flatter myself will be as you are so good to say tomorrow the sooner the better as I can say with great truth that it can never be too soon for her who subscribes herself with all possible love & affection your majesty's most obedient & affectionate wife. Charlotte"

9	GEO/MAIN/36489-36490	18 February 1798	George III	Concerning the financial situation of her brother, Duke Charles II
---	--------------------------------------	------------------	------------	--

"Unhappy as it makes me to see your majesty plagued & the reluctance, I feel to add at any time one moments uneasiness to the various unpleasant affairs which constantly surround you. I feel myself notwithstanding all the delicacy I possess under the necessity to represent to you the truly miserable situation of my brother the Duke, caused by the death of monsieur Schroeder with whose life the Irish pension ceases. At the time Baron de Dewity came over he brought me the account of the late duke's debts, amounting to 500.000 German crowns, & since all the public debts are collected, they are considerably above 600.000 crowns. To this we must add a debt of 60.000 of my sisters, without any resource whatever to extricate the country out of this distress but by curtailing every article & living as retired as possible. Everybody about court with tolerable fortunes are retired, & those who would take half the salary remain. But there is in realty no court, no more but one table for himself, his sons, their governor, & his gentleman in waiting, & when strangers must be invited his table never exceeds the number of twelve including himself & family. In short his establishment is now that of a private gentleman. The Irish pension he employed partly for the education of his sons & partly for paying off via Chatollen Reguldwan which are not included in the other debt, &

though under promise not to reveal the sum, I will frankly own that they are very considerable. But as he was paid very regularly & thereby enabled to pay himself, the creditors have been kept quiet without molesting him, but should this fail, he must fall not only under very great but extreme distress, which he desired me in his letter to represent to your majesty, & his ardent wish is, that in case you would favour his request to grant the pension to his son the hereditary prince. I received his letter a week ago & would not trouble your majesty until I had seen best to know whether Schroeder was really dead, & upon his confirming it & telling me that as yet he had not given in any information of his death. I could not with any propriety refuse my brother to make an application for the continuance of your bounty, particularly as it will not be a new grant. I well know the difficulties you have to grant new pensions, & the present times must increase them, but I also know your heart which is ever ready to give comfort when possible, & therefore I shall not trespass any longer upon your patience being fully persuaded that you will do what can be done & what is right. I have the honour to be...

10	GEO/MAIN/36516	24 September 1799	George III	On the Princesses
----	--------------------------------	-------------------	------------	-------------------

“Sir. Our little colonie & myself were made extremely happy this morning by the arrival of the mail to hear that your journey as far as Salisbury had gone on without any accident, & I trust in God that the rest of the journey continued to do so, at least if my wishes & prayers have any effect you will never fail to be prosperous & happy. All the princesses bathed this morning. The first was little Charlotte who of course I have not seen, but she has invited me for tea this evening & I understand by Elyzabeth that cards are sent out for the usual company to meet me there by eight o clock that I am t pass the whole evening there. The weather I as fine as one could wish, a little windy but dry, & such here at least that I fain hope you will meet the same at Kew as I know your majesty will enjoy it much. Mrs Damer hath been with Elyza to invite for tomorrow to comes where she proposes to give us a dejeuner direfor at two o clock & as it was her own idea, & meant as an attention I excepted of the offer. We shall be back in time to dress for the play & I hope that the little jewess will in the end have a good benefit. Amelia desired Sophia not to go out this morning until she had finished her breakfast, that she might ride with her, accordingly the four ladies attended by general Goldsworthy & Mr Damer are gone to enjoy this fine day by a long ride. This shows how dear Amelia’s nerves are increasing in strength which made me name it. I have now related all I know to interest your majesty & will only add that all here but most myself long for Friday to see you return in health & spirit & to assure you by word of mouth how truly I am...”

11	GEO/MAIN/36517-36518	25 September 1799	George III	On the Duke of York; Princess Charlotte
----	--------------------------------------	-------------------	------------	---

“Sir. I return you my sincerest thanks for the trouble you have taken amidst all your hurry, to inform me yourself of your safe arrival at Kew. I do assure you this kindness is most gratefully felt by me & I trust I shall ever deserve the continuation of your goodness. I am sorry that the Duke of York’s first letter is to announce a reverse of fortune, but thank God he is well & safe, & I trust that with his zeal added to that og the troops under his command he may soon be enabled to make us forget this blow by sending us an account of a complete victory over the enemy. This is at least the sincere wish of an anxious mother, & I am pretty certain of the whole nation. Our party went off extremely well last night. Little Charlotte did the honours of her house capitally well. At eight I saw her undressed & than we played at cards, & at ten we had a very elegant supper for all the ladies entirely directed & executed by her own woman cook & we were at home by eleven. The weather continues very fine, I took a walk of three miles yesterday morning & intend doing the same today at Comes, to which place Sophia & Amelia are

to go on horseback. We are to return by five to be ready for Quick's entertainment & as Mr Hughes insists upon the poort Penleys taking tomorrow for their benefit I have promised to go & make all the interest I can to make others do the same.
 I have the satisfaction to say that everybody is well, & that every inhabitant wished for your return. I think the house very dull without you, & enjoy the thought of seeing you on Friday.
 The dullness of this place will not permit me to relate anything more worth your notice, I will therefore take my leave, & subscribe myself..."

12	GEO/MAIN/36544	2 February 1805	George III	On her ill health including a visit from Sir Francis Milman and Dumirgue
----	--------------------------------	-----------------	------------	--

"Sir. The Letter I have just received from your majesty, calls for my warmest acknowledgement & thanks for the interest you take in my health. Sir Frances Milmen found the long swelling of my face less than it was, & Dumirque found the long expected abcess opened, but not sufficiently large to venture putting the lancet to it, which he hopes to do in a day or two, by these promises I have the prospect at least to do in a day or two, by these promises I have the prospect at least to attend your parties at your return on Monday, though perhaps not to venture with prudence to a public place."
 I rejoiced at the clearness of the day when I awoke this morning as I knew it would contribute both to your amusement and your health, I trust your majesty will feel better for the clear air at Windsor, & that it will chase away all the rheumatic pains you complain of, in which nobody can participate more sincerely than your majesty's most truly attached & dutiful wife Charlotte"

13	GEO/MAIN/36545-36546	7 April 1805	George III	On a possible marriage (son of Duke Charles II and one of their daughters)
----	--------------------------------------	--------------	------------	--

"Sir. I have most earnestly wished ever since the month of November to communicate to your majesty a letter which I had received from my brother the Duke. The anxiety you were under at that time about the establishment of little Charlotte made me postpone it at that time, & would still continue to do so; had I not received a second letter about a month ago.
 I take the liberty of inclosing the copies of both letters, by which your majesty will see that my brother wishes to see his son settled, and anxiously desires him to marry one of the younger princesses. But as he is inclined to let him follow his own inclination, he proposes with your leave to send him over to England, that he may make his own choice provided your majesty gives him leave to do so, & that he has some hopes of your approbation, & of succeeding in his suit. My answer of which I also send a copy will sufficiently prove to your majesty that though as a sister I have fairly avowed how happy such an intermarriage would make me. I have given no encouragement but desired no step might be taken until he did hear from me. The summer coming on I suppose the Duke will not make any arrangement with his son until he hears from me & it these circumstances which makes me trespass upon you at present.
 I have never named the subject to any of the Princesses, for I have made it rule to avoid a subject in which I know their opinions differ with your majesty's, for every one of them have at different times assured me, that happy as they are, they should like to settle if they could and I feel I cannot blame them.
 My nephew I hear bears good character, personal knowledge you know I have not with him, but even the Duchess of Brunswick wrote me word about a year ago she approved of him. His principles I understand are what one would wish them to be, in his person not displeasing. This I hear from others. May I now beg your majesty to give me an answer in writing when you have taken time to consider it, & that I may have leave, to copy that as an answer to the Duke, as the only means to act fair to all parties.
 My own feelings & wishes I shall not talk of at this moment, they cannot be doubted nor mistaken upon this occasion, therefore I will not trespass any longer upon your majesty's time but subscribe myself your majesty's most dutiful & most affectionate wife. Charlotte"

14	GEO/MAIN/36555-36556	[June 1810]	George III	Concerning her finances
<p>“Sir. When your majesty was so gracious some years ago to grant me a sum of money to pay my debts, you asked me if that was the true state of my affairs, & I said yes, with a good conscience, for such it was that Lord Ailesbury stated it. But when Mathias received the money, who I am sorry to say was not consulted, he told me it would not pay all, the hing was done & could not be altered, & after all the reductions being made by the advice of the letter, there are still some debts remaining which are very pressing. Unknown to me owing to the intimacy between Mr Pereyoil & Mathias the former was spoke to by him, & the moment I was informed of it I wrote a letter to the chancellor of the exchequer desiring him not to name it, as I was perfect sensible that so many of the other branches of the family were then in great distress, but as Mr M. had spoken he had now my leave to lay before him the whole state of my affairs that he might be convinced that it was not by any foolish gratification my distress arose & as he had formerly passed my accounts as my soliciter general. He would be better able to enter into it than anybody else.</p> <p>On Wednesday last Mathias came to inform me that M.P. had sent for him to say, that he believed there was now a moment that he could propose to your majesty a means of assisting me in a manner to pay off the most pressing demands & that he would have named it on Wednesday last, had he not by my letter of last year being desired never to mention it without my informing you of it myself. If therefore your majesty will if you think fit grant this request, Mr P. will represent it on Wednesday if you will give him an opportunity to do so, & I shall let him know that I have informed you of it.</p> <p>I have desired Elyza to read you my letter as it is out of my power to speak for myself, & though I have the highest opinion of C. Taylor, I thought anything between your M. & me was better to remain amongst ourselves.</p> <p>I will not detain your M. any longer with such an unpleasant epistle, but throw myself entirely upon your goodness, being convinced that you will always be just & kind to your majesty’s most dutiful & affectionate wife & servant Charlotte”</p>				

TO GEORGE, PRINCE OF WALES/PRINCE REGENT

1	GEO/MAIN/36345-36347	[12 August 1770]	George, Prince of Wales	Concerning his future conduct
<p>“Time draws near when you will be put into the hands of governors; under whose care you will study more manly learning than what you have done hitherto. My advice will be short but sincere, & therefore I flatter myself, not less serviceable to you. Above all things I recommend unto you to fear God, a duty which must lead you to all the rest with ease; as His assistance being properly implored will be your guide through every action of life. Abhor all vice, in private, as well as in publick, and look upon yourself as obliged to set good examples. Disdain all flattery; it will corrupt your manners and render you contemptible before the world. Do justice unto everybody and avoid partiality. The first will acquire to you happiness in this world as well as hereafter: the latter will make you unhappy, because it leaves after it an unhappy conscience – a situation which seems to me the most wretched in life, as it deprives us of the greatest enjoyment of life, that is, peace of mind. Love and esteem those that are about you. Confide in and act with sincerity towards them, as that alone will be productive of a lasting friendship. Treat nobody with contempt, for that will deprive you of it. Be charitable to everybody, not forgetting your meaner servants. Don’t use them with indifference, rather pity them that are obliged to serve, and do unto them as you would be done by. I mean by that you should not think yourself above doing good unto them. The contrary will make you appear vain, and vanity is the root of all vice and a sure proof of ignorance. For what is man to man? We are all equal and become only of consequence by setting good examples to others, and there must be given with a view of doing our duty but not with the idea of superiority, for then the action loses its merits.”</p> <p>Lastly I recommend unto you the highest love, affection and duty towards the King. Look upon him as a friend, nay, as the greatest, the best, and the most deserving of all friends you can possibly find. Try to imitate his virtues, and look upon everything that is in opposition to that duty as destructive to yourself.</p>				

After this I am sure you can't be unacquainted with what belongs to me as I am the next to the King. **Keep in love and friendship with your brothers and sisters, for I am sure they will deserve and require it of you:** and as you ought to seek your happiness in that of others, I am sure you will contribute to that of your own **family**. I, for my part, can safely say, you will contribute greatly towards mine, in following the advice of your most affectionate mother. Charlotte”

Queen Charlotte to Lady Charlotte Finch (12 August 1770):

“My dear Lady Charlotte, I beg you will deliver to the Prince of Wales the pocket book, wherein I have put a letter which you will open and read unto him, desiring him to remember the contents thereof, but not to mention it to anybody. I must beg the same of you, as my intention is not to shine but to do real good, and after all not to have anything to reproch myself with hereafter.”

4	GEO/MAIN/36362	9 July 1784	George, Prince of Wales	Declining his gift [of horses]
<p>“My dearest son, after our parting I considered the pleasure of your long wished for present, but upon mature consideration I find it more <u>prudent</u> for myself to <u>decline</u> accepting it, as the expence attending the dear little intelligent creatures will not suit my finances. I flatter myself I am in time to prevent your putting yourself to any further inconvenience about them, as I should grieve that your pretty attention to me should be attended with any trouble to you. I desire you will be persuaded that this mark of your affection is very sensibly felt by your very affectionate mother & friend.”</p>				

5	GEO/MAIN/36363	11 July 1784	George, Prince of Wales	Operation; on womanhood
<p>“My dearest son. Having recovered my senses a little after a long & painfull operation of three full hours, performed upon one of my foreteeth by Monsieur Dumirque, I take up my pen to thank you for your pretty letter & cadeau which malgré bon gré I must accept, notwithstanding all my <u>boasted Prudence</u>. Alas! <u>You know Pope says, we woman have no character at all</u>, to which I subscribe only <u>so far</u> as concerns the little steeds, for my unsteadiness was only occasioned by delicacy, not want of inclination: for you little know how much I feel any attention from you. I shall make it my chief study to establish the household of this new acquired little family & shall not forget <u>appointing</u> some of the <u>physical tribe</u> to prevent the apoplexy you threaten them with. I shall only desire you will keep them in your stables till I come to Kew on Wednesday when we will settle about them. My pen is very inadequate to express my feelings on this occasion, but still more so to convey to you la vraye tendress avec laquelle je suis jusqu'au Somber mon tres cher Fils...”</p> <p>“I beg pardon for having kept the groom so long, but indeed my head is now hardly clear enough to say anything very reasonable. Your sisters vous font mille amitiées.”</p>				

7	GEO/MAIN/36368	4 May 1787	George, Prince of Wales	‘Shall with pleasure acquaint the King at His return’; affection
<p>The Prince of Wales to the Queen (4 May 1787):</p>				

“I cannot help seizing the earliest opportunity after the gracious message I received from the King last night, to express my eagerness to be again admitted to your presence. I therefore take the liberty through your means, which ever must be the most pleasing to my feelings, of soliciting to know when my attendance will be agreeable both to the King & you. I remain, my dearest mother...”

“I have this instant received your letter & shall with pleasure acquaint the King at his return from St. James’s with your desire of waiting upon him. The moment I receive his answer I shall inform you of it & not feel a little happy to assure you again by word of mouth how sincerely I am, my dearest son...”

8	GEO/MAIN/36369-36371	[4]-5 May 1787	George, Prince of Wales	‘Communicating Your letter of Yesterday to the King’
<p>“I have taken an opportunity of communicating your letter of yesterday to the King, who has directed me to express how much he is pleased with your wish of being again received by him. But as your long absence has alone arisen from your own choice, not his commands, he thinks it must mutually be more agreeable to defer fixing the time of the interview till the whole of the unhappy affair be settled, and consequently no room left for further misapprehensions.”</p>				

9	GEO/MAIN/36372	20 June 1788	George, Prince of Wales	Her place in the family
<p>“To give you a proof of my sincerity I think it right to mention that since our conversation on the King’s birthday about the unfortunate Mrs. Hesse I have looked & find that the promise was not made to the now living sister of Mrs. Chetwin, but to her that is dead. That being the case she can surely not be in the way of anybody, but the King from the beginning of my coming to England having desired me to keep every place in my Family as near to the rank in which I found it, must of course preclude the person in question. I hope my sincerity will meet with your approbation & not be imputed to any dislike of mine towards the unfortunate widow whose distress nobody pities more sincerely than I do. I hope your return to town on Tuesday was not attended with any bad accident or great fatigue: the latter I feared much on account of the violence of the heat.”</p>				

10	GEO/MAIN/36373	10 August 1788	George, Prince of Wales	Birthday Wishes; Ball to be held in his honour
<p>“To convince you amongst all the hurry & bustle in which I live at present you are not forgot, I seize this moment to congratulate you upon the return of the 12th as the only way left me to convey unto you my sincerest wishes upon the occasion. That every return of this day may bring with it new prosperity & blessings is not only what I wish, but that you may also enjoy it without interrupted felicity, & tho multitudes will agree in this none can have it more truly at heart than...”</p> <p>“P.S. I hope to see you well on the 19th when we shall rejoice in celebrating your birthday with a Ball as you desired.”</p>				

11	GEO/MAIN/36374	2 December 1788	George, Prince of Wales	“I am doubtful of my own Powers”
<p>“Since I saw the Chancellor & conversed with you, I have considered the painful subject over with great attention, & find the situation with regard to myself so very delicate that I am doubtful of my powers of acting in such distressing circumstances, & still am of opinion the Chancellor might do better than</p>				

myself. I wish therefore that you would be so kind as to desire him to reconsider it, & let me have both yours & the Chancellor's opinion upon paper. By doing this you will greatly oblige, my dearest son..."

12	GEO/MAIN/36375	4 December 1788	George, Prince of Wales	On the Prince's ill health; on the King's health
----	--------------------------------	-----------------	-------------------------	--

Prince of Wales to the Queen (4 December 1788):

"...I am advised by Dr Warren not to go to Kew this day, wh. I assure you, my dear mother, makes me not a little uncomfortable. However, I shall certainly come down tomorrow & hope by the return of my servant to hear yt. you continue perfectly well."

"I am extremely sorry to hear that you continue to feel so unwell, & that I am deprived thereby of the pleasure of your company. I agree with Dr Warren that this severe season would only encrease your cold & beg that unless you feel quite free of all disorder you will not even think of coming tomorrow. Myself & all your sisters are than God well except Sophia, who still coughs a little. The King is, thank Heaven, more calm this afternoon as the physician sends word. I hope to hear that you will soon recover & am..."

13	GEO/MAIN/36376	9 December 1788	George, Prince of Wales	On Dr Willis' return
----	--------------------------------	-----------------	-------------------------	----------------------

"My dear Prince of Wales. Dr. Willis is returned not long ago from town, & obliged to return there tomorrow early. I beg therefore that you will prevent the Chancellor's coming down there, as the Dr wishes to wait upon him in town, which may be more convenient to the Chancellor. I hope to hear that you did not suffer from your ride & that you continue better, which will be a pleasure to..."

14	GEO/MAIN/36377-36378	1 February 1789	George, Prince of Wales	On the king's illness; on her duty to the king and the family
----	--------------------------------------	-----------------	-------------------------	---

"My dearest son. Your letter was delivered but a few minutes before the Committee of both Houses came to me by my own appointment. Considering the proposition as a resolution of Parliament, I thought only one answer could be given to it: and if your suggestions had come in time, they are not sufficiently particular to furnish any alternatives.

I saw nothing in the address of the two Houses, but their desire to charge me with a trust, which in all private respects was my duty before, with such powers as seemed to them necessary for that purpose. That tender, and anxious office I have endeavoured to perform, ever since the melancholy occasion arose; and I have no views beyond it.

How the Kings Government is to be administered, what provisions are to be made for replacing it in his hands, and what stile of dignity should attend his person in the meantime are considerations upon which I can form no adequate judgement.

If the care of so great a person is thought by the public necessarily to draw after it an establishment, which is really capable of being abused in the manner you represent, I must consider even that circumstance as a mark of their confidence, that no such abuse will be attempted.

Conscious of my claim to your affection and confidence, I believe you without hesitation, when you assure me, that you depend upon my duty to the King, and my constant affection to my children, for preserving harmony & mutual kindness in the family. Nor can I omit to thank you from my heart for this solemn promise that I shall continue the constant object of your wish to cherish and promote it.

When it shall please God to restore the King to us and the nation, I will not fail to lay before him every paper, and make every other representation which you may wish to convey through me, **for I shall resume with joy in the office in which I have always delighted of conciliating and maintaining the harmony of my family.**

How long our common calamity may last, God, who inflicts it, alone can foresee. In the meantime you will easily conceive how much of my consolation must depend on preserving the affection of my **family.**
I am my dearest son...”

15	GEO/MAIN/36379	7 February 1789	George, Prince of Wales	On womanhood
<p>“My dearest son. I received your letter just when I woke with the inclosed to Baron Alvensleben, which I shall put amongst the rest of the papers you sent me in order to make use of then when necessary. I have only to add that it was not owing to Lady Harcourt's presence that I said nothing particular to you & your brother, <u>but that I had nothing to say.</u> which confession must surprize you as it come from a woman. I am my dearest son...”</p>				

16	GEO/MAIN/36380	7 February 1789	George, Prince of Wales	‘His Majesty's Sentiments upon the Subject’
<p>My dearest Son. I found an opportunity of Communicating to the King Your Letter of the Day before Yesterday to which He has given me the inclosed in answer, & as this Paper contains His Majesty's Sentiments upon the Subject, I have nothing further to say but hope that You are convinced of my having fulfilled Your wishes & that You will believe me Sincerely’</p>				

20	GEO/MAIN/36386	25 July 1791	George, Prince of Wales	Concerning his visit next month
<p>“Your Sister Augusta delivered me Your Note early on the Saturday Morning, & I have the pleasure to answer that we certainly expect Your Company on the 12th of next Month in order to keep Your Birthday”</p>				

21	GEO/MAIN/36387	30 August 1791	George, Prince of Wales	‘I am ever anxious to Oblige You & to Contribute to Your Happiness’
<p>“According to my Promise I did mention to the King Your desire of going abroad, He talked it over for some time but continues still of the same opinion that it cannot be. I am sorry that I have not succeeded equal to my Wishes in this Commission, & what is more, I fear You will doubt my Abilities in Negotiating, but this You cannot doubt, that I am ever anxious to Oblige You & to Contribute to Your Happiness whenever in my Power, & as my Words are dictated by my Heart You may rest assured of their Sincerity”</p>				

22	GEO/MAIN/36388	29 September 1791	George, Prince of Wales	Congratulations; his Brother's happiness; on his 'indisposition'
<p>“Congratulating You upon an Event in which You have Contributed every thing in Your power to make it easy, & to make all Parties happy. I hope this Day will Confirm Your Brothers happiness & that You may long very long live to be a Witness to it is my most ardent Wish”</p> <p>“Our happiness of the Day is not Complete owing to Your Absence, particularly as You are prevented by indisposition, & yet I feel some satisfaction in knowing that You take care of Yourself, as in this Age it is rare thing <u>to meet with Prudent Beaux.</u> I think I have given You a Strong proof of my</p>				

disinterestedness, & I deserve some Credit for it, as I Confess the addition of Your Company on this Day would have been a great Agreement to Us. The Kg desires to be kindly & affectionately remembered to You, & so do Your Sisters, & I must Add that Princess Royal is truly sensible of Your attention towards Her. & so am I, what can You want more; than to Possess the Approbation of the ladies, I hope You will Credit it”				
23	GEO/MAIN/36390	5 April 1792	George, Prince of Wales	Concerning his attendance at the Drawing Room
<p>“Though I am ever happy to see You, & sorry whenever deprived of Yr Company, I do not think that it will be possible for You to be in time afterwards, nor indeed worth Yr while of taking the trouble.”</p> <p>“I hope that You continue better & that the Country air will be of Service to You which Nobody can of ever will be more glad to hear than My dearest Son Yr most affectionate Mother & Friend. Charlotte”</p>				
30	GEO/MAIN/36402-36403	25 January 1793	George, Prince of Wales	On family; the Female Government
<p>“Your very happy Letter which I do assure You influences the whole Family, for there is not one of the whole Female Government belonging to me who does not sincerely share in it. I am God knows Singularly happy in this Event, as it will be a means of Connecting the whole of the Family more together & I trust the Union will be such, that Not even the Power of an Alexander shall be able to Destroy it”</p> <p>“therefore is a proof of the Kgs readiness of making You happy when it was in His power”</p> <p>“I have not been able to Speak to him, as Monsieur Spönken(?) was at Our Breakfast”</p>				
34	GEO/MAIN/36407	16 April 1793	George, Prince of Wales	The illness of his sisters
<p>“I am sure You will be glad to hear that Yr Sisters have not only passed a very good Night but that Dr Gisborne assures Us they go on as Well as Possible”</p> <p>“The Princesses return their best thanks for Yr kindness & send their love in which I join most Sincerely”</p>				
47	GEO/MAIN/36422	20 November 1794	George, Prince of Wales	Arrangements for his wedding and the arrival of Princess Caroline
<p>“I found a happy moment this Morning at Breakfast to mention the Names of the Bride Maids to the Kg. He approves greatly of Yr Choice & means to Speak Himself to Lrd Salisbury. I also mentioned the Princess being Marries in the Robes which he thinks right”</p>				
116	GEO/MAIN/36542	27 July 1804	George, Prince of Wales	On his planned trip to Brighton; ‘happiness & union to the Family’
<p>“not only this but ever Other that can produce happiness & union to the Family for in theirs mine own is Centered”</p>				

117	GEO/MAIN/36543	12 August 1804	George, Prince of Wales	Birthday wishes
<p>“My dearest son. My pen I fear will but faintly express what my heart feels upon the return of this day, & amongst the many congratulations you receive I trust none can be more sincere than those which flow from a mothers breast. They are of that kind which would ensure you uninterrupted prosperity & happiness in every sense, but as the vicissitudes of life will not permit us to expect such an earthly felicity, I trust that providence will grant you such a share of bliss which will secure you content & health to enjoy that life which I trust will be prolonged for many years to come. Much more I do wish to say, to show my heart, but I must say with madame Sevigné. Pourquoi faut-il sentir ce qu'on ne peut pas exprimer? Cependant c'est un Plaisir pour moi d'exprimer la satisfaction que je sues en me souservant mon tres cher fils...”</p>				
118	GEO/MAIN/36547	11 August 1805	George, Prince of Wales	Birthday wishes
<p>“My dearest son. Again are my hopes & wishes frustrated in passing this day in your company but the absent you are notwithstanding present both in my mind & heart. The latter cannot but wish you well at all times, & feels always happy to seize every opportunity of renewing to you the most sincere & affectionate assurances of my unseizing love & attachment. Even upon this day I shall add no more, for in that, I should do injustice to myself, as every day and every second of the year I am unalterable in those sentiments & I trust that you put confidence in what I say. One wish more however you will allow me not to suppress which is that you may see many happy returns of this day attended with every blessing possible this world can procure to which none would feel more happy to contribute than my dearest son...”</p> <p>“Edward has kindly undertaken to be the bearer of a trifling present which accompanies this.”</p>				
119	GEO/MAIN/36548	10 August 1806	George, Prince of Wales	Birthday wishes
<p>“Pourquoi faut il sentir ce qu'on ne peut pas exprimé? Says Madame Sevigny & I feel that she spoke truth, for I do at this moment & on this day I feel what my pen never van express sufficiently, yet notwithstanding this difficulty my wishes upon the return of this day are not less sincere, nor less fervent, for your happiness & prosperity; may you see many of them with uninterrupted bliss, & may you never be less happy than an affectionate mother wishes, you will then enjoy true felicity both here & hereafter, & believe me sincere when I say that in your happiness must & always is concerned the happiness of her who feels pleasure in subscribing herself my dearest son...”</p>				
120	GEO/MAIN/36549	14 January 1807	George, Prince of Wales	Enclosing a letter [missing] from Mr William Price; furniture.
<p>“My dearest son. The inclosed I have just received from Mr. William Price, whose brother having married a daughter of the late Lady Strathmore, is left executor to Mr. Bowes will, & offers me some very fine furniture in preference to anybody else, as it appears to me to be of a sort much admired by you. I begged leave to inform you of it, what it is & how to be obtained the letter will tell, & you will be kind enough to send an immediate answer to Mr. William Price NO. 40 Beaumont Street.</p> <p>Pray excuse haste & believe me sincerely ever...”</p>				
121	GEO/MAIN/36550	6 May 1807	George, Prince of Wales	‘to prevent if Possible a new Breach in the Family’

“My dearest son. The papers with your two affectionate letters came safe to my hands, & I have studied them with all possible attention. As yet the dear King has not mentioned them to me, for the days that he goes to London , he seldom stays after breakfast being over, but you may rest assured whenever the different subjects are touched upon I shall not fail to exert all in my powers to alleviate your distress & to prevent if possible a new breach in the family of which there has been full enough already.

I shall not make any comment upon the papers, but will only add that it is my earnest wish that by my feeble endeavours I may be enabled to secure some ease & comfort to your agitated mind, in which if I do not succeed according to expectation, you will accuse the head but not the heart of my dearest son...”

122	GEO/MAIN/36551	29 June 1807	George, Prince of Wales	Concerning a summer residence for his daughter, Princess Charlotte
<p>“My dearest son. The kind manner in which you are pleased to ask my advice concerning a summer residence for dear little Charlotte, induced me to communicate the contents of your letter to the king as the best means of doing justice to your wishes.</p> <p>The King after giving the subject a most mature consideration is of opinion, that as all unpleasant matters are past, & quiet restored, it will be far better for you to secure a house near the sea side for your daughter, as her coming to Windsor might perhaps be the means of creating some unforeseen uneasiness which he is sure you as well as himself would equally wish to avoid.</p> <p>I should have acknowledged the receipt of your letter yesterday, had I not thought that you would like better at once to receive an answer which would prevent your delaying to secure a retired place near the sea side as the season is fast advancing.</p> <p>I flatter myself to have executed your commission to your satisfaction, which of course will give pleasure to my dearest son...”</p>				

123	GEO/MAIN/36552	28 July 1807	George, Prince of Wales	Enclosing a letter from 'the D of B' [Duchess of B?] [missing]
<p>“My dearest son. As there was a prospect of seeing you yesterday after the review I did not return the inclosed which comes herewith. Were you as well acquainted with the D. of B. style of writing, as we are in this house, you would not feel surprised upon the subject. She writes to everybody alike, short, just as she speaks, the King not excepted, & this note to you is longer then in common, but I am sure means to say, that being confined, she would not be an obstacle to your intended journey: nor put you to any inconvenience on her account. This is truly my opinion I have not shown the note to the King, I told him of it, but no remark was made. I have made many blunders in this note, but fear to be too late for the messenger therefore it must go, & beg you to believe me unalterably...”</p>				

124	GEO/MAIN/36553	22 February 1808	George, Prince of Wales	On the death of Lord Lakes
<p>“My dearest son. Your melancholy letter came safe to my hands at nine o clock & caused me a great deal of surprise as I had understood that Lord Lakes complaint was only a common cold. I did not fail to inform the King of the event as soon as possible & he regrets the loss of so valuable an officer very much, & though he never gives a decisive answer to any applications for a pension he did receive the message about the poor deceased daughter very graciously.</p> <p>I am sorry that you have been witness to such a melancholy scene, which is always distressing, but must be much aggravated by the loss of so old a friend. You must however feel comfort in knowing that in his professional career & public situation he stands so high in the opinion of the world & happy for him & those who loved him to leave such a character behind him.</p> <p>I hope you will not let this event dwell too much upon your spirits as too much indulgence of grief may bring on new bilious complaints which you know are not so easily got over.</p>				

I will not detain your servant any longer but only add how sincerely I am my dearest son..."				
125	GEO/MAIN/36554	11 August 1808	George, Prince of Wales	Birthday wishes
<p>"My dearest son. If the wishes of an absent friend can avail anything, I am sure that those of a mother though separated must prove efficacious for your welfare, as they flow from a heart truly affectionate & anxious for your prosperity & happiness not only upon the return of this day but at all times & I am sure they could not be more sincere given a <i>viva voce</i> then they are from my pen.</p> <p>My present though small will I hope be accepted with your usual kindness, were my <u>means</u> greater my gift would have bore proportion to my heart, therefore what ought to have been a duo must be a <u>solo</u>, & I must depend upon Mr. Bridges exactness for a companion to it next year when I shall be very happy to offer you its twin brother.</p> <p><u>We celebrated your birthday yesterday at Elyzas cottage</u>, & were particularly fortunate in the day that all yours may be as unclouded & as bright as this proved is the ardent wish & prayer of my dearest son..."</p>				
126	GEO/MAIN/36557	20 May 1809	George, Prince of Wales	Thanks him for the letter and present; on his gout
<p>"My dearest son. I was very sorry that by the continued hurry of yesterday I could not return my thanks to you for your kind letter as well as for the beautiful present you sent me: The thing I regretted still more was that of being deprived of your company & that your absence should be caused by illness. I will not as many do give you joy of being amongst the gouty brotherhood, but most sincerely pray that his painful complaint may prove beneficial to your health, as it is generally believed, that a severe attack of it cleanses the constitution, & that it may prove so to you is the sincerest wish of my dearest son..."</p>				
127	GEO/MAIN/36558	11 August 1809	George, Prince of Wales	Birthday wishes. Ps. that the Duke of Kent bears a present for him
<p>"My dearest son. Though it is a happy day to those that love you (& I not the least among those) it is also a fatiguing day for yourself. I will therefore not detain you longer then necessary with a long letter, but merely follow the impulse of my heart by wishing you not only many happy returns of this day, but that everyone may be distinguished with health, prosperity & contentment in the enjoyment of those will of course be included the happiness of..."</p> <p>"Mon petit present sera mis entre vos mains par le Duc de Kent."</p>				
128	GEO/MAIN/36561	12 August 1810	George, Prince of Wales	Birthday wishes
<p>"My dearest son. Though absent yet not less fervent in my good wishes upon the return of this day. <u>May every return bring increase of bliss & happiness to you is & ever will be my constant prayer to the almighty.</u></p> <p>A trifling gift you will receive I hope as a token of my remembrance & though small in appearance you will allow <u>que l'Embleme de la Sagesse est un Don acceptable d'un Fils de sa Mère.</u> Que la Diesse a qui cet Viseau est attribué, Voit toujours Votre Protectrice sont les Vovay de Mon tres cher Fils..."</p>				
129	GEO/MAIN/36562	29 January 1811	George, Prince Regent	'Mr Perceval has seen the King...'; 'how you had Conducted Yourself'
<p>"You will I am sure be glad to hear my dearest Son that Mr Perceval has seen the King & communicated the state of public business pending in the two houses of parliament. His majesty gave perfect attention to his report & was particularly desirous to know how you had conducted yourself, which Mr</p>				

Perceval answered to have been in the most respectful, most prudent & affectionate manner. I send my servant on purpose with this account as it will I am sure give you as much satisfaction as it has given to..."

130	GEO/MAIN/36563	29 January 1811	George, Prince Regent	'Mr Perceval has seen the King...' [copy]
-----	--------------------------------	-----------------	-----------------------	---

"You will I am sure be glad to hear my dearest Son that Mr Perceval has seen the King & communicated the state of public business pending in the two houses of parliament. His majesty gave perfect attention to his report & was particularly desirous to know how you had conducted yourself, which Mr Perceval answered to have been in the most respectful, most prudent & affectionate manner. I send my servant on purpose with this account as it will I am sure give you as much satisfaction as it has given to..."

131	GEO/MAIN/36564	5 February 1811	George, Prince Regent	Proposing Sir Henry Halford brief the King on daughter Amelia's will
-----	--------------------------------	-----------------	-----------------------	--

"My dearest son, the King being now informed of everything relative to public business, there still remains one point to be broke to him. **Namely poor Amelia's will**. The ignorance of which may lead to very unpleasant conversations should he see his **family** before that is done. But as the Lord Chancellor coming down to Windsor solely for that purpose might distress the king if his mind was not prepared for it, would you & your brother Adolphus have any objection to Sir Henry Holford preparing him for it, as a man in whom the king knew she put great confidence, & who would be able to answer more satisfactorily any questions which naturally must arise upon the subject, as he was so well acquainted with the state of her mind. The sooner this unpleasant business is over, the better, as it is likely to forward a meeting between the king & his **family** & prevent many distressing alterations. Sit H.H. is in town until tomorrow afternoon, & any orders you have for him, he of course will obey so that after Thursday I trust no more obstructions between a meeting of the **family** by degrees with the king can arise. I hope gout & every other complaint is better & believe me..."

132	GEO/MAIN/36565	8 February 1811	George, Prince Regent	'The News [...] are so entirely Correspondent with my own Feelings'
-----	--------------------------------	-----------------	-----------------------	---

"My dearest son, the news which your letter conveyed to me, are so entirely correspondent with my own feelings, that it is quite impossible for me not to rejoice in the step you have taken in not going personally to the House of Lords. As to the situation in which you are placed, arising from so melancholy a circumstance, I am sure that your own feelings are such as do honour to your heart, & I quite agree with you my dearest son, that neither splendour nor state can accord with your sentiments in any way particularly on this occasion.
I return you thanks for the attention of your letter, & believe me, that nobody can feel it more strongly than..."

133	GEO/MAIN/36566	8 February 1811	George, Prince Regent	On the King's health
-----	--------------------------------	-----------------	-----------------------	----------------------

You will be glad to hear my dearest son, that I am this instant returned from the dear King. He received me very kindly & talked much of his **family** with great affection. He looks better then I have seen him after any one of his other illnesses & seems not to be so much fallen away as I expected. **I stayed about half an hour with Augusta below stairs, & I am quite sure that those short visits are a comfort to him...**"

134	GEO/MAIN/36567	23 May 1811	George, Prince Regent	Thanks from the King; on his brother
-----	--------------------------------	-------------	-----------------------	--------------------------------------

“My dearest son. Nothing can equal the joy which the commission I was intrusted with for the king has occasioned; he desired me to return you his thanks, for having employed me to convey such agreeable news, & to assure you that he never could forget your conduct upon this occasion. These are his own words & I thought them so expressive, that I should feel doing him injustice by not making use of them. I cannot but seizing this opportunity of congratulating you upon being the instrument of restoring your brother again into a situation out of which he was drove in so ungracious a manner, we all feel most happy upon this occasion, but none more sincerely so than...”

135	GEO/MAIN/36568-36569	5 June 1811	George, Prince Regent	On his daughter; King's health/treatment; possible postponement Fête
---------------------	--------------------------------------	-------------	-----------------------	--

“How unfortunate the day my dearest son to be so stormy & rainy as to prevent my young visitor to enjoy a ride of which she talked with so much pleasure yesterday evening. It is the more painful to me as this place will not afford for the present any great variety of amusements, but you may rest assured that as far as lays in mine & your sisters power we will use our best endeavours to make Charlotte’s visit as little dull as circumstances will admit of. I saw this morning Drs Baillie Willis & Dundas, & had a long conversation separately with each. Everyone of them are unanimous that the present system will prove beneficial in the end, but that it must take time before we can see essential good arising from it & that it is not in their power to specify any time in particular for this event. The momentary object is obtained (more calmness) by the absence of domestic servants, which will in time lead on to further improvement but of that little can be expected under a fortnight to come. Under these circumstances it struck me to propose to you that as having already put off your intended fête for a week had you not better add another week to it, my reason for doing this is your amiable & prudent conduct during this our great calamity, & your wish to do everything most right induces me to suggest this plan to you, as by that means you & everybody else may enjoy it more, & the world in general may have still more reason to applaud your delicacy. I beg pardon for intruding myself when your time can be better employed but I am sure you will approve my motif, which can only spring from the heart of...”

136	GEO/MAIN/36570	6 June 1811	George, Prince Regent	Thanks him for his letter and hopes her advice will be taken
---------------------	--------------------------------	-------------	-----------------------	--

“My dearest son. It would be kind to let your servant go away without an answer to the very affectionate letter I have just received from you: I trust my prudence will not forsake me upon this occasion & that your readiness to take my advice as well as your secret will be kept close by me: & that you shall alone enjoy the credit of such a step. I shall be very happy to see you on Saturday next & to have the pleasure of assuring you by word of mouth how sincerely I am...”

137	GEO/MAIN/36571-36572	25 June 1811	George, Prince Regent	On his daughter, Princess Charlotte
---------------------	--------------------------------------	--------------	-----------------------	-------------------------------------

“My dearest son. Our dear visitor left us yesterday with a very heavy heart & without any compliment we saw her depart with sincere regret on our side & I return You many thanks for having allowed her to pass sometime with us. You have indeed in this child every hope of comfort & delight to come, she is possessed with an uncommon share of good sense, she has talents facility to learn anything, is easily led to follow good advice when treated with gentleness, desirous to oblige when an opportunity offers, & capable of very strong attachment. She is very sensible of any the smallest attention shown to her, & also which is very natural seems to feel very strongly any apparent neglect: she is already well informed of the history of her own country in particular, & indeed not less so of that of other country’s & seems not withstand her great liveliness & spirit very desirous of improving herself, she is blessed with a very retentive memory which is of great assistance to her, & her pursuits when not at her lessons are of that kind to convey information of all kinds necessary to know in her situation.”

There are some subjects upon which prudence would not allow us to converse with her, but I am sure that her affection for you is such, that by the smallest kindness on your side you may secure her love & attachment for ever. From the bottom of my heart do I wish that she should connect with her filial duty a sincere friendship for you which may be gained by seeing a little more of her, & by making her look upon you as the source of every amusement & pleasure granted to her.

In another quarter every possible pains are taken to make her visits the most agreeable & every amusement thought of to gain her affection. In this we can not blame any attempt & I only wish to represent to you, that you have the power in your hands to do at least the same, if not to outshine that quarter & that you have too good an understanding as not to see & to feel the benefit which must arise from attempting to gain not only to love, but even the friendship of so amiable a little being. When I plead my attachment to you I am sure no excuse is necessary for having spoke so openly upon this subject.

As to her manners I will not deny that they are a little brusque, but more society will correct that, which if you please we will tal over when we meet. & now I will release you & only subscribe myself....”

138	GEO/MAIN/36573-36574	1 August 1811	George, Prince Regent	The proposal that Robert Willis should consult on the King's health
<p>“My dearest son. I have just seen the A.B. of C. the D of Montrose & Lord Winchelsea. They came with a proposal, of making Dr R. Willis consult with his brother John upon the dear kings present situation, but not with the idea of seeing him unless it was absolutely necessary. Knowing the kings dislike to the man & the promise the king extracted from me of never letting him come into his presence or again in to the house. I felt a great reluctance upon the subject, but upon their stating that the length of the complaint, & the little progress produced by the different tryals which have been attempted not succeeding they felt it their duty to make this proposal. <u>I immediately answered, that I was desirous that not even an interview between the two brothers should take place without the whole family being first apprised of it.</u> The A.B. will wait upon you accordingly & through your means <u>the rest of your brothers</u> will be informed of it as by this candid conduct I feel I must be justified in the kings eyes. I trust that unless it is absolutely necessary that I. Willis will not see the king. Pardon this sad servant but I thought you could not get this too soon...”</p>				

139	GEO/MAIN/36575-36577	9 October 1811	George, Prince Regent	Enclosing a letter from the Queen's Council; consulting physicians
<p>“My dearest son. The inclosed is the paper which I received at six a clock this evening from the council which was followed by the arrival of the three consulting physicians about a quarter of an hour afterwards very unexpectedly: They were not allowed to see the king until the attending physicians could all be present which was just at the time when the king went to bed & after that visit they went to the inn where they are to lodge I believe no conversation took place this evening between the two parties. If I had known that you had not been informed of the decision of the council, I should have sent it by the return of the messenger. It was Sir Henry Halford who told me you were ignorant of what had passed. I beg pardon for sending such a bad piece of writing, but it is late & I am afraid not to be in time for the Duke of Cambridge who is the bearer of this. I wish you a very good nights rest or if you please a <u>bon repos</u> & though half a sleep...”</p>				

141	GEO/MAIN/36578, 36582	27 October 1811	George, Prince Regent	Enclosing a copy of her letter to the Archbishop of Canterbury
<p>“My dearest Son. <u>Mary having just informed that you are prevented coming here today on account of a cold,</u> I will not let the messenger return without a few lines to say how sorry I am of being prevented seeing you, & also to add that I beg you not to think f coming tomorrow unless you are quite free from pain.</p>				

Inclosed I send the copy of a letter I have just sent off to the A.B. of C. concerning Dr. W. nightly attendance which I trust you will find respectful to the king & just to the Dr.
 God bless you ever you ever your affectionate madre. Charlotte”

170	GEO/MAIN/36643-36644	24 March 1813	George, Prince Regent	Death and arrangements for the burial of the Duchess of Brunswick.
“The Public places must be Shut as She is one of the Family”				

176	GEO/MAIN/36650-36651	30 July 1813	George, Prince Regent	'Yr kindness towards my Brothers'; arrangements for their visit
“The Idea only of seing again one of those Relations so long parted from me creates a pleasure in my feelings which my Pen is very unable to express”				

257	GEO/MAIN/36796	12 November 1816	George, Prince Regent	Mourning etiquette; visit son Adolphus to Dow. Queen of Württemb.
<p>“My dearest son. I have this morning received the order for the mourning which is quite right for you, but situated as I am, I must for decencies sake put on parents mourning & swear Bombazin for a month which will lengthen it only a fortnight longer than yours. Of course your sisters & all those who belong to the Kings & my family must appear in the same which I thought it right to surprise you of that our appearances may not surprise you. I should put it on on Thursday & change when you change.</p> <p>I have just had a letter from Adolphus who talks of setting out for Stuttgart as yesterday & hopes to be there by Friday. Oh how happy it will make your poor sister.</p> <p>I beg you to believe me present of absent ever...”</p>				

258	GEO/MAIN/36797-36798	27 December 1816	George, Prince Regent	Thanks on her stay at Brighton; on Sophia; the King
<p>“My dearest son. Though I flatter myself that your sister Mary as well as the Duke of Clarence have not omitted to give you my best love, I can not withstand the temptation of writin a few lines to respect my thanks for all your kind attentions during my stay a Brighton. You may be assured I have & do feel it most deeply & can with truth say that it is not thrown away upon an ungrateful heart.</p> <p>You will be glad to hear that our journey was performed without any accident a certain proof of which is that we arrived here at half past four. I found dear Sophia better then I expected though there still remains a good deal of fever about her & of course as long as that remains her great langerer will not decrease.</p> <p>The dear king is in a very composed state thank God. I am going there now immediately which obliges me to release you reading a long insignificant letter to which I must still add my hearty wish for your welfare in which none can be sincerely interested than...”</p>				

259	GEO/MAIN/36799	31 December 1816	George, Prince Regent	Seasons greetings
<p>“My dearest son. Though the day is dark & the rim of my paper melancholy I feel happy & cheerful to take up my pen to convey to you in a very few lines my congratulations of the season. My good wishes & affections for you can not either increase or diminish according to time or things, but I seize with pleasure every occasion to assure you that my prayers are daily offered for your prosperity & that you will do me the justice to believe that your happiness must always be connected with that of...”</p>				

260	GEO/MAIN/36800-36801	20 January 1817	George, Prince Regent	On her illness; the health of his sisters and the King; flooding
<p>“My dearest son. Now the imperial visitor has left you I will intrude upon your time & return you thanks for your kind inquiries after me during my illness of which I do assure you my heart feels most truly grateful. I am thank God almost quite recovered certainly free of complaint but not yet stout upon my legs which I do all I can to regain in order to perform well by the 6th of next month, but I must remark that I find when the 2 came before 1 I got up my strength much quicker than now when the 2 follows the 1 but be that as it may I have no reason to complain for providence has granted me a fine constitution which I think it my duty & also feel great inclination to be careful of that I may be enabled to enjoy the many blessings it has pleased that providence to bestow on me.</p> <p>News of course you will not expect from this place, our dearest Elyza is recovering fast, dear Sophia not worse, & the dear king comfortable in every sense. The waters are out everywhere & the inclination increases every hour since Saturday I find the Thames is again over the road by Datchel & the road by Slow the best to come to Windsor & as there is great threatening of more rain I fear we shall soon be obliged to swim from Windsor to Eaton. I will now finish my dull epistle with assuring you how sincerely I am...”</p>				
261	GEO/MAIN/36802	24 January 1817	George, Prince Regent	On the postponement of the Drawing Room; her health
<p>“My dearest son. After receiving so kind a letter & so affectionate a proposal from you to put off the drawing room until the 20th of next month I should be very ungrateful not to avail myself of it & to accept it with more than common pleasure as I regard it as a proof of your affection for me of which none can be more sensible than I am & though my pen cannot express my feelings yet believe me they are deeply engraved in my heart.</p> <p>Between this & the court day I mean by the advice of Sir H.H. to make an apparition in town to convince the world that I am really better though not quite so well able to stand which I hope I shall soon be able to do.</p> <p>The Saint as well as many others who partook of your entertainments all agree that nothing could be more delightful nor go off better adding to their account that you looked very well & were very cheerful, in this state I hope soon to see you when business will admit of it & when you may be sure of receiving a hearty welcome from...”</p>				
262	GEO/MAIN/36803	27 January 1817	George, Prince Regent	Thanks 'for Your little P. S.'; his health; still birth daughter Duke of C.
<p>“My dearest son. I return you many thanks for your little P.S. and rejoice to hear confirmed by yourself that you are returned to London very different to last year in perfect health & spirits, as my turn for preaching is now come I must desire you to be very careful of the most precious gift providence can bestow good health without which life can never be truly enjoyed.</p> <p>I feel most sincerely & truly for the Duke of Cumberland's disappointment but rejoice to hear that Sir H.H. says that she is safe. I will only add my love to the D. of York & am my dearest son...”</p>				
263	GEO/MAIN/36804	29 January 1817	George, Prince Regent	‘Congratulating You upon Your Escape of so Vile an attempt’
<p>“My dearest son. My first occupation this morning after returning thanks to the almighty for your preservation, can not possibly be any other than congratulating you upon your escape of so vile an attempt as that of yesterday upon your life.</p> <p>I shall not trouble you with an account of my feelings upon the occasion. My affection for you is of too long a date & too deeply rooted in my heart & too well known by you as to leave any doubt of its being very sincere: God grant that this time the law may for once prove more than insanity against the</p>				

perpetrators for this is the third attempt against a sovereigns life since I am in England & unless some example is made I fear that with the present disposition of the mobility much mischief may arise. For the nation itself is a generous & liberal nation. If you act right & do your duty as you have done hitherto I am sure you have nothing to fear & my prayer will be added to that of thousands for your preservation as a blessing to the nation & not less so for that of my dearest son...”

264 | [GEO/MAIN/36805-36806](#) | 20 November 1817 | George, Prince Regent | Following the burial of his daughter; meeting with the Prince of Cob.

“My dearest son. I avail myself of Sir B.B’s return to London to assure you that I as well as the rest of the family are as well as possible after the melancholy ceremony of last night & we all feel equally anxious to learn that you feel not essential bad effects of the hurry & anxiety you have gone through within this fortnight of which the bearer of this promises to give us an account when he has seen you.

I hope that the sea air & change of scene will contribute greatly to strengthen both your body & spirits & that our next meeting may be more cheerful than the last.

My meeting with the Prince of Cobourg took place a little after two. I never saw any man more deeply wounded, nor more rational in his grief. Dr. Short is of opinion that it will take considerable time for him to recover but that his religion will support him under this heavy affliction & there is much to be expected from the mildness of his character to contribute towards the recovery of his spirits.

I rejoice to see so fine a day for your journey it will make the roads better & helps to cheer the spirits of both I hope you will feel the good effects as speedily as possible which will of course be of great comfort to hear by my dearest son...”

265 | [GEO/MAIN/36807](#) | 23 November 1817 | George, Prince Regent | Thanks him for 'the Beautifull Present of Charlottes Picture'; his health

“My dearest son. My inclination would have led me to return you my thanks yesterday, immediately after the reception of the beautiful present conveyed by Sir B.B. of Charlottes picture. Though later then I wished it to be, I feel most sensibly your kind attention upon this occasion, when your heart is still so deeply wounded by the loss you have sustained, which of course enhances the gift, & makes it more valuable to me, both for the sake of the donor as well as for the likeness it represents.

I rejoice to hear that your health has not suffered essentially by the variety of distressing & melancholy business your mind has been occupied with of late, & flatter myself to hear that the sea air & change of scene will soon restore you to that calmness & serenity without which your nerves will not recover sufficient to enjoy the blessings which remain, & of which I trust there are many in store for you. My dearest son...”

266 | [GEO/MAIN/36808-36811](#) | 19 December 1817 | George, Prince Regent | On the possibility of marriage by the Duke of Clarence; his children

“My dearest son. I have endeavoured as much as it was in my power to execute your commission with which you so kindly charged me about the Duke of Clarence. At our return from the mansion house I read to him your letter in the presence of Elyza and after giving the contents of it the most perfect attention, & talking it over for some time, I desired he would state his sentiments upon paper and to speak as openly & undeservedly upon so interesting a subject as possible being myself persuaded that by your manner of representing the subject you expected an upright answer. I was the more anxious for his coming into this proposal as it will prevent all misconception & open to you at once the difficulties under which he labours and without those can be removed I doubt he will think it advisable to marry (by that I mean his pecuniary affairs which lay heavy at his heart). As to what relates to his children I should think that is a point which if he marries must be settled amongst themselves, for as they are not to live under the same roof I cannot see why if the princess is reasonable she should object to see those children. I inclose the copy & make no further comments upon it as it will explain the whole.

I ought to have begun by thanking you for your kind inquiries after me. I feel thank God well in health but continue still to puff when I go up & down stairs but Dr. Gibbs who is a sensible modest man assures me that I shall feel the good effects of the water some time hence. I was made very happy by a letter I received last night from Sir H.H. who assures me that he left you going on as well as he could expect after the shock your nerves have sustained lately. I would add more if my head would allow it, but I must not overdo it, & am besides pressed for time as I am going to see a collection of pictures, I do not expect to find yours amongst them, but that image is always present to the eyes of my dearest son...”

267	GEO/MAIN/36812	31 December 1817	George, Prince Regent	On the Duke of Clarence; his health; best wishes for the New Year
<p>“My dearest son. I have the pleasure of inform you that the Duke of Clarence set of at ten o clock for London to meet count Münster at two & that he promises very faithfully to be silent upon the subject in question being sensible that the less is said & that fewer people are made acquainted of such a project which demands much consideration & reflection the better it will be & he is so perfectly convinced of your wishing him well that the complying with your request of being silent will not cost him any difficulty.</p> <p>I rejoice to hear that Sir H.H. advice has been attended to with good effect & that you begin to recover both in body & in spirits to which I hope that a little variety of company with the addition of your evening concerts will contribute much towards recovering your strength by the time your duty must call you back to London, a time to which I look forward with pleasure for a very happy meeting.</p> <p>This will probably reach you on the first day of the year & much as I could have wished to be the first to congratulate you feel my incapacity of making an impossibility possible by my absence but I yield to nobody in the sincerity of my wishes for your prosperity & welfare & assure you that could the pen express what the heart feels my paper would not be large enough to contain the overthrowing of a mothers heart. In a few words I will only state that no season can ever change the love & affection I always had & ever shall entertain for you my dearest son...”</p>				

268	GEO/MAIN/36817-36818	10 April 1818	George, Prince Regent	On receiving the Duchess of Cumberland; the King of Prussia
<p>“My dearest son. Sensible as I am of the amiable feelings, connected with an anxious desire to effect a cordial union of all your family, which have prompted you again so strongly to urge me to receive the Duchess of Cumberland, and to overlook every objection, which I stated to you yesterday, in the avowed hope that upon further consideration, I might be induced to yield to your wishes; it is not without very great pain that I now address you as I am well aware that what I have to say must disappoint your expectations, if indeed you have formed any, after what passed between us.</p> <p>Upon the question itself, I have nothing to add to all that I have stated so much in detail, both verbally and in writing, to which you will permit me to refer for an explanation of the principles on which I have acted. These remain unshaken, and while I feel that they are correct, consistent with the line of conduct which I have felt it my duty invariably to pursue and strictly comfortable to the sentiments which were so strongly conveyed to me by the king, nothing shall induce me to depart from them. To your kindness and affection on every occasion I owe much, and I cannot afford a stronger proof of my determination to persist in the resolution I have taken not to receive the Duchess of Cumberland than by resisting so forcible an appeal. I have already assured you that, so far from being influenced by any personal dislike to her, I should sincerely rejoice in any arrangement which may be calculated to promote her interests and comforts, and I do with truth repent to you my anxious wish that these may be amply considered in the provision of our family. I should indeed greatly lament any prejudice to such a measure which you seem to apprehend from my adherence to the resolution which I have taken. In regard to the effect upon the king of Prussia, you will forgive my saying that my feelings are by no means in union with the anxiety which seems to prevail that his anger may be deprecated, for I cannot but view with contempt the conduct of his Prussian majesty, who has condescended to insult me more than once because I have not thought fit to receive the very princess whom he excluded for a considerable period from the court of his queen, her own sister.</p>				

You will, I earnestly hope, also forgive me, if I express an anxious wish that I may not again be urged upon this painful subject. My mind & feelings have been very much harassed of late in various ways, and my strength and spirits are not equal to trials so rapidly succeeding each other. I am ever, my dearest son..."

Bijlage 3: Verwijzingen naar familie in correspondentie

Tabel 1: Verwijzingen naar familie in brieven aan de prins van Wales

Brieven	Expliciet	Impliciet	Totaal
1 t/m 15	6	5	11
117 t/m 128	1	5	6
129 t/m 141	5	7	12
257 t/m 268	4	10	14
Totaal	16	27	43

Tabel 2: Verantwoording analyse in tabel 1.

Brief	Expliciet	Impliciet
1	1	1
4	0	0
5	1	1
7	0	0
8	0	0
9	1	0
10	0	0
11	0	0
12	0	1
13	0	0
14	3	1
15	0	1
117	0	1
118	0	0
119	0	1
120	0	0
121	1	0
122	0	1
123	0	0
124	0	0
125	0	1
126	0	0
127	0	0
128	0	1
129	0	0
130	0	0
131	3	1

132	0	0
133	1	1
134	0	1
135	0	1
136	0	0
137	0	1
138	1	1
139	0	0
141	0	1
257	1	1
258	0	3
259	0	0
260	0	1
261	0	0
262	0	1
263	0	0
264	1	0
265	0	1
266	0	3
267	0	0
268	2	0
Totaal	16	27

Tabel 3: Verwijzingen naar familie in brieven aan George III

Brief	Expliciet	Impliciet
1	0	2
2	0	3
3	1	0
4	1	1
5	1	2
6	0	1
7	1	2
8	0	1
9	0	0
10	0	5
11	0	3
12	0	0
13	0	3
14	1	1
Totaal	5	24

Bijlage 4: Robert Southey, *Ode on the Death of Queen Charlotte* (1818)

1.

Death has gone up into our Palaces!

The light of day once more

Hath visited the last abode

Of mortal royalty,

The dark and silent vault.

2.

But not as when the silence of that vault

Was interrupted last

Doth England raise her loud lament,

Like one by sudden grief

Surprised and overcome.

3.

Then, with a passionate sorrow, we bewail'd

Youth on the untimely bier;

And hopes, which seem'd like flower-buds full,

Just opening to the sun,

Forever swept away.

4.

The heart then struggled with repining thoughts,

With feelings that almost

Arraign'd the inscrutable decree,
Imbittered by a sense
Of that which might have been.

5.

This grief hath no repining; all is well,
What hath been, and what is.
The Angel of Deliverance came
To one who, full of years,
Awaited her release.

6.

All that our fathers in their prayers desired,
When first their chosen Queen
Set on our shores her happy feet, —
All by indulgent Heaven
Had largely been vouchsafed.

7.

At Court the Household Virtues had their place
Domestic Purity
Maintain'd her proper influence there;
The marriage bed was blest,
And length of days was given.

8.

No cause for sorrow then, but thankfulness;
Life's business well performed,

When weary age full willingly
Resigns itself to sleep,
In sure and certain hope!

9.

Oh, end to be desired, whene'er, as now,
Good works have gone before,
The seasonable fruit of Faith,
And good Report and good
Example have survived.

10.

Her left hand knew not of the ample alms
Which her right hand had done;
And, therefore, in the awful hour,
The promises were hers
To secret bounty made.

11.

With more than royal honors to the tomb
Her bier is borne; with more
Than Pomp can claim, or Power bestow,
With blessings and with prayers
From many a grateful heart.

12.

Long, long then shall Queen Charlotte's name be dear;
And future Queens to her

As to their best exemplar look,

Who imitates her best

May best deserve our love.

